

Criterion I : Curricular Aspects

Bharatiya Seva Sadan's **Smt. Radhadevi Goenka College for Women**

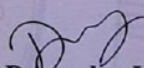
NAAC Reaccredited Grade B+ with CGPA 2.71
Junior, Senior & Postgraduate Multi Disciplinary College
Affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati . (M.S.)
(Certified Minority Institution)

1.3.1 Institution integrates crosscutting issues to Professional Ethics, Human Values, Environment and Sustainability into the curriculum

Crosscutting – issues into the curriculum
Curriculum / Syllabus of Affiliating University
(Supporting Documents-2)

Criterion I : Curricular Aspects

	Estd. 1965	NAAC Reaccredited Grade B+ with CGPA 2.71
Bharatiya Seva Sadan's Smt. Radhadevi Goenka College for Women Junior, Senior & Postgraduate Multi Disciplinary College Affiliated to Sant Gadge Baba Amravati University, Amravati . (M.S.) (Certified Minority Institution)		
<u>CERTIFICATE</u>		
This is to certify that the documents attached in Criterion I Curricular Aspects are verified and found correct to the best of my knowledge.		
		 Dr. Devendra Vyas Principal PRINCIPAL Smt. Radhadevi Goenka College For Women, AKOLA.
Jr. College - Index 01.01.007 UDISE - 27050117185 College Code - 207 Near Neheru Park, Murtijapur Road, Akola 444001		
☎ 0724 245 0905 ✉ info@rdgakola.ac.in 🌐 rdgakola.ac.in		

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Economics)

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -240

NOTIFICATION

No. : 60 /2017

Date : 22 June, 2017

Subject : Implementation of Syllabi of Various Course / Subjects as per Semester and Credit Grade System in the Faculty of Humanities /Interdisciplinary Studies from the Session 2017-2018 and onwards.

It is notified for general information of all concerned that the authorities of the University has accepted the Syllabus of the following various courses / subjects as per Semester and Credit Grade System as mentioned in Column No. 2 which are to be implemented from the session 2017-2018 and onwards with appendices which are attached herewith as shown in column No. 3 of the following table.

TABLE

Sr.No.	Course / Subjects	Appendices of the New Syllabi
1.	2.	3.
	Faculty of Humanities	
	A) B.A. Part-I (Sem. I & II)	
1.	History	The Syllabi prescribed for the subject History which is appended herewith as Appendix - 'A'
2.	Geography	The Syllabi prescribed for the subject Geography which is appended herewith as Appendix - 'B'
3.	Economics	The Syllabi prescribed for the subject Economics which is appended herewith as Appendix - 'C'
4.	Philosophy	The Syllabi prescribed for the subject Philosophy which is appended herewith as Appendix - 'D'
5.	Home Economics	The Syllabi prescribed for the subject Home Economics which is appended herewith as Appendix - 'E'
6.	Sociology	The Syllabi prescribed for the subject Sociology which is appended herewith as Appendix - 'F'
7.	Psychology	The Syllabi prescribed for the subject Psychology which is appended herewith as Appendix - 'G'
8.	Political Science	The Syllabi prescribed for the subject Political Science which is appended herewith as Appendix - 'H'
9.	Statistics	The Syllabi prescribed for the subject Statistics which is appended herewith as Appendix - 'I'
10.	Public Administration	The Syllabi prescribed for the subject Statistics which is appended herewith as Appendix - 'J'
10.	Community Development and Extension	The Syllabi prescribed for the subject Community Devp. and Extn. which is appended herewith as Appendix - 'K'
11.	Co-operation	The Syllabi prescribed for the subject Co-operation which is appended herewith as Appendix - 'L'
12.	Early Childhood Care and Education	The Syllabi prescribed for the subject Early Childhood Care and Education which is appended herewith as Appendix - 'M'
13.	Rural Handicraft	The Syllabi prescribed for the subject Rural Handicraft which is appended herewith as Appendix - 'N'
14.	Rashtrasant Tukdoji Thought	The Syllabi prescribed for the subject Rashtrasant Tukdoji Thought which is appended herewith as Appendix - 'O'
15.	Yagashastra	The Syllabi prescribed for the subject Yogashastra which is appended herewith as Appendix - 'P'
16.	Library and Information Science	The Syllabi prescribed for the subject Library and Information Science which is appended herewith as Appendix - 'Q'

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -251

Appendix-C

Syllabus B.A. (Economics) Paper Pattern for all Six Semester (Sem.I to Sem II)

Theory : 80 Marks
Int.Ass. : 20 Marks

Instructions :

- i. All questions are compulsory
 - ii. All question carry Equal Marks (Each question SIXTEEN Marks)
-
1. Student will have to solve TWO long question from any two of the five units. Each of these broad question carry SIXTEEN Marks. $2 \times 16 = 32$
(Internal Choice is available)
 2. Student will have to solve EIGHT Short Question in all choosing four question from each of the two units out of the total five. Each short question carries Four Marks (Internal Choice is available) $8 \times 4 = 32$
 3. Student will have to solve EIGHT Multiple Choice Type Question from any one of the five units. Each of these questions carries Two Marks. $8 \times 2 = 16$
Total = 80

Internal Examination : 20 Marks

1. Viva- Voce - 10 Marks
2. Assignments - 10 Marks

Syllabi Prescribed for B.A. Part-I (Economics) Semester-I

MICRO ECONOMICS

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Introduction to Economics :

- 1.1 Definition of Economics : Adam Smith, Marshall and Robins.
- 1.2 Economic Laws : Definition, Types, Characteristics & Comparison between Economic Laws and Physical Laws.
- 1.3 Micro & Macro Economics : Meaning, Importance & Comparison

Unit-II Demand and Supply :

- 2.1 Demand : Definition and Law of Demand.
- 2.2 Supply : Definition and Law of Supply.
- 2.3 Elasticity of Demand : Definition and Types of Price Elasticity.
- 2.4 The Law of Diminishing Marginal Utility.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -252

Unit-III Cost and Revenue Analysis :

- 3.1 Cost of Production : Meaning and kinds of Cost of Production - Monetary Cost, Total Cost, Average Cost, Marginal Cost.
- 3.2 Revenue : Meaning and kinds of Revenue – Total, Average and Marginal Revenue. Relation between Average Revenue and Marginal Revenue.
- 3.3 Internal and External Economies & Dis-economies.

Unit-IV Market Structure :

- 4.1 Perfect Competition Market : Definition and Characteristics.
- 4.2 Monopoly Market : Definition, Characteristics and Types, Price Discrimination under Monopoly and its Types.
- 4.3 Monopolistic Competition Market : Definition and Characteristics.
- 4.4 Oligopoly : Definition and Characteristics.

Unit-V Production Factors :

- 5.1 Definition and Characteristics of Production Factors : Land, Labour, Capital and Entrepreneur
- 5.2 Concept of Rent and The Ricardian Theory of Rent.
- 5.3 Concept of Wages, Interest and Profit. (Theories not applicable)

Books Recommended :

1. A.L. Meyers : Elements of Modern Economics
2. A.W. Stonier and D.C. Hugue : A Textbook of Economic Theory.
3. Awn and Das : Outline of Price Theory.
4. Alexander Cairncross : Introduction to Economics, 6th Edition.
5. G.L. Jain : Advance Micro Economic Theory, Mangal Deep Publications, Jaipur.
6. F. Ben ham : Economics
7. K.K. Dwett : Modern Economic Theory.
8. M. Maria John Kennbedy : Advance Micro Economic Theory, Himalaya Publishing House, Delhi.
9. एम.एल.झिगन - व्यष्टि अर्थशास्त्र, वृंदा पब्लिकेशन, प्रा.लि. दिल्ली.
10. एल.एम.राज : अर्थशास्त्रके सिद्धांत, ज्ञानदा प्रकाशन, पटना.
11. एम.एल.सेठ माईक्रो अर्थशास्त्र, लक्ष्मी नारायण अग्रवाल एज्युकेशनल पब्लिकेशन्स, आग्रा.
12. प्रा. जिभकाटे बी.एल. : अर्थशास्त्राचे सिद्धांत, विश्व पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रीब्युटर्स, नागपूर.
13. डॉ.जहागिरदार मुक्ता : आर्थिक सिद्धांत, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
14. डॉ. माहोरे आर.वाय. : अर्थशास्त्राचे सिद्धांत, अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
15. डॉ.राजपूत करमसिंग आर. व डॉ. भांडवलकर आर.बी. : सूक्ष्म अर्थशास्त्र, अंशुल पब्लिकेशन, नागपूर
16. डॉ.तिवारी एच.आर. : सूक्ष्म अर्थशास्त्र, अद्वैत प्रकाशन, अकोला.
17. डॉ.तायडे पुष्पा : सूक्ष्म अर्थशास्त्र, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
18. डॉ.झामरे जी.एन. : सूक्ष्म अर्थशास्त्र, पिंपळापुरे अँड पब्लिशर्स, नागपूर.
19. डॉ.काकडे जे.एम. व डॉ.गव्हाले आर.आर. - सूक्ष्म अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
20. डॉ.राजपूत करमसिंग - सूक्ष्म अर्थशास्त्र, श्री साईज्योती प्रकाशन, नागपूर.

B.A. Part-I

Semester-II

ECONOMY OF MAHARASHTRA

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I – Geographical and Economical Features of Maharashtra :

- 1.1 Historical Background of Maharashtra State.
- 1.2 Geographical Features of Maharashtra State.
- 1.3 Features of Economy of Maharashtra State.

Unit-II – Demographic Features of Maharashtra:

- 2.1 Population - Size and Growth Rates, Sex Ratio, Density of Population, Literacy..
- 2.2 Migration of Rural Population.
- 2.3 Urbanization in Maharashtra State.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -253

Unit-III - Agriculture in Maharashtra:

- 3.1 Land Utilization and Cropping Pattern.
- 3.2 Productivity of Agriculture – Causes of Low Productivity.
- 3.3 Land Reforms, Green Revolution, Irrigation in Maharashtra.

Unit-IV - Industry and Infrastructure in Maharashtra:

- 4.1 Main Features of Industrial Development
- 4.2 Small Scale Industries and Agro-based Industries in Maharashtra.
- 4.3 Development of Railways, Roads, Water, Air Transport in Maharashtra.

Unit-V- Economy of Vidarbha Region:

5.1 Historical Background of Vidarbha Region.

5.2 Special Issues in Vidarbha Region –

- Farmers' Suicides,
- Irrigation Backlog of Vidarbha,
- Tourism in Vidarbha.

5.3 Resources of Vidarbha Region-

- Minerals
- Energy
- Forest

Books Recommended :

१. डॉ.र.पु.कुरुलकर - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, विद्या प्रकाशन, नागपूर, २००६
२. डॉ.आर.एस.सोळुंके - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, कैलास पब्लीकेशन, औरंगाबाद, १९९९.
३. डॉ. बी.डी.इंगळे - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, अरुणा प्रकाशन, लातूर, २००९.
४. डॉ.मंगला जंगले - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, प्रशांत पब्लीशर्स, जळगांव, २०१६.
५. डॉ.माधव बिरादार - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, विद्या बुक्स पब्लीशर्स, औरंगाबाद, २०१२.
६. नरेंद्र लांजेवार - शेतकऱ्यांच्या आत्महत्या, चिंतन आणि उपाय, सुमेरु प्रकाशन, डोंबिवली पूर्व, २००७.
७. महाराष्ट्राची आर्थिक पाहणी, २०१६-१७ - अर्थ व सांख्यिकी संचालनालय, नियोजन विभाग, महाराष्ट्र शासन, मुंबई.
८. डॉ.वैद्य बी.एन. - विदर्भाची अर्थव्यवस्था, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
९. डॉ.सौ.मृणालिनी फडणवीस- विदर्भ पर्यटन - सुवर्ण आशा, श्री रेणुका प्रकाशन, नागपूर, २०१४.
१०. डॉ.श्रीकांत तिडके व शिवाजी नागरे - विदर्भ : विविध दिशा आणि दर्शन, अथर्व प्रकाशन, धुळे, २०१३.
११. नरेंद्र लांजेवार (संपादक)- श्रीनिवास खांदेवाले - विदर्भ राज्य संकल्पना.
१२. तुकाराम जाधव - वार्षिक २०१७ महाराष्ट्र, युनिक अँकडेमी, २०१६.
१३. डॉ.दि.व्यं. जहागिरदार - महाराष्ट्र : ५० वर्षांतील आर्थिक विकासाचा घोटाला, प्रकाशक-कौटिल्य ज्ञान प्रबोधिनी, सेंटर फॉर एकोनॉमिक्स अँड सोशल स्टडीज, अमरावती प्रकाशन वर्ष-२००९.
१४. डॉ.राजपूत कर्मसिंग - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, साईज्योती प्रकाशन, नागपूर.
१५. डॉ.संतोष तु. कुटे - पश्चिम विदर्भ- आर्थिक दृष्टिक्षेप, लक्ष्मी पब्लीकेशन, सोलापूर-२०१७.
१६. डॉ.संतोष तु. कुटे - कृषी व्युहरचना - संदर्भ अकोला जिल्हा, लक्ष्मी पब्लीकेशन, सोलापूर-२०१७.
१७. डॉ.विनोद म. गावंडे, डॉ.संतोष तु. कुटे - विदर्भाची अर्थव्यवस्था, लक्ष्मी पब्लीकेशन, सोलापूर-२०१७.
१८. डॉ.महादेव आ.रिडे, डॉ.संतोष तु. कुटे - महाराष्ट्राची अर्थव्यवस्था, प्रशांत पब्लीकेशन, जळगांव, २०१७.
19. Maharashtra Human Development Report 2012.
20. Population Census of Maharashtra-2011.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 315

NOTIFICATION

No. : 61/2018

Date : 28 June, 2018

Subject : Implementation of Syllabi of Various Course / Subjects as per Semester and Credit Grade System in the Faculty of Humanities from the Session 2018-2019 and onwards.

It is notified for general information of all concerned that the authorities of the University has accepted the Syllabus of the following various courses / subjects as per Semester and Credit Grade System as mentioned in Column No.2 which are to be implemented from the session 2018-2019 and onwards with appendices which are attached herewith as shown in column No. 3 of the following table.

TABLE

Sr.No.	Course / Subjects	Appendices of the New Syllabi
	B.A. Semester-III & IV	
1.	History	The Syllabi prescribed for the subject History which is appended herewith as Appendix – 'A'
2.	Geography	The Syllabi prescribed for the subject Geography which is appended herewith as Appendix – 'B'
3.	Economics	The Syllabi prescribed for the subject Economics which is appended herewith as Appendix – 'C'
4.	Philosophy	The Syllabi prescribed for the subject Philosophy which is appended herewith as Appendix – 'D'
5.	Home Economics	The Syllabi prescribed for the subject Home Economics which is appended herewith as Appendix – 'E'
6.	Sociology	The Syllabi prescribed for the subject Sociology which is appended herewith as Appendix – 'F'
7.	Psychology	The Syllabi prescribed for the subject Psychology which is appended herewith as Appendix – 'G'
8.	Political Science	The Syllabi prescribed for the subject Political Science which is appended herewith as Appendix – 'H'
9.	Statistics	The Syllabi prescribed for the subject Statistics which is appended herewith as Appendix – 'I'
10.	Public Administration	The Syllabi prescribed for the subject Public Admn. which is appended herewith as Appendix – 'J'
11.	Community Development and Extension	The Syllabi prescribed for the subject Community Devp. and Extn. which is appended herewith as Appendix – 'K'
12.	Co-operation	The Syllabi prescribed for the subject Co-operation which is appended herewith as Appendix – 'L'
13.	Early Childhood Care and Education	The Syllabi prescribed for the subject Early Childhood Care and Education which is appended herewith as Appendix – 'M'
14.	Rashtrasant Tukdoji Thought	The Syllabi prescribed for the subject Rashtrasant Tukdoji Thought which is appended herewith as Appendix – 'N'
15.	Yogshastra	The Syllabi prescribed for the subject Yogshastra which is appended herewith as Appendix – 'O'
16.	Library and Information Science	The Syllabi prescribed for the subject Library and Information Science which is appended herewith as Appendix – 'P'
17.	Food and Technology	The Syllabi prescribed for the subject Food and Tech. which is appended herewith as Appendix – 'Q'
18.	Apparel and Textile Designing	The Syllabi prescribed for the subject Apparel and Textile Designing which is appended herewith as Appendix – 'R'
19.	Human Rights	The Syllabi prescribed for the subject Human Rights which is appended herewith as Appendix – 'S'
20.	Rural Development	The Syllabi prescribed for the subject Rural Development which is appended herewith as Appendix – 'T'
21.	Rural Handicraft	The Syllabi prescribed for the subject Rural Handicraft which is appended herewith as Appendix – 'U'

Sd/-
Registrar
SantGadge Baba Amravati University

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 323

Appendix – 'C'

Syllabus B.A.
Subject : Economics

Paper Pattern for All Six Semester
(Semester-I to Semester-VI)

Theory : 80 Marks
Int.Ass. : 20 Marks

Instructions :

- i. All Questions are Compulsory
- ii. All question carry Equal Marks (Each Question SIXTEEN Marks)

1. Student will have to Solve TWO Long Question from Any Two of the Five Units. Each of these broad Question carry SIXTEEN Marks. (Internal Choice is Available)

2 x 16 = 32

2. Student will have to Solve EIGHT Short Question in all choosing four Question from Each of the Two units out of the Total Five. Each Short Question Carries Four Marks (Internal Choice is Available)

8 x 4 = 32

3. Student will have to Solve EIGHT Multiple Choice Type Question from Any One of the five units. Each of these Questions Carries Two Marks.

8 x 2 = 16

Total = 80

Internal Examination : 20 Marks

1. Viva- Voce - 10 Marks
2. Assignments - 10 Marks

B.A. Part-II
Semester-III
Macro Economics
(Implemented from 2018-2019 Session)

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Introduction to Macro Economics :

- 1.1 Macro Economics : Definition, Importance and Limitations
- 1.2 National Income : Concept of National Income, GNP, NNP, GDP, NDP and Per-Capita Income
- 1.3 Methods and Difficulties in Measurement of National Income.

Unit-II Money and Value of Money :

- 2.1 Barter System : Meaning, and Difficulties in Barter System.
- 2.2 Money : Definition, Features and Functions
- 2.3 Value of Money : Meaning of Value of Money, Fishers Quantity Theory of Money

Unit-III Inflation and Deflation

- 3.1 Inflation : Definition, Causes and Effect
- 3.2 Deflation : Definition, Causes and Effect
- 3.3 Dis-inflation and Reflation : Definition and Instrument's

Unit-IV Output and Employment

- 4.1 Say's Law of Market
- 4.2 Consumption Function : Average and Marginal Propensity to Consume, Factors Influencing Consumption Function.
- 4.3 Investment Multiplier : Definition, Leakages (Limitations) and Importance, Types of Investment (Induced and Autonomous Investment)

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 324

Unit-V International Trade

- 5.1 International Trade : Meaning of Inter-Regional and International Trade, Difference between Inter- Regional and International Trade, Importance of the Study of International Economics.
- 5.2 Recardo's Comparative Cost Theory of International Trade
- 5.3 Advantages and Disadvantages of International Trade

Recommended Books :

- 1) Gupta S.B. (1994) Monetary Economics, S. Chand and Co. Delhi
- 2) Heller, H.R. (1968) International Monetary Economics Prentice Hill, India
- 3) झिंगन एम.एल. समष्टी अर्थशास्त्र, वृंदा पब्लिकेशन, प्रा. लि. दिल्ली
- 4) सेठ एम.एल. मॅक्रो इकॉनॉमिक्स, लक्ष्मी नारायण अग्रवाल एज्युकेशनल पब्लिकेशन, आग्रा
- 5) डॉ. माहोरे रा.य. समष्टी अर्थशास्त्र, हिमालय पब्लिकेशन, हाऊस, मुंबई
- 6) प्रा. नांदे, प्रा. महाजन, समग्रलक्ष्मी अर्थशास्त्र, मंगेश प्रकाशन, नागपूर
- 7) डॉ. राजपूत करमसिंग, स्थूल अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर २०१६
- 8) डॉ. जी.एन. झामरे, स्थूल अर्थशास्त्र, पिंपलापुरे अॅण्ड कं. पब्लिशर्स, नागपूर

B.A. Part-II Semester-IV Banking

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Commercial Bank

- 1.1 Bank : Meaning and Types
- 1.2 Commercial Bank : Definition and Functions
- 1.3 Credit Creation: Meaning, Process, Sources and Limitations of Credit Creation of Commercial Bank

Unit-II Central Bank

- 2.1 Central Bank: Definition and Functions Definition and Importance of
- 2.2 Credit Control : Meaning, Quantitative and Qualitative Measures of Credit Control.
- 2.3 Monetary Policy OF RBI : Objectives and Limitations.

Unit-III Co-operative Banks and NABARD

- 3.1 Co-operative Bank : Meaning and Types
- 3.2 Co-operative Bank : Objectives and Functions.
- 3.3 NABARD : Definition, Objectives and Functions
- 3.4 Co-operatives Societies : Objectives and Functions

Unit-IV IMF and World Bank

- 3.1 International Monetary Fund (IMF) : Objectives, Importance and Functions.
- 3.2 World Bank (IBRD) : Objectives, Importance and Functions.
- 3.3 World Trade Organization (WTO) : Objectives, Importance and Functions

Unit-V Recent Services in Banking Sector

- 5.1 ATM
- 5.2 Debit Card
- 5.3 Credit Card
- 5.4 E-Marketing
- 5.5 Cashless Transactions
- 5.6 Mobile Banking
- 5.7 E-Wallets
- 5.8 Core Banking
- 5.9 RTGS and NEFT

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 325

Recommended Books :

1. [Frederic S. Mishkin](#): The Economics of Money, Banking, and Financial Markets (Addison-Wesley Series in Economics) Seventh Edition, Published July 22nd 2005
2. [Dudley G. Lockett](#) Paperback: Money And Banking by, 3rd Edition, Published 1984 McGraw-Hill
3. K.N. Subrahmanya: Modern Banking In India, Deep & Deep Publications, New Delhi, Bank Finance For Rural Development: L K Naidu, Ashish publishing house, Delhi.
4. K.P.M.Sundharam: Money, Banking and International Trade, Sultan Chand & Sons, New Delhi.
5. Rita S.Swami : Fundamentals of Banking, Seth Publishers, Mumbai.
6. D. M. Mithani: Money, Banking, International Trade and Public Finance, Himalaya Publishing House, Mumbai.
7. S. L. N. Simha: Reform of the Indian Banking System, Orient Longman Ltd, New Delhi.
8. Desai Vasant: Central Banking and Economic Development.
9. Shekhar & Shekhar, Banking Theory and Practice, Vikas Publishing House, New Delhi.
10. Mahajan, Mukund (2000), Indian Banking System, Nirali Prakashan, Pune.
11. Khan, M.Y. (2011), Indian Financial System, Tata McGraw Hill, 7th Edition.
12. Deshmukh, D.N.(2014), Indian Banking System, Chandralok Prakashan, Kanpur
13. Bhole, L.M., Mahukud (2011), Financial Institutions and Markets, Tata McGraw Hill, 5th Edition.
14. Mishkin, F.S., Eakings, S.G. (2009), Financial Markets and Institutions, Pearson Education, 6th Edition.
15. Desai Vasant : Central Banking and Economic Development.
16. Deshmukh D.N. : Indian Banking System, Chandralok Prakashan Kanpur.
१७. पाटील के.के., सोडगे एम.ए. (१९९१), एमपीएससी, बँकींग, कैलाश पब्लीकेशन, औरंगाबाद.
१८. जोशी, डांगे (१९९५), बँकींग, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर.
१९. बोधनकर सुधीर, कानेटकर मेधा (२०००), भारतीय बँकींग प्रणाली, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
२०. महाजन मुकुंद : बँक व्यवसाय व वित्त पुरवठा, निराली, प्रकाशन, पुणे.
२१. बैरागी, के.पी., देसाई, रमेश : बँक व्यवसायाची मूलतत्वे, अथर्व प्रकाशन, पुणे.
२२. कोलते एस.एम. : भारतीय बँकींग प्रणाली, प्रशांत पब्लीकेशन, जळगांव.
२३. पाटील गंगाधर कायंदे, पैसा बँकींग आणि राजस्व, चैतन्य पब्लीकेशन, नाशिक.
२४. लांजेवार जगदीश : बँक व्यवसाय व वित्त पुरवठा, डायमंड पब्लीकेशन, पुणे.
२५. दातीर आर.के. : आधुनिक बँक व्यवसाय, निराली प्रकाशन, पुणे.
२६. मुलाणी एम.यु. : भारतातील आधुनिक वित्तीय व्यवस्था, सक्सेस पब्लीकेशन, पुणे.
२७. मुंजे, गोरे, बाळ देशपांडे : अर्थशास्त्र परिचय मुद्रा व अधिकोषण, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
२८. प्रा. शरद कोलते : बँकींग तत्वे व भारतीय बँका, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
२९. डॉ. राजपूत करमसिंग, स्थूल अर्थशास्त्र, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 252

NOTIFICATION

No. : 67/2019

Date : 11 July, 2019

Subject :Implementation of Syllabi of Various Course / Subjects as per Semester and Credit Grade System in the Faculty of Humanities from the Session 2019-2020 and onwards.

It is notified for general information of all concerned that the authorities of the University has accepted the Syllabus of the following various courses / subjects as per Semester and Credit Grade System as mentioned in Column No.2 which are to be implemented from the session 2019-2020 and onwards with appendices which are attached herewith as shown in column No. 3 of the following table.

TABLE

Sr.No.	Course / Subjects	Appendices of the New Syllabi
	B.A. Semester-V & VI	
1.	History	The Syllabi prescribed for the subject History which is appended herewith as Appendix – 'A'
2.	Geography	The Syllabi prescribed for the subject Geography which is appended herewith as Appendix – 'B'
3.	Economics	The Syllabi prescribed for the subject Economics which is appended herewith as Appendix – 'C'
4.	Philosophy	The Syllabi prescribed for the subject Philosophy which is appended herewith as Appendix – 'D'
5.	Home Economics	The Syllabi prescribed for the subject Home Economics which is appended herewith as Appendix – 'E'
6.	Sociology	The Syllabi prescribed for the subject Sociology which is appended herewith as Appendix – 'F'
7.	Psychology	The Syllabi prescribed for the subject Psychology which is appended herewith as Appendix – 'G'
8.	Political Science	The Syllabi prescribed for the subject Political Science which is appended herewith as Appendix – 'H'
9.	Statistics	The Syllabi prescribed for the subject Statistics which is appended herewith as Appendix – 'I'
10.	Public Administration	The Syllabi prescribed for the subject Public Admn. which is appended herewith as Appendix – 'J'
11.	Community Development and Extension	The Syllabi prescribed for the subject Community Devp. and Extn. which is appended herewith as Appendix – 'K'
12.	Co-operation	The Syllabi prescribed for the subject Co-operation which is appended herewith as Appendix – 'L'
13.	Early Childhood Care and Education	The Syllabi prescribed for the subject Early Childhood Care and Education which is appended herewith as Appendix – 'M'
14.	Rashtrasant Tukdoji Thought	The Syllabi prescribed for the subject Rashtrasant Tukdoji Thought which is appended herewith as Appendix – 'N'
15.	Food and Technology	The Syllabi prescribed for the subject Food and Tech. which is appended herewith as Appendix – 'O'
16.	Apparel and Textile Designing	The Syllabi prescribed for the subject Apparel and Textile Designing which is appended herewith as Appendix – 'P'
17.	Human Rights	The Syllabi prescribed for the subject Human Rights which is appended herewith as Appendix – 'Q'
18.	Rural Development	The Syllabi prescribed for the subject Rural Development which is appended herewith as Appendix – 'R'
19.	Rural Handicraft	The Syllabi prescribed for the subject Rural Handicraft which is appended herewith as Appendix – 'S'

Sd/-

Registrar

SantGadge Baba Amravati University

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 259

- 6) DiddarJaymala :Geography of Maharashtra, Rawat publication. 2002
- 7) Censes Atlas : Govt. of Maharashtra
- 8) Sing R. L. : Elements of Practical Geography ManavBooks 2015
- 9) पुणे सुश्रेष्ठ : महाराष्ट्राचा भूगोल वि. 1 पुणे रा पब्लिशिंग ऑफिस, औरंगाबाद २००५
- 10) दादासाहेब फाल्के : महाराष्ट्र
- 11) के.के. पांडुरंग : महाराष्ट्राचा भूगोल
- 12) पाटील टी. पी. : महाराष्ट्राचा भूगोल
- 13) सवदी ए. बी. : महाराष्ट्राचा भूगोल, निशली काशन, पुणे
- 14) सावंत काशन : महाराष्ट्राचा भूगोल फडके काशन २००२
- 15) चारपुटे वि. वि. : महाराष्ट्राचा भूगोल, पिंपरीपुरे काशन, नागपूर २०१८
- 16) मंगर जयवर्मा : महाराष्ट्राचा भूगोल, वि. 1 काशन नागपूर, १९९०
- 17) पाटील टी. जे. : महाराष्ट्राचा भूगोल : शांत पब्लिकेशन २०१०
- 18) कानकराजी कांत व सांगळे श्रीकांत : महाराष्ट्राचा भूगोल, डायमंड पब्लिकेशन पुणे २००४
- 19) स. सेना उमेश किशोर : मानचित्रीय एवढा सोपा सरासरी भूगोल.
- 20) पुत्रिगया बी. सी. : सर्व एवढे कायतः जी पब्लिकेशन , दिल्ली.

Appendix C

Paper Pattern for All Six Semester (Semester-I to Semester-VI) (Economics)

Theory : 80 Marks
Int.Ass. : 20 Marks

Instructions :

- i. All Questions are Compulsory
 - ii. All question carry Equal Marks (Each Question SIXTEEN Marks)
1. Student will have to Solve TWO Long Question from Any Two of the Five Units. Each of these broad Question carry SIXTEEN Marks. (Internal Choice is Available)
 2. Student will have to Solve EIGHT Short Question in all choosing four Question from Each of the Two units out of the Total Five. Each Short Question Carries Four Marks (Internal Choice is Available)
 3. Student will have to Solve EIGHT Multiple Choice Type Question from Any One of the five units. Each of these Questions Carries Two Marks.

2 x 16 = 32

8 x 4 = 32

8 x 2 = 16

Total = 80

Internal Examination : 20 Marks

1. Viva- Voce - 10 Marks
2. Assignments - 10 Marks

B.A. Final Semester-V Indian Economy (To be Implemented from 2019-2020 Session)

Credit : 04

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I Indian Economy and Planning :

- 1.1 Basic Feature of Indian Economy
- 1.2 Economic Planning: Objectives, Types, Objective of 11th & 12th Five Year Plan.
- 1.3 New Economic Reforms :- Liberalization, Privatization, Globalization

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 260

Unit-II Agriculture :

- 2.1. Importance of Agriculture in Indian Economy :
- 2.2 Productivity :- Causes of Low Productivity and Remedies to increase productivity
- 2.3 Agricultural Marketing : Difficulties and Remedies of Agricultural Marketing
- 2.4 Subdivision and Fragmentation : Concept, Causes & Remedies.

Unit-III Industrial :

- 3.1 Industrial Policy – 1991
- 3.2 Small Scale Industry : Importance, Problem, Remedies
- 3.3 Industrial Disputes : Causes, Remedies
- 3.4 Trade Union : Characteristics and Functions

Unit –IV External Sector an Important Areas of Concern :

- 4.1 India's Foreign Trade :- Direction & Composition
- 4.2 Poverty :- Causes, Remedies
- 4.3 Unemployment : Causes, Types, Remedies
- 4.4 Self Help Group

Unit-V Environment and Pollution :

- 5.1 Environment : Meaning and Types
- 5.2 Natural Resources : Land, water, Forest, Causes and Remedies of Air, Water and Land Pollution
- 5.3 Global Warming.

Books Recommended :

- 1) Rudra Datta & K.P.M. Sundaram Indian Economy. S. Chand & company New Delhi
- 2) Five Year Plan, Govt. of India
- 3) Jalan Bimal :- Indian Economic Policy, preparing for the 21st Century, Viking, New Delhi
- 4) डॉ. ग.ना. झामरे : भारतीय अर्थव्यवस्था व विकास व पर्यावरण, अर्थशास्त्र, पिंपळापुरे प्रकाशन, नागपूर
- 5) मिश्र पुरी : भारतीय अर्थव्यवस्था, हिमालय पब्लिकेशन, दिल्ली
- 6) रुद्र दत्त व सुंदरम् के.पी.एम. : भारतीय अर्थव्यवस्था एस.चंद पब्लिकेशन, दिल्ली
- 7) डॉ. गव्हाळे राजेंद्र आर., : आर्थिक विकास व पर्यावरणाचे अर्थशास्त्र ज्योतीचंद्र पब्लिकेशन, लातूर.

B.A. Final Semester-VI Demography

Credit : 04

Marks : 80
Int. Ass. : 20

Unit - I Introduction

- 1.1 Meaning and Scope of Demography
- 1.2 Theories of Population- Malthus, Optimum Population Theory, Theory of Demographic Transition
- 1.3 Population Explosion

Unit - II Fertility and Mortality

- 2.1 Importance of Study of Fertility
- 2.2 Factors affecting Fertility- Socio-Economic Factors, Economic Status, Health, Education, Nutrition, Caste, Religion, Race, Region, Rural-Urban and Status of Husband & Wife.
- 2.3 Mortality- Death Rate, Birth and Infant Mortality Rate, Factors for Decline in Mortality in Recent Years.

Unit - III Migration of Population

- 3.1 Concept and Types- Temporary, Internal and International Migration
- 3.2 Effects of Migration on Population
- 3.3 Factors affecting Migration.

Unit - IV Urbanization of Population

- 4.1 Meaning and Causes of Urbanization
- 4.2 Pattern of Urbanization in India
- 4.3 Effects & Remedies to Urbanization

Unit - V Population and Development

- 5.1 Population and Human Development Issues
- 5.2 Evaluation of Population Policy in India- The shift in Policy from Population Control to Family Welfare to Women Empowerment
- 5.3 Family Planning Strategic and their Outcomes, the New Population Policy, (2000)

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 261

Recommended Books :

- 1) श्रीवास्तव एस.एम. (१९९९) 'जनांकिकीय अध्ययन के प्रारूप', हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
- 2) विजयकुमार तिवारी (१९९७) भारत का जनसंख्या भूगोल भाग-२ हिमालया पब्लिशिंग हाऊस, मुंबई.
- 3) डी.एस.झावेल (२००५) जनांकिकी - विवेक प्रकाशन, दिल्ली.
- 4) Agrawal S.N. (1972) - 'Indian Population Problems', Tata McGraw Hill Com., Bombay.
- 5) Boque D.J. (1971) - Principles of Demography, John Wiley New York.
- 6) Srinivasan K. and A. Shariff (1998) - India, Towards Population and Demographic Goals, Oxford University Press, New Delhi.
- 7) Srinivasan K. (1998) - Basic Demographic Techniques and Applications, Sage, Publication, New Delhi.

Appendix-D

Syllabi of B.A.Final

Semester-V

Paper : (A) Indian Philosophy (Part-I) (Implemented from 2019-2020 Session)

Time : 3 Hrs.

Total Marks : 100

Theory : 80

Int.Ass. : 20

INSTRUCTIONS : Each Paper will Carry 100 Marks, 80 Marks for Theory Paper having 3 Hrs. duration and 20 Marks for Internal Assessment. Minimum 32 Marks in Theory and 08 Marks in Internal Assessment for Passing. There shall be separate passing in Theory Paper and Internal Assessment. There shall be Long Answer Type Questions on Any Two Units, Short Answer Type Questions on Any Two Units and Multiple Choice Question on any One Unit out of Five Units. Internal Assessment Marks shall be allotted on the basis of Home Assignment, Classroom Work, Seminar, Paper Writing & Presentation, Participation in Activities, Viva-Voce and an observation of the subject teacher.

- Unit-I** Nature of Indian Philosophy, Plurality, as well as Common Concerns.
- Unit-II** 1) Vedic Philosophy – Theory of Karma, Concept of Varna and Concept of Ashram, Concept of Yajna (Sacrifice).
2) Upanishadic Philosophy : Concept of Brahma, Concept of Jivatma, Concept of Liberation.
- Unit-III** Charvaka Darshan – Materialism, Theory of Knowledge, Naturalism, Refutation of God & Self, Hedonism.
- Unit-IV** Jain Darshan – Classification of Knowledge, Syadvada, Nayvada, Jiva & Ajiva, Bondage & Liberation.
- Unit-V** Buddhist Darshan - Four Noble Truths, Theory of Causation, Momentariness, Theory of no self, Nihilism of Madhyamika, Vidnyavada of Yogachar, Bahyanumeyavada of Sautrantika, Bahyapratyakshavad of Vaisheshika.

Books Recommended :

- 1) Introduction of Philosophy - Datta & Chatterjee
- 2) Outline of Indian Philosophy - M. Hiriyanna
- 3) भारतीयदर्शनके मूलतत्त्व - रामनाथ शर्मा.
- 4) भारतीयतत्त्वज्ञान - श्री.ह.विश्वित
- 5) भारतीयतत्त्वज्ञानाचा इतिहास - पी.डी.चोपरी
- 6) भारतीयतत्त्वज्ञानाचा बृहद इतिहास - श्री.ग.ना.जोशी
- 7) चार्वाकाचा वेदात्मवाद - डॉ.बी.एम.ठाकरे

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Environmental Studies)

Environmental Studies Syllabus

B.Com.Part-II Examination 2015	Prospectus No.2015152
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ SANT GADGE BABAAMRAVATI UNIVERSITY वाणिज्य विद्याशाखा (FACULTY OF COMMERCE) अभ्यासक्रमिका वाणिज्य स्नातक भाग-२,परीक्षा २०१५ (त्रिवर्षीय अभ्यासक्रम) PROSPECTUS of The B.Com. Part-II Examination 2015 (Three Year Degree Course) 2014 Visit us at www.sgbau.ac.in Price Rs./-	

Criterion I : Curricular Aspects

Prospectus No. 2015152
B.Com. Part-II

INDEX

Sr. No.	Subject	Page No.
1.	Special Note for information	1 - 2
2.	Pattern of Question Paper	2
3.	Ordinance No. 147	3 - 14
4.	Ordinance No.42 of 2005	15-19
5.	Teaching Periods	20
6.	Regulation No. 41 of 2003	21-23
7.	Direction No. 17 of 2011	24-25
	I) LANGUAGES	
8.	English (Compulsory)	26-27
	Any one of the languages :	
9.	Marathi (Compulsory)	27-28
10.	Hindi (Compulsory)	28-29
11.	Sanskrit (Compulsory)	29-30
12.	Urdu (Compulsory)	31
13.	Pali & Prakrit	32-33
14.	English (Supplementary)	33-34
	II) Commerce Discipline	
15.	Corporate Accounting	35-36
16.	Business Mathematics and Statistics	36-38
17.	Income Tax and Auditing	38-40
18.	Money and Financial System	40-41
19.	Information Technology and Business Data Processing	41-43
20.	Environmental Studies	43-47

Criterion I : Curricular Aspects

43

9. Information Technology & Business Data Processing : Prof.Uday Shrikrushna Kale Shree Sainath Prakashan, Nagpur.

Practical Based on Syllabus :

1. MS-Excel 2003/2007/Higher
2. Tally 9.0/Higher.

Notes: B.Com.II Practical Batch will be of 20 students.

SCHEME

Year	Paper	Total Marks		Min. Passing Marks	
		T	P	T	P
B.COM.II	Information Technology and Business Data Processing.	60	*40	21	14

*Division of Marks for Practical

Record preparation	10 Marks
Practical	15 Marks
Discription	10 Marks
Viva	<u>05 Marks</u>
TOTAL ..	40 Marks

(Use Answer Book for practical provided by the University)

SYLLABUS FOR ENVIRONMENTAL STUDIES AT BACHELOR DEGREE LEVEL

Total Marks : 100

PART-A

SHORT ANSWER PATTERN

25 Marks

1. **The Multidisciplinary nature of environmental studies**
 - . Definition, scope and importance.
 - . Need for public awareness. (2 lecture hours)
2. **Social Issues and the Environment**
 - . From Unsustainable to Sustainable development
 - . Urban problems related to energy
 - . Water conservation, rain water harvesting, watershed management
 - . Resettlement and rehabilitation of people; its problems and concerns.

Criterion I : Curricular Aspects

44

Case studies.

- . Environmental ethics : Issues and possible solutions.
- . Climate change, global warming, acid rain, ozone layer depletion, nuclear accidents and holocaust. Case studies.
- . Wasteland reclamation.
- . Consumerism and waste products.
- . Environment Protection Act.
- . Air (Prevention and Control of Pollution) Act.
- . Water (Prevention and Control of Pollution) Act.
- . Wildlife Protection Act.
- . Forest Conservation Act.
- . Issues involved in enforcement of environmental legislation.
- . Public awareness. (7 lecture hours)

3. Human Population and the Environment

- . Population growth, variation among nations.
- . Population explosion - Family Welfare Programme.
- . Environment and human health.
- . Human Rights.
- . Value Education.
- . HIV / AIDS.
- . Women and Child Welfare.
- . Role of Information Technology in Environment and human health.
- . Case Studies. (6 lecture hours)

PART-B

ESSAY TYPE WITH INBUILT CHOICE 50 Marks

4. Natural resources :

- . **Renewable and non-renewable resources :**
 - . Natural resources and associated problems.
 - Forest resources : Use and over exploitation, deforestation, case studies. Timber extraction, mining, dams and their effects on forests and tribal people.
 - Water resources : Use and over-utilization of surface and ground water, floods, drought, conflicts over water, dams- benefits and problems.
 - Mineral resources : Use and exploitation, environmental effects of extracting and using mineral resources, case studies.
 - Food resources : World food problems, changes caused by agriculture and overgrazing, effects of modern agriculture, fertilizer - pesticide problems, water logging, salinity, case studies.
 - Energy resources : Growing energy needs, renewable and

Criterion I : Curricular Aspects

45

non renewable energy sources, use of alternate energy sources, Case studies.

- Land resources : Land as a resource, land degradation, man induced landslides, soil erosion and desertification.
- . Role of an individual in conservation of natural resources.
- . Equitable use of resources for sustainable lifestyles.(8 lecture hours)

5. Ecosystems

- . Concept of an ecosystem.
- . Structure and function of an ecosystem.
- . Producers, consumers and decomposers.
- . Energy flow in the ecosystem.
- . Ecological succession.
- . Food chains, food webs and ecological pyramids.
- . Introduction, types, characteristic features, structure and function of the following ecosystem :-
 - Forest ecosystem
 - Grassland ecosystem
 - Desert ecosystem
 - Aquatic ecosystems (ponds, streams, lakes, rivers, oceans, estuaries) (6 lecture hours)

6. Biodiversity and its conservation

- . Introduction - Definition : genetic, species and ecosystem diversity.
- . Biogeographical classification of India.
- . Value of biodiversity : consumptive use, productive use, social, ethical, aesthetic and option values.
- . Biodiversity at global, National and local levels.
- . India as a mega-diversity nation.
- . Hot-spots of biodiversity.
- . Threats to biodiversity : habitat loss, poaching of wildlife, man-wildlife conflicts.
- . Endangered and endemic species of India.
- . Conservation of biodiversity : In-situ and Ex-situ conservation of biodiversity. (8 lecture hours)

7. Environmental Pollution

- . Definition
- . Causes, effects and control measures of :-
 - Air pollution
 - Water pollution
 - Soil pollution
 - Marine pollution
 - Noise pollution
 - Thermal pollution

Criterion I : Curricular Aspects

46

- Nuclear hazards
 - . Solid Waste Management : Causes, effects and control measures of
 - . Role of an individual in prevention of pollution.
 - . Pollution case studies.
 - . Disaster management : floods, earthquake, cyclone and landslides.
- (8 lecture hours)

PART-C ESSAY ON FIELD WORK

25 Marks

8. Field work

- . Visit to a local area to document environmental assets - river / forest / grass land / hill / mountain
 - . Visit to a local polluted site - Urban / Rural / Industrial / Agricultural
 - . Study of common plants, insects, birds.
 - . Study of simple ecosystems - pond, river, hill slopes, etc.
- (5 lecture hours)

- (Notes : i) Contents of the syllabys mentioned under paras 1 to 8 shall be for teaching for the examination based on Annual Pattern.
- ii) Contents of the syllabys mentioned under paras 1 to 4 shall be for teaching to the Semester commencing first, and
- iii) Contents of the syllabys mentioned under paras 5 to 8 shall be for teaching to the Semester commencing later.

LIST OF REFERENCES :-

- 1) Agarwal, K.C., 2001, Environmental Biology, Nidi Publ. Ltd., Bikaner.
- 2) Bharucha Erach, The Biodiversity of India, Mapin Publishing Pvt. Ltd., Ahmedabad - 380 013, India, Email : mapin@icenet.net **(R)**
- 3) Brunner R.C., 1989, Hazardous Waste Incineration, McGraw Hill Inc. 480p.
- 4) Clark R.S., Marine Pollution, Clanderson Press Oxford **(TB)**
- 5) Cunningham, W.P.Cooper, T.H.Gorhani, E & Hepworth, M.T., 2001, Environmental Encyclopedia, Jaico Publ. House, Mumbai, 1196p.
- 6) De A.K., Environmental Chemistry, Wiley Eastern Ltd.
- 7) Down to Earth, Centre for Science and Environment **(R)**

Criterion I : Curricular Aspects

47

- 8) Gleick, H.P. 1993, Water in Crisis, Pacific Institute for Studies in Dev., Environment & Security. Stockholm Env. Institute, Oxford Univ. Press. 473p.
- 9) Hawkins R.E., Encyclopedia of Indian Natural History, Bombay Natural History Society, Mumbai **(R)**
- 10) Heywood, V.H. & Watson, R.T. 1995, Global Biodiversity Assessment, Cambridge Univ. Press 1140p
- 11) Jadhav, H & Bhosale, V.M. 1995, Environmental Protection and Laws, Himalaya Pub. House, Delhi. 284 p.
- 12) Mckinney, M.L. & Schoch, R.M. 1996, Environmental Science Systems & Solutions, Web Enhanced Edition. 639 p.
- 13) Mhaskar A.K., Matter Hazardous, Techno-Science Publications **(TB)**
- 14) Miller T.G.. Jr., Environmental Science, Wadsworth Publishing Co. **(TB)**
- 15) Odum, E.P., 1971, Fundamentals of Ecology, W.B.Saunders Co., U.S.A., 574p.
- 16) Rao M.N. & Datta A.K., 1987, Waste Water Treatment, Oxford & IBH Publ. Co. Pvt. Ltd. 345 p.
- 17) Sharma B.K., 2001, Environmental Chemistry, Goel Publ. House, Meerut.
- 18) Survey of the Environment, The Hindu **(M)**
- 19) Townsend C., Harper J., and Michael Begon, Essentials of Ecology, Blackwell Science **(TB)**
- 20) Trivedi R.K., Handbook of Environmental Laws, Rules, Guidelines, Compliances and Standards, Vol. I and II, Enviro Media **(R)**
- 21) Trivedi R.K. and P.K. Goel, Introduction to Air Pollution, Techno-Science Publications **(TB)**
- 22) Wagner K.D., 1998, Environmental Management, W.B.Saunders Co., Philadelphia, USA 499p.
- 23) Dr.Deshpande A.P., Dr. Chudiwale A.D., Dr.Joshi P.P. & Dr. Lad A.B.: Environmental Studies -Pimpalpure & Co. Publishers, Nagpur.
- 24) डॉ.विठ्ठल घारपुरे : पर्यावरणशास्त्र - पिंपळपुरे अँड कंपनी पब्लीशर्स, नागपूर.
- 25) Environmental Studies : R. Rajagopalan, Oxford University Press, New Delhi- 2005
- 26) Dr.N.W.Ingole, D.M.Dharmadhikari, Dr.S.S.Patil : Environmental Chemistry and pollution control- Das Ganu Prakashan, Nagpur.
(M) Magazine
(R) Reference
(TB) Textbook

Criterion I : Curricular Aspects

संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ

क्र.संगाबाअवि-३/सपमुमं/१६६/२०२१
दिनांक : १२ जुन २०२१

प्रति,
प्राचार्य / केंद्राधिकारी,
विद्यापीठाशी संलग्नित सर्व महाविद्यालये/
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

विषय : Environmental Studies या विषयाच्या परीक्षेच्या वेळापत्रकाबाबत.
उन्हाळी - २०२० व हिवाळी २०२० परीक्षा.

महोदय / महोदया,

उपरोक्त विषयाचे अनुषंगाने आपणांस कळविण्यात येते की, संबंधीत परीक्षांचे अध्यादेशातील तरतुदीनुसार ज्या परीक्षांना Environmental Studies या विषयाची परीक्षा देणे आवश्यक आहे अशा परीक्षेस पात्र असलेल्या व परीक्षा आवेदनपत्र भरलेल्या उन्हाळी २०२० मध्ये प्रवेशित होणाऱ्या नियमित, माजी व बहीःशाल वर्गवारीतील विद्यार्थ्यांची तसेच हिवाळी २०२० च्या माजी विद्यार्थ्यांची लेखी परीक्षा विद्यापीठाने पुरविलेल्या प्रश्नपत्रिकेनुसार महाविद्यालयाच्या स्तरावर खाली नमूद तारीख, दिवस व वेळेमध्ये होईल.

वेळापत्रक

विषय	परीक्षा दिनांक	वेळ
Environmental Studies	बुधवार दिनांक ३० जुन २०२१	सकाळी १०.०० ते ११.००

कृपया उपरोक्त परीक्षेच्या सर्व संबंधीत विद्यार्थ्यांना Environmental Studies या आवश्यक विषयाच्या प्रश्नपत्रिकेच्या वेळापत्रकाची माहिती देण्यात यावी, ही विनंती.

परीक्षा संचालनानंतरची पुढील कार्यवाही अध्यादेश क्रमांक ४२/२००५ मधील तरतुदीनुसार महाविद्यालयाने करावी.

आपला,

(डॉ. हेमंत आर. देशमुख)

संचालक, परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ,
संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

प्रतिलिपी : माहिती व आवश्यक कार्यवाहीस्तव.

- मुख्य अधिकारी, केंद्रीय मूल्यांकन कार्यक्रम केंद्र
- प्रमुख, संगणक केंद्र, — उपरोक्त वेळापत्रक विद्यापीठ संकेत स्थळावर प्रसिद्ध करण्याचे कार्यवाहीस्तव
- सहा.कुलसचिव (सारणी)
- सहा.कुलसचिव (गोपनीय/परीक्षा /प-चौ)
- जनसंपर्क अधिकारी, उपरोक्त वेळापत्रक माहिती प्रसार माध्यमाद्वारे प्रसिद्ध करण्याचे दृष्टीने आपणाकडे पाठविण्यात येत आहे.
- प्रभारी, शैक्षणिक विभागाचे प्रशासकीय केंद्र.

प्रतिलिपी : माहितीस्तव अग्रेषित.

सन्माननीय सदस्य, व्यवस्थापन परिषद / परीक्षा व मूल्यमापन मंडळ.
मा. कुलगुरु, संत गाडगे बाबा अमरावती विद्यापीठ.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (History)

**Draft syllabi of B.A. Part-I
Semester-I
(History of India From Earliest Times 1205 A.D.)**

Time : 3 Hours)

Marks : 80
Int.Ass. :20

Unit - I

1. Survey of the Sources of Ancient India

- 1.1 Archaeological sources.
- 1.2. Literary Sources and Foreign traveler's account

2. Harappan Civilization

- 2.1 Origin, extent
- 2.2 Socio – economic, religious and cultural life
- 2.3 Town planning, architecture, script and decline

3. Vedic Age

- 3.1 Society, polity, economy, and religious life in pre - vedic period
- 3.2 Society, polity, economy, and religious life in post - vedic period
- 3.3 Social developments: Varna, Jati, and 16 Sanskaras

4. Rise of Religious Movements

- 4.1 Causes, doctrines and social dimensions of Buddhism and Jainism
- 4.2 Spread and decline of Buddhism and Jainism

Unit - II

1. Rise of Territorial States

- 1.1 Ganas and 16 Mahajanapadas,
- 1.2 Persian & Greek Invasions, it's impact

2. Mauryan and Post Mauryan Period (322 B.C. -320 A.D.)

- 2.1. Chandragupta Maurya & Mauryan administration, art and architecture, Arthashastra and Indica
- 2.2. Significance of Kaling War; Ashoka's Dhamma; patronage to Buddhism
- 2.3 Post Mauryan Dynasties – Sungas, Kushanas & Satavahans

Unit - III

1. Gupta Dynasty :

- 1.1 Gupta age : Society : art and Architecture, Science and Technology
- 1.2 Administration, Trade, Commerce and Agriculture
- 1.3 Concept of Golden age

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -243

2. Vakatak Dynasty :

- 2.1 Literature , art and architecture
- 2.2 Relation of Vakatak with Gupta
- 2.3 Society and religion

Unit - IV

1. Vardhan Empire :

- 1.1 Harshavardhan , patronage to Buddhism

2. Major Dynasties of Deccan & South India :

- 2.1. Chalukyas of Badami & Rashtrakutas
- 2.2. Pallavas & Cholas their contribution towards culture, literature, trade and maritime activities

3. Arab and Turks Invasion :

- 3.1 Arab Invasion and it's impact
- 3.2 Turks Invasion and it's impact

Unit - V

- 1. Education in ancient India
- 2. Position of women in ancient India
- 3. Judicial administration in ancient India
- 4. Art and architecture in ancient India

VOCE which is based on the syllabus.

B.A.Part-II
Semester-III
(History of India From 1206 A.D. to 1756 A.D.)
(Implemented from 2018-2019 Session)

Time : 3 Hours)

Marks : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I

1. Survey of the Sources of Medieval India :

- 1.1 Archaeological, Epigraphic and Numismatic Materials and Monuments.
- 1.2. Literary Sources-Persian, Sanskrit and Regional Languages.

2. Establishment and Consolidation of Mughal Empire :

- 2.1 Babar
- 2.2 Akbar
- 2.3 ShershahaSuri
- 2.4 Aurangzeb

3. Mughal Polity :

- 3.1 Administrative Structure
- 3.2 Manasabdari
- 3.3 Jagirdari

Unit-II

1. Mughal Ruling Classes :

- 1.1 Ulema
- 1.2 Nobility
- 1.3 Jamindar

2. Mughal's Relation with Indian Power :

- 2.1. Mughal's Relation with Rajput with special reference to Akbar and Aurangzeb

3. Decline of Mughal Empire :

- 3.1 Political, Administrative Causes
- 3.2 Social, Economic and Religious Causes
- 3.4 Effects of Decline of Mughal Empire

Unit-III

1. Mughal Economy :

- 1.1 Agricultural Production and Management of Water Recourses
- 1.2 Trade and Commerce, Urban Centers and Industries
- 1.3 Monetary System

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO -317

2. **Mughal Society :**
 - 2.1 The Village Community and Peasantry , Agricultural Labor and Slaves
 - 2.2 Urban Social Structure , Merchants, Bankers, Artisans, Craftsmen and Laborers
 - 2.3 Status of Women and their Rights, Parda, Dasi, Sati
3. **Religion :**
 - 3.1 Sufis, Sant, Tradition
 - 3.2 Sikh, Kabirpanthis, Vaishnava Bhakti
4. **Cultural Life :**
 - 4.1 Education in Mughal period
 - 4.2 Literature- Persian, Sanskrit and Regional Language

Unit-IV

1. **Sources of Maratha History**
 - 1.1 Archaeological, Epigraphic and Numismatic Materials and Monuments.
 - 1.2. Literary Sources-Bakhars,Adnyapatra,Shakavali
2. **Emergence of Maratha Power**
 - 2.1 Political, Social, Religious and Economic Condition before rise of Maratha
 - 2.2 Causes of Rise of Maratha Power
3. **Maratha Power UnderShivaji**
 - 3.1 .Shivaji's Relations with Adilshahi
 - 3.2. Shivaji's Relations with the Mughals
 - 3.3. Significance of Shivaji's Coronation
4. **Maratha Power UnderSambhaji**
 - 4.1 .Sambhaji's Relations with the Portuguese
 - 4.2. Sambhaji's Relations with the Siddis of Janjira
 - 4.3. Sambhaji's Relations with the Mughals
5. **The Maratha War of Independence**
 - 5.1. The Maratha War of Independence under Rajaram
 - 5.2. The Maratha War of Independence under Tarabai

Criterion I : Curricular Aspects

Syllabi of B.A. Final Semester-V History of Modern World (From 1780 to 1920 AD)

Time : 3 Hours)

Marks : 80
Int.Ass. :20

Objectives –

The students should have an integrated view of the process of change in the Society, Economy and Civilization in the contest of Political Developments.

Notes : 1) One Question or a set of Questions from each unit will have to be answered.
2) Five Periods per week shall be provided for instructions.
3) Facilities of excursion tours to students are made available once a year, preferably in Diwali Vacation. The Financial Burden shall be borne by the students only.

Unit-I

1. **French Revolution** -Crisis of the ancient regime, Intellectual currents, Participation of Social Classes.
2. Emergence of Napoleon Bonaparte - Expansion, Consolidation and downfall.
3. Congress of Vienna (1815 AD).

Unit-II

1. Making of the Nations - States of Italy and Germany.
2. Foreign Policy of Germany under Bismarck.
3. Germany under Kaiser William II.

Unit-III

1. Triple Entente (1907 AD).
2. Russo Japanese War (1904 to 1905 AD)
3. First World War and Causes and Effects.
A) The Fourteen Points of President Wilson.

Unit-IV

1. The Entry of the U.S.A. into First World War.
 2. Concept of Communism, Capitalism, Socialism.
 3. The Russian Revolution (1917 AD) and Causes and Effects
-

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (English)

SYLLABUS **B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER III** **COMPULSORY ENGLISH**

**HUMAN
VALUES**

**PROFESSIONAL
ETHICS**

**Environment
Sustainability**

UNIT I : PROSE

1. India's Message to the World – Swami Vivekananda
2. The Pleasure of Ignorance – Robert Lynd
3. The Happy Prince – Oscar Wilde
4. The Three Questions – Leo Tolstoy

UNIT II : POETRY

5. Sonnet 116 – William Shakespeare
6. Dirge – James Shirley
7. Leisure – W H Davies
8. A Baby Asleep After Pain – D.H Lawrence

UNIT III : GRAMMAR

9. Clauses :
 - └ Main Clause
 - └ Subordinate Clause (Noun Clause , Adverb Clause , Adjective Clause)
10. Types of Sentences :
 - └ Assertive/ Affirmative Sentences
 - └ Exclamatory Sentences
 - └ Negative Sentences
 - └ Interrogative Sentences
 - └ Simple Sentences
 - └ Compound Sentences
 - └ Complex Sentences
 - └ Compound Complex Sentences

UNIT IV : COMMUNICATION SKILLS

11. Telephone Conversation
 - └ Answering the Telephone and Asking for Someone
 - └ Taking and Leaving Messages
 - └ Making Enquiries on the Phone
12. Interpersonal Conversation
 - └ Getting People's Attention and Interrupting
 - └ Making Requests and Responding to Them
 - └ Asking for Directions and Giving Directions

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER IV **COMPULSORY ENGLISH**

UNIT I : PROSE

1. Why Are Beggars Despised – George Orwell
2. On the Conduct of Life (extract) - William Hazlitt
3. The Girl – O Henry
4. The Magic Shop – H. G Wells

UNIT II : POETRY

5. Where the mind is without fear – Rabindranath Tagore
6. A Lament – P.B Shelley
7. Love in Life – Robert Browning
8. Up – Hill : Christina Rossetti

UNIT III: GRAMMAR

9. Transformation of Sentences:

- } Interchange of Affirmative & Negative Sentences
- } Interchange of Assertive & Interrogative Sentences
- } Interchange of Assertive & Exclamatory Sentences
- } Conversion of Simple to Compound Sentences
- } Conversion of Simple to Complex Sentences
- } Conversion of Complex to Simple Sentences
- } Conversion of Compound to Complex Sentences
- } Conversion of Complex to Compound Sentences

10. Synthesis of Sentences:

Combination of two or more simple sentences into a single simple sentence / Compound Sentence / Complex Sentence.

UNIT IV COMMUNICATION SKILLS

11. Interpersonal Conversation

- } Congratulating and Responding to Congratulations
- } Paying Compliments, Showing Appreciation, Offering Encouragement and Responding
- } Asking for, Giving and Refusing Permission

12. Casual Conversation

- } Talking about the Weather
- } Describing Daily Routines
- } Talking about Current Activities

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART I EXAMINATION SEMESTER I

ENGLISH LITERATURE

POETRY :

1. Dover Beach – Mathew Arnold
2. After Apple Picking -
3. A Prayer for my Daughter – W. B. Yeats
4. The Chimney Sweeper – William Blake
5. Upagupta – Rabindranath Tagore

DRAMA :

1. The Proposal – Anton Chekov
2. While the Auto Waits – O. Henry

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART I EXAMINATION SEMESTER II

ENGLISH LITERATURE

POETRY :

1. The Pulley – George Herbert
2. The World Is Too Much With Us – William Wordsworth
3. Father Returning Home- Dilip Shitre
4. Ode to Solitude – Alexander Pope
5. Ozymandias – Percy Bysshe Shelley

DRAMA :

1. Riders to the Sea- J.M.Synge
2. The Dear Departed – Stanley Houghton

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER III **ENGLISH LITERATURE**

BACKGROUND :

- The Novel Chapter
- The Short Story Chapter
- Biography and Autobiography

POETRY :

1. Palanquin Bearers - Sarojini Naidu
2. Between These Lines – S Joseph
3. The Epileptic – Keki N Daruwalla
4. A Walk by Moonlight - Henry Derozio
5. Endless Time - Rabindranath Tagore

A) INTRODUCTION TO LITERARY TERMS –

1. Point of View
2. Anticlimax
3. Climax
4. Binary Opposition
5. Euphemism
6. Subaltern
7. Oxymoron
8. Picaresque Narrative
9. Epistolary Novel
10. Bildungsroman
11. Ekphrastic Poem
12. Stream of Consciousness Narrative
13. Metafiction
14. Objective Correlative
15. Platonic Love
16. Anti-Hero

B) INTRODUCTION TO LITERARY THEORIES –

1. Archetypal Criticism
2. Russian Formalism
3. Structuralism
4. Narratology

SHORT STORIES:

1. A CUP OF TEA – KATHERINE MANSFIELD
2. THE BRIDE COMES TO YELLOW SKY – STEPHEN CRANE
3. A JOB WELL DONE – RUSKIN BOND
4. THE ANTIDOTE – R. K. NARAYAN

Criterion I : Curricular Aspects

B.A – PART II EXAMINATION SEMESTER IV **ENGLISH LITERATURE**

POETRY :

1. Sonnet - Alice Dunbar-Nelson
2. A Noiseless Patient Spider - Walt Whitman
3. Brahma – Ralph Waldo Emerson
4. Art - Herman Melville
5. The Lonely House – Emily Dickinson

A)INTRODUCTION TO LITERARY TERMS –

1. Humanism
2. Naturalism
3. Refrain
4. Motif
5. Fantasy
6. Aestheticism
7. Absurdism
8. Alienation Effect
9. Pantomime
10. Decorum
11. Pathetic Fallacy
12. Soliloquy
13. Round & Flat Characters
14. Hypertext
15. Blog
16. Affective Fallacy

B)INTRODUCTION TO LITERARY THEORIES –

1. Post- Colonialism
2. Post – Structuralism
3. Feminism
4. Psychoanalytic Criticism

ESSAYS :

1. Walking Tour - R.L Stevenson
2. The Worship of the Wealthy – GK Chesterton
3. On Revenge - Francis Bacon
4. On The Feeling of Immortality in Youth - William Hazlitt

Criterion I : Curricular Aspects

***SYLLABUS
PRESCRIBED FOR
B. A. – Part I EXAMINATION
Semester II
Compulsory English***

TIME : 3 HOURS
MAX MARKS THEORY : 80 MARKS
MAX MARKS INTERNAL ASSESTMENT : 20
MARKS

Prescribed Textbook : Blooming Buds by Board
of Editors & published by Orient Blackswan.

***UNIT I
PROSE –***

1. Appro JRD - Sudha Murthy
2. Packing - Jerome K. Jerome
3. How I became a Public Speaker – G. B. Shaw
4. Values in Life - Rudyard Kipling

***UNIT II
POETRY –***

5. Money Madness - D.H Lawrence
6. No men are foreign - James Kirkup
7. Another's sorrow - William Blake

Criterion I : Curricular Aspects

**SYLLABUS
PRESCRIBED FOR
B.A PART III EXAMINATION
SEMESTER VI
ENGLISH LITERATURE
UNIT I**

Text Prescribed : A Background to the study of English Literature by B.Prasad. (Section II DRAMA)

Chapters Prescribed :

Chapter II - 2) Tragi-comedy

Chapter III - 2) Soliloquy and Aside

Chapter VI - 1) Shakespearean Comedy 3) Shakespearean Romance

UNIT II

Prescribed Textbook: Magic Casements by Board of Editors, Published by Orient Blackswan

POETRY:

The following poems are prescribed

1. Ulysses: Alfred Tennyson

2. Tiger and the Deer - Aurbindo

3. La Belle Dame Sans Merci - John Keats

4. Song of Myself- (Section I) Walt Whitman

5. Death Be Not Proud - John Donne

UNIT III

Prescribed Textbook : Magic Casements by Board of Editors, Published by Orient Blackswan

A) Introduction to Literary Terms

Following Literary Terms are prescribed

1. Renaissance
2. Reformation
3. Restoration
4. Empathy & Sympathy
5. Enlightenment
6. Dialect
7. Jargon
8. Fable
9. Fairy Tale
10. Myth
11. Protagonist
12. Leitmotif
13. Hamartia
14. Muse
15. Dilemma
16. Peripeteia

B) Introduction to Literary Theories

Following Literary Theories are prescribed

1. Eco-Criticism
2. Queer Theory
3. Marxist Criticism

UNIT IV

Prescribed Textbook : Twelfth Night (Philip Weller Text) : William Shakespeare, Published by Orient Blackswan

Criterion I : Curricular Aspects

Based on Unit I, II & III: The students shall have to attempt multiple choice questions= 16 Marks

F) Internal Assessment

i) Viva- Voce = 20 Marks

- a) Personal Interview = 10Marks
- b) Seminar - Presentation = 10 Marks

SYLLABUS PRESCRIBED FOR BA – PART III EXAMINATION SEMESTER VI COMPULSORY ENGLISH

TIME : 3 HOURS

MAXIMUM MARKS THEORY : 80 MARKS
MAXIMU MARKS INTERNAL ASSESSTMENT: 20 MARKS

Prescribed Textbook: Sands of Time by Board of Editors, Published by Orient Blackswan.

UNIT I

SHORT STORIES:

- 1. Quality µ John Galsworthy
- 2. Miss Brill µ Catherine Mansfield

UNIT II

ESSAYS:

- 1. My Financial Career -Stephen Leacock
- 2. Socrates and the Schoolmaster µ FL Brayne

UNIT III

POETRY:

- 1. The Solitary Reaper- William Wordsworth
- 2. Stay Calm -Grenville Kleiser

UNIT IV

WRITING SKILLS:

- 1. Report Writing : i) The students shall have to write a Report on the given topic in about 250 words for 08 marks
- 2. Essay : i) The students shall have to write an essay , choosing from the four given topics in about 250 words for 08 marks

UNIT V

MULTIPLE CHOICE QUESTIONS

Based on Prescribed Text : Unit I, II & III

Internal Assessment :

Viva- Voce

A) Personal Interview

B) Seminar - Presentation (Based on Prescribed Text : Short Stories, Essay & Poetry)

Criterion I : Curricular Aspects

(Compulsory English) B. Com. –I Semester – I

Theory :- 80 Marks

Time :- 3 Hours

Text Prescribed for study : RAYS OF LETTERS

(As per model curriculum of the U.G.C. for B.Com. Part- I and published by Raghav Publisher and Distributors, Mahal, Nagpur.)

Unit I : PROSE

1. The Eyes are not Here — Ruskin Bond
2. The Romance of a Busy Broker — O. Henry

Unit II : PROSE

3. Bores — E.V. Lucas
4. The Lost Child — Mulk Raj Anand

Unit III : POETRY

1. The World is too Much With us — William Wordsworth
2. Once Upon a time — Gabriel Okara
3. If — Rudyard Kipling

Unit IV : GRAMMAR (strictly based on the prescribed text)

- A. Change the Narration
- B. Articles
- C. Synonyms & Antonyms
- D. Tense Forms

Unit V : BUSINESS CORRESPONDENCE AND WRITING SKILLS (As given in the prescribed text.)

- A. Letter Writing (Formal & Informal)
 - i) Formal Applications for Job/Complaint/Order
 - ii) Informal/ Personal Letters
- B) Resume Writing

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 86

Appendix - A

**B.Com Part-II
SEMESTER-III
ENGLISH (COMPULSORY)**

Marks :- 40

Time :- 2 Hours

**I) Text Prescribed -
Impressions**

(An Anthology of Prose and Poetry) Published by Raghav Publishers & Distributors,
Nagpur.

Unit-I :- Prose

- 1) Travel by Train - J.B.Priestley
- 2) Two Gentlemen of Verona - A.J.Cronin
- 3) Go, Kiss the World :- Subroto Bagchi
- 4) The Struggle for an Education Up from Slavery : An Autobiography – Booker T. Washington

Unit-II :- Poetry

- 1) Where the mind is without Fear - Rabindranath Tagore
- 2) Stopping by Woods on a Snowy Evening - Robert Frost
- 3) Leisure - W.H.Davies
- 4) The Daffodils - William Wordsworth

Unit-III :- Communication skills

**2) Book Prescribed :-
Synergy**

(Communication in English and Study Skills Ed.by Orient Black Swan.

Following chapters from Communication Skills are prescribed :-

- 1) An Introduction to Communication.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Home Economics)

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -257	
B.A. Part-I (Home Economics) Semester -I	
Paper- Family Resource Management and Interior Decoration	
Time- 3 Hours for Theory 3 Hours for Practical	Total : 100 Marks
Periods Per Week- Theory - 5	Theory : 50 Marks
Practical - 2 (per practical)	Internal assessment : 20 Marks Practical : 30 Marks
Objectives:	
1) To introduce the student to the field of Home Economics.	
2) To create an awareness among the students about resources and their management in the family.	
3) To make aware about decision making and to enhance the decision making capability of the women .	
4) To provide knowledge and develop skills regarding principles and methods of interior decoration.	
5) To develop skill regarding preparing the Bouquets and Flower Arrangements for decoration and enhance the chances of employment.	
Unit I : Introduction to Home Economics.	
1.1	Introduction to Home Economics
1.2	Meaning, Definition, Need and Importance of Home Economics.
1.3	Branches of Home Economics and their utility in the daily life.
i)	Food and Nutrition.
ii)	Textile and Clothing
iii)	Human Development
iv)	Family Resources Management
v)	Extension Education and Communication
vi)	Consumer Economics
vii)	Human Relationship
1.4	Home Economics as Education for Life
1.5	Contribution of Home Economics Education in National Development
Unit II : Home Management and Family Resources	
2.1	Meaning, Definition and Importance of Home Management
2.2	Process of Home Management
i)	Planning
ii)	Controlling
iii)	Evaluation
2.3	Definition, Types and Classification of Family Resources
2.4	Characteristics of Family Resources
2.5	Factors affecting resource management
Unit III : Decision Making	
3.1	Meaning and Definition of Decision Making
3.2	Process of Decision Making
3.3	Types of Decision Making
3.4	Role of Decision Making in Home Management.
3.5	Decision Tree and Factors affecting Decision Making Process

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -258

Unit IV : Elements and Principles of Art. Colour Scheme

- 4.1 Definition and Introduction of following Elements of Art

i) Line	iii) Texture	v) Light	vii) Pattern
ii) Form	iv) Colour	vi) Space	viii) Idea
- 4.2 Definition and Importance and Application in Interior Decoration of following Principles of Art

i) Harmony	iii) Balance	v) Emphasis
ii) Scale and Proportion	iv) Rhythm	
- 4.3 Source of Colour, Classification of Colours

i)	Primary Colours
ii)	Secondary Colours
iii)	Intermediate Colours
iv)	Tertiary Colours
v)	Quaternary Colours and Colour Wheel
- 4.4 Effect of Colours and Colour Scheme

i)	Relative Colour Scheme
ii)	Contrasting Colour Scheme
- 4.5 Factors affecting the choice of Colours. Colour Scheme for Different Rooms.

Unit V : Flower Arrangement

- 5.1 History, Objectives and Definition of Flower Arrangement.
- 5.2 Importance of Flowers, Flower Arrangement and Bouquets in Human Life.
- 5.3 Material Required for Flower Arrangement.
- 5.4 Factors to be considered while arranging flowers.
- 5.5 Types of Flower Arrangements.

i)	Traditional
ii)	Japanese
iii)	Modern
iv)	Miniature
v)	Dry Arrangement
vi)	Line Arrangement
vii)	Mass Arrangement

Internal Assessment : (20 Marks)

Distribution of Marks

1. Organizing Demonstration or Guest Lecture on Flower Arrangement and Bouquet
OR Colour Scheme through Greeting Cards / Rangoli Report Writing and Submission
 on Guest Lecture or Demonstration **10 Marks**
2. Attending, Submission and Presentation of seminar based on syllabus

	10 Marks
Total	20 Marks

Criterion I : Curricular Aspects

Unit IV : Elements and Principles of Art. Colour Scheme

- 4.1 Definition and Introduction of following Elements of Art

i) Line	iii) Texture	v) Light	vii) Pattern
ii) Form	iv) Colour	vi) Space	viii) Idea
- 4.2 Definition and Importance and Application in Interior Decoration of following Principles of Art

i) Harmony	iii) Balance	v) Emphasis
ii) Scale and Proportion	iv) Rhythm	
- 4.3 Source of Colour, Classification of Colours
 - i) Primary Colours
 - ii) Secondary Colours
 - iii) Intermediate Colours
 - iv) Tertiary Colours
 - v) Quarternery Colours and Colour Wheel
- 4.4 Effect of Colours and Colour Scheme
 - i) Relative Colour Scheme
 - ii) Contrasting Colour Scheme
- 4.5 Factors affecting the choice of Colours. Colour Scheme for Different Rooms.

Unit V : Flower Arrangement

- 5.1 History, Objectives and Definition of Flower Arrangement.
- 5.2 Importance of Flowers, Flower Arrangement and Bouquets in Human Life.
- 5.3 Material Required for Flower Arrangement.
- 5.4 Factors to be considered while arranging flowers.
- 5.5 Types of Flower Arrangements.
 - i) Traditional
 - ii) Japanese
 - iii) Modern
 - iv) Miniature
 - v) Dry Arrangement
 - vi) Line Arrangement
 - vii) Mass Arrangement

Internal Assessment : (20 Marks)

Distribution of Marks

1. Organizing Demonstration or Guest Lecture on Flower Arrangement and Bouquet
OR Colour Scheme through Greeting Cards / Rangoli Report Writing and Submission
on Guest Lecture or Demonstration **10 Marks**
2. Attending, Submission and Presentation of seminar based on syllabus

	<u>10 Marks</u>
Total	20 Marks

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -259					
Practical :					
1.	Class work	(Time 3 Hours)			
a)	Practical record book. -				
i)	Selection of Design Pattern, Thread, Needle and Colour Scheme for Embroidery				
ii)	Methods of Embroidering following Stitches				
	1- Stem Stitch	2- Chain Stitch	3- Lazy Dazy		
	4- Button Hole	5- Feather Stitch	6- Satin Stitch		
b)	Embroidering all above stitches on a single scarf or separate handkerchiefs and submission thereof.				
c)	Different Classes of Colour and Colour Scheme in designs through preparation of Greeting Cards and Envelopes.				

Practical Examination : (30 Marks)

Time: 3 Hours.

Distribution of Marks

1	Class work	
a)	Practical Record Book	----- 5 Marks
b)	Embroidering Stitches on scarf or handkerchiefs	----- 5 Marks
c)	Colour Scheme on Greeting Cards and Envelopes	----- 5 Marks
2	Examination	
a)	Embroidery Sample (Any Two Stitches)	----- 8 Marks
b)	Colour Scheme on Greeting Card	----- 4 Marks
c)	Viva	----- 3 Marks

Total 30 Marks

Note- One Record Book shall be maintained by each student. Record Book shall contain the following :

- Methods of Embroidering the stitches with the help of diagrams and designs
- Small samples of Stitches.
- Illustration of Colour and Colour Scheme through different Designs / Pattern

Note: The Record Book should be duly certified by the Head of the Department and should be signed and certified by the teacher after every practical.

Reference Books:

- Gross & Grandall, " Management for Modern Families", Appleton century crafts, New York.
- P. Nickell & Dorsey. J.M., "Management in Family Living", Wiley Eastern Ltd. New Delhi.
- Bhargara Bela, " Family Resource Management & Interior Decoration," University Book House Private Ltd., Jaipur.
- Rutt, Anna Hong, "Home Furnishing", Wiley Eastern Private Ltd. New Delhi.
- Goldsmith " Art in everyday Life" Mc. Millan, New York.
- Deshpande R.S.-"Modern Ideal Houses for Indian," United Book Corporation, Pune.
- मुन्शी आणि जठार - गृहअर्थशास्त्र भाग - १, पिपळापुरे एन्ड कंपनी पब्लिशर्स, नागपूर.
- लिमये क्षमा - गृहअर्थशास्त्र आणि गृहकला, विद्या प्रकाशन, नागपूर.
- वसू आणि महाजन - आधुनिक गृहअर्थशास्त्र, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- पुरब प्रभावती - भरत कला, मॅजेस्टीक बुक डेपो, मुंबई.
- कोकड अ.वि. - अभिनव भरतकला.
- शेरी जे.पी.-गृहकला एवं गृहप्रबंध
- कांडलकर लिना - गृहअर्थशास्त्राची मुलतत्वे. विद्या प्रकाशन, रुईकर पथ, नागपूर.
- फरकाडे त्रिवेणी, गोंगे सुलभा - गृहविज्ञान विस्तार
- स्वर्णजयंती ग्राम स्वयंरोजगार योजना - मार्गदर्शक तत्वे महाराष्ट्र शासन ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मुंबई.
- फरकाडे त्रिवेणी, गोंगे सुलभा, कौटुंबिक संसाधनांचे व्यवस्थापन आणि गृहसजावट.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -260	
B.A. Part-I (Home Economics)	
Semester -II	
Paper- Family Resource Management and Interior Decoration	
Time- 3 Hours for Theory	Total : 100 Marks
3 Hours for Practical	Theory : 50 Marks
Periods Per Week- Theory - 5	Internal assessment : 20 Marks
Practical - 2 (per practical)	Practical : 30 Marks
Objectives:	
1. To acquire basic knowledge of principles involved in planning of residential house.	
2. To learn and apply various methods and techniques of Work Simplification.	
3. To develop employability skills and the skill of "earning while learning."	
4. To bring awareness about waste management and water conservation for environment protection.	
5. To train the students from self employment point of view.	
Unit 1 : Family Housing	
1.1 Family's housing needs	
a) Protective,	d) Social
b) Economic,	e) Standard of Living
c) Affectional	f) Housing Goals
	g) Style
	h) Function
	i) Occupation
1.2 Factors Affecting Selection of Site for House Building	
a) Legal Aspect	c) Physical Features
b) Location	d) Health aspect
	e) Soil Condition
	f) Services
	g) Cost factor
1.3 Principles of House Planning	
a) Orientation	d) Circulation
b) Grouping of Rooms	e) Flexibility
c) Roominess	f) Privacy
	g) Spaciousness
	h) Aesthetics
	i) Economy
	j) Light
	k) Ventilation
1.4 Types of Kitchen (Shapes)	
a) One wall kitchen	c) L Shape Kitchen
b) Double wall Kitchen	d) U Shape Kitchen
	e) Broken U Shape Kitchen
1.5 Recent Trends in Kitchen	
Unit 2: Work Simplification.	
2.1 Meaning, Importance and Definition of Work Simplification.	
2.2 Principles of Work Simplification.	
2.3 Mundel's Law (Classes) of changes.	
2.4 Techniques of Work Simplification.	
2.5 Improving methods of Work Simplification.	
Unit 3: Furniture Arrangement	
3.1 Styles of Furniture	
a) Traditional	b) Contemporary
	c) Modern
3.2 Types of Furniture	
3.3 Factors involved in selection of Furniture.	
3.4 Arrangement of Furniture in different rooms.	
3.5 Care of different types furniture.	
Unit 4 : Water Conservation, Drainage and Waste Disposal.	
4.1 Need, importance and methods of water conservation.	
4.2 Need and Importance of house drainage.	
4.3 Methods of House Drainage.	
i) Dilution	ii) Purification
	iii) Soak pits.
4.4 Types of waste and need of waste disposal.	
4.5 Methods of waste disposal.	
a) Composting.	c) Conservancy System.
b) Vermicomposting.	d) Dumping.
	e) Incineration.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -261		
Unit 5: Job Opportunities, Self Employment and Abilities.		
5.1	Definition of Employment and Self Employment. Need of Self Employment in Home Economics.	
5.2	Opportunities of Job and Self Employment in Home Economics.	
5.3	Guiding Principles of Self Employment.	
i)	Registration	
ii)	Training	
iii)	Knowledge of Equipments, their care and Material Required.	
iv)	Loan Facility	
v)	Preparation of Project Report.	
vi)	Account Keeping	
vii)	Costing	
viii)	Labeling	
ix)	Packaging	
x)	Marketing.	
5.4	Concept and Benefits of Self Help Groups and the role of Self Help Groups in women empowerment.	
5.5	Ways of success of Self Help Groups and Role of MAVM (Mahila Arthik Mandal) in Self Help Groups	Vikas
Internal Assessment : (20 Marks)		
Distribution of Marks:		
1.	Visit / Exhibition of articles made by students.	
	Visit to any one of the following	
	i) Cottage Industry	ii) Self help Group
	iii) Women Entrepreneurship Establishment	iv) Exhibition cum sell
	Report writing and submission of the above activity	10 Marks
3.	Attending, Submission and Presentation of seminar based on syllabus	10 Marks
	Total	20 Marks
Practical :		
1.	Class work	
a)	Practical record book. -	
	i) Methods of Embroidering the stitches with the help of diagrams and designs.	
	ii) Embroidering following Stitches	
	1- Bullion (knot) Stitch 2- Bead Work 3- Glass Work	
b)	4- Herringbone 5- Kantha Work 6- Jardozi ork	
	Embroidering two or three of the above stitches on the Apron.	
c)	Preparing any one article based on "Best out of Waste."	
	(Preparing Bags/ Envelopes from waste papers or Block Printing on Envelopes or Cards)	
	Practical Examination : (30 Marks)	(Time 3 Hours)
Distribution of Marks		
1	Class work	5 Marks
a)	Practical Record Book	5 Marks
b)	Embroidering Stitches on Apron.	5 Marks
c)	Any one article based on "Best out of Waste."	
2	Examination	8 Marks
a)	Embroidery Sample (Any Two Stitches)	
b)	Preparing Bags/ Envelopes from waste papers or any article based on "Best out of Waste" or Block Printing on Envelopes or Cards	4 Marks
		3 Marks
c)	Viva	Total 30 Marks

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -262

Note- One Record Book shall be maintained by each student. Record Book shall contain the following :

- Methods of Embroidering the stitches with the help of diagrams, designs and small samples of stitches..
- Preparing Bags/ Envelopes from waste papers or any article based on "Best out of Waste" or Block Printing on Envelopes or Cards

Note: The Record Book should be duly certified by the Head of the Department and should be signed and certified by the teacher after every practical.

Reference Books:

- Gross & Grandall, " Management for Modern Families", Appleton century crafts, New York.
- P. Nickell & Dorsey. J.M., "Management in Family Living", Wiley Eastern Ltd. New Delhi.
- Bhargara Bela, " Family Resource Management & Interior Decoration," University Book House Private Ltd., Jaipur.
- Rutt, Anna Hong, "Home Furnishing", Wiley Eastern Private Ltd. New Delhi.
- Goldsmith " Art in everyday Life" Mc. Millan, New York.
- Deshpande R.S.-"Modern Ideal Houses for Indian," United Book Corporation, Pune.
- मुन्शी आणि जठार - गृहअर्थशास्त्र भाग - १, पिंपळापूर एन्ड कंपनी पब्लिशर्स, नागपूर.
- लिमये क्षमा - गृहअर्थशास्त्र आणि गृहकला, विद्या प्रकाशन, नागपूर
- वसू आणि महाजन - आधुनिक गृहअर्थशास्त्र, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- पुरव प्रभावती - भरत कला, मॅजस्टीक बुक डेपो, मुंबई.
- कोकड अ.वि. - अभिनव भरतकला.
- शेरी जे.पी.-गृहकला एवं गृहप्रबंध
- कांडलकर लीना - गृहअर्थशास्त्राची मुलतत्वे. विद्या प्रकाशन, रुईकर पथ, नागपूर.
- फरकाडे त्रिवेणी, गोंगे सुलभा - गृहविज्ञान विस्तार
- स्वर्णजयंती ग्राम स्वयंरोजगार योजना - मार्गदर्शक तत्वे महाराष्ट्र शासन ग्रामविकास व जलसंधारण विभाग, मुंबई.
- फरकाडे त्रिवेणी, गोंगे सुलभा, कौटुंबिक संसाधनांचे व्यवस्थापन आणि गृहसजावट.

Appendix-F

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 328

Pattern of Question Paper
Examination: B.A.(Part I,II& III) Home Economics

Time- 3 Hours

Instructions: i) All questions are compulsory
ii) All questions carry equal marks.

Question No. 1: Long answer question with internal choice from any unit of 10 Marks.

Question No. 2: Long answer question with internal choice from any unit of 10 Marks.

Question No. 3: Four Short Answer questions with internal choice from any unit of 2½ Marks each (2½ x 4= 10 Marks)

Question No. 4: Four Short Answer questions with internal choice from any unit of 2½ Marks each (2½ x 4= 10 Marks)

Question No. 5: Ten objective questions without internal choice. (1 x 10 = 10 Marks)

Note: i) *Two long answer questions from any two unit.*
ii) *Two short answer question from any two of the remaining units.*
iii) *Objective question should be based on remaining unit.*

Rules and Regulations

- There will be **five periods per week** for theory paper.
- For one practical** there will be **two periods per week per batch.**
- The batch for practical will comprise of **Sixteen students.**
- Next (second) batch will be started when the number of students exceed 19. (i.e. when the number of students exceed 20% of the approved batch of 16 Students.)
- The minimum passing marks of theory paper will be 20 (i.e. 40%).
- The minimum passing marks for practical will be 12 (i.e. 40%)
- The minimum passing marks for internal assessment will be 8 (i.e. 40%)
- Separate passing in theory, practical and internal assessment is necessary.
- Marks will not be allotted to students if she is found absent for Practical and sessional.

Private candidate

- With regard to the practical work the private candidate should be instructed to complete the practical prescribed in the college where she desires to appear for annual practical. The record book should be duly signed by the concerned head of the department.
- Private candidate should write to the Principal concerned at the beginning of the session for permission to appear for the practical examination from the college.

Syllabi of B.A.Part-II (Home Eco.)
Semester-III
Food Science & Nutrition
(Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per week - 5	Full Marks : 100
Theory : 5 Periods	Theory : 50
Practical : 2 Periods Per Batch	Int. Ass. : 20
	Practical : 30

Objectives: This Course will enable the students :-

- To understand the Basic Concept of Nutrition.
- To gain the knowledge of Food, Food Functions and Nutritive Value of Foods.
- To Develop abilities to plan Diets for various stages.
- To Inspire the Entrepreneurial Skill.

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Introduction of Food and Nutrition
- 1.2 Definitions : Food, Nutrition, Nutrients, Nutritional Status, Malnutrition and Health
- 1.3 Relation between Health and Nutrition
- 1.4 Functions of Foods : Physical, Psychological, Socio-Cultural

Criterion I : Curricular Aspects

Unit-II

Energy Giving Nutrients:

- 2.1 Fats and Carbohydrates- Classification, Sources, Functions, Requirement, Deficiency Symptoms, & Symptoms due to Excess Consumption
- 2.2 Cereals :- i) Types and Nutritive Value ii) Products iii) Gelatinization & Food Quality Improving Methods
- 2.3 Fats - Classification, Sources, Functions, Requirement, Deficiency Symptoms, & Symptoms due to Excess Consumption.
- 2.4 Oil and Oilseeds :- Types, Nutritive Value

Unit-III

Body Building Nutrient :

- 3.1 Protein - Classification, Sources, Functions, Requirement Deficiency Symptoms.
- 3.2 Pulses and Legumes - Types and Nutritive Value.
- 3.3 Eggs- Structure, Nutritive value,
- 3.4 Meat, Fish & Poultry - Types , Nutritive Value and Selection

Unit-IV

Protecting and Regulating Nutrients:

- 4.1 Vitamin-A,B,C,D,E,K- Sources, Functions, Requirement Deficiency Symptoms
- 4.2 Minerals – Calcium, Phosphorus, Sodium Chloride, Iron, Iodine & Copper Sources, Functions, Requirement Deficiency Symptoms
- 4.3 Vegetables and Fruits- Importance ,Types, Nutritive Value, Selection.
- 4.4 Water- Sources, Functions, Requirement Deficiency Symptoms

Unit-V

- 5.1 Balanced Diet-Meaning and Importance
- 5.2 Factors affecting on Balanced Diet
- 5.3 Principles of Meal Planning
- 5.4 Balanced Diet for Childhood, Adolescence, Pregnancy & Lactating Mother.

Internal Assessment (Total Marks 20)

1. Visit to Food Industry / Home Industry/ Moll/ Market/ Shop and Submit Report.- 10 Marks
OR
To Prepare Regional Dish Any One(Group Work- Stall Management Aim)
OR
Demonstration Any One related to subject - 10 Marks
2. Group Project (For Developing Research View)

Class Work

- a) Celebration of Nutrition Week and Report
(Aim- Application of Nutrition Knowledge and Extension Activity)
- b) Evaluation of Self Diet (One Week)

Practical (Total 30 Marks)

- a) Weights & Measures
- b) Demonstration of Pickles/ Masale/Gravies
- c) Regional Food Preparations Any One- Sambharwadi , Dahi Wada, Uttapa, Chhole Bhature, Sambar Wada & Bengali Mithai (Any One)
- d) Compute Cost and Nutritive Value of Two Rich Nutrients Dish

Distribution of Practical Marks

- a) Preparation of Dish & Presentation (One Recipe) - 10 Marks
- b) Nutritive & Cost Value - 05 Marks
- c) Class Work - 08 Marks
- d) Record Book - 04 Marks
- e) Viva-Voce - 03 Marks

References :

1. Mudambi, S.R. and Rajgopal M.V. -Fundamental of Food and Nutrition, Wiley Eastern Limited Ansari Road, New Delhi, 1987.
2. Swaminathan, M. - Essential Food and Nutrition V.I & II. The Bangalore Printing and Publishing Comp, Mysore road, Bangalore.
3. ICMR Nutritive Value of Indian Book
4. ICMR Recommended Dietary Allowances.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 330	
5. Desai, Vasant	- Entrepreneurship Development Himalaya Pub House 1991- Vol-I,II, and III.
6. Joshi, S. A.	- Nutrition and Dietetics Tata MC Hill Pub Company Ltd New Delhi.
7. Shrilakshmi, B.	- 1998 Dietetics Edi-III New Age international Ltd. Pub. Pune
8. Sethi, M. and Mathan, S.	- Catering management and An Integrated approach, new Age International Private LTD. New Delhi
९. महाजनी, रमेश	- आहारशास्त्राची मुलतत्वे, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
१०. लेले आणि देऊस्कर	- आहारमिमांसा, म. वि. ग्रं. नि. मंडळ, नागपूर.
११. लेले आणि देऊस्कर	- आहारशास्त्र विविध दृष्टीकोनातून, म. वि. ग्रं. नि. मंडळ, नागपूर.
१२. टिळक, निर्मला	- पाटी-पाटी शाकाहारी, पोप्युलर प्रकाशन, मुंबई
१३. परुळेकर, आशा आणि कांबळे वसुंधरा	- रुचिपूर्णा, शास्त्र साहित्य, सुप्रवासेत, पुणे.
१४. लेले सारळ	- पोषण व आहारशास्त्र परिचय.
१५. देऊस्कर, आशा आणि जोशीसंजय	- अन्न व पोषण प्राथमिक कार्यपुस्तिका, प्रकाशक, व्ही.एल.देऊस्कर, सुंदावन कॉलनी, अमरावती.
General Reading :	
1. Encyclopedia of Social Sciences.	

Syllabi of B.A.Part-II (Home Eco.)	
Semester-IV	
Food Science & Nutrition	
(Implemented From 2018-2019 Session)	
Periods of Instruction Per week - 5	Full Marks : 100
Theory : 5 Periods	Theory : 50
Practical : 2 Periods Per Batch	Practical : 30
	Int. Ass. : 20
Objectives: This Course will enable the students :-	
1.	To understand the Basic Concepts related to Nutrition.
2.	To development abilities to plan diets for various diseases.
3.	To understand the methods of Food Preparation and Food Preservation.
4.	To encourage the students for self employment.
5.	To aware the work of different agencies in the area of health.

Syllabus	
Unit-I	
1.1 Definitions :Dietetics, Dieticians and Diet Therapy	
1.2 Objectives and Principles of Diet Therapy	
1.3 Types of Therapeutic Diet and Role of Dietician in Diet Therapy	
1.4 National and International Agencies –WHO, UNICEF,NIN & FAO.	
Unit-II	
2.1 Digestive System Diseases-Constipation, Acidity and Anemia (Symptoms, Causes, and Dietary Treatment)	
2.2 Liver Disease - Jaundice (Symptoms, Causes, and Dietary Treatment)	
2.3 Pancreas Disease-Diabetes (Symptoms, Causes, and Dietary Treatment)	
2.4 Heart Disease-(Symptoms, Causes, and Dietary Treatment)	
Unit-III	
1.1 Food Cooking - Importance and Objectives	
1.2 Modern Methods of Cooking	
1.3 Advantage and Disadvantages of Food Cooking	
1.4 Processes –Pre-Cooking Processes and Improving Nutritional Quality of Food- Germination, Fermentation	
Unit-IV	
1.1 Food preservation-Meaning and Objectives	
1.2 Principles of Food Preservation	
1.3 Household methods of Food Preservation	
1.4 Industrial Methods of Food Preservation	

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 331

Unit-V

- 5.1 Food Spoilage-Meaning and Objects
- 5.2 Food Adulteration-Meaning and Health Hazards
- 5.3 Identification of Food Adulteration and Precautions,
- 5.4 Food Adulteration Prevention Law

Internal Assessment (Total Marks 20)

1. Prepared Therapeutic Diet Plan for any Diseases
(Aim-Stall Management and Marketing) - 10 Marks
OR
Any Preservative Item (Aim-Stall Management and Marketing)
OR
Demonstration Related to Subject Object -
2. Preparation of Innovative Nutritive Dish Using Local Food Stuff (Any One) - 10 Marks

Class work

a) Preparation Scrap Book

Practical (Total 30 Marks)

- a) Weights & Measures
- b) Demonstration of Squash/ Juices/ Soup
- c) One Dish of Rich Nutrient- Vitamin-A, Calories, Protein, Iron, Calcium & Thiamin
- d) Compute Cost and Nutritive Value of Two Dishes

Distribution of Practical Marks

- a) Preparation of Dish & Presentation (One Recipe) - 10 Marks
- a) Nutritive & Cost Value - 05 Marks
- b) Class Work - 08 Marks
- c) Record Book - 04 Marks
- e) Viva-Voce - 03 Marks

References :

1. Mudambi, S.R. and Rajgopal M.V. - Fundamental of Food and Nutrition, Wiley Eastern Limited Ansari Road, New Delhi, 1987.
2. Swaminathan, M. - Essential Food and Nutrition V.I & II. The Bangalore printing and publishing Comp, Mysore road, Bangalore.
3. ICMR Nutritive Value of Indian Book
4. ICMR Recommended Dietary Allowances.
5. Desai, Vasant - Entrepreneurship Development Himalaya Pub House 1991-Vol-I, II, and III.
6. Joshi, S.A. - Nutrition and Dietetics Tata MC Hill Pub Company Ltd New Delhi.
7. Shrilakshmi, B. - 1998 Dietetics Edn-III New Age international Ltd Pub Pune
8. Sethi, M. and Mathan, S. - Catering management and An Integrated approach, new Age International Private Ltd New Delhi
९. महाजनी, स्नेहा - आहारशास्त्राची मुलतत्वे, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
१०. लेले आणि देऊस्कर - आहारमिमांसा, म.वि. ग्रं.नि.मंडळ, नागपूर.
११. लेले आणि देऊस्कर - आहारशास्त्र विविध दृष्टीकोनातून, म.वि. ग्रं.नि.मंडळ, नागपूर.
१२. टिळक, निर्मला - पार्टी-पार्टी शाकाहारी, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई
१३. परुळेकर, आशा आणि कांबळे वसुंधरा - रुचिपूर्णा, शास्त्र साहित्य, दुधवारपेठ, पुणे.
१४. लेले सरळ - पोषण व आहारशास्त्र परियय.
१५. देऊस्कर, आशा आणि जोशीसंन्या- अन्न व पोषण प्रात्यक्षिक कार्यपुस्तीका, प्रकाशक, बी.एल.देऊस्कर, वृंदावन कॉलनी, अमरावती.

General Reading :

1. Encyclopedia of Social Sciences.

Appendix - 'F'

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMBAYATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 264

Rules and Regulations

- 1- There will be five periods per week for theory paper.
- 2- For one practical there will be two periods per week per batch.
- 3- The batch for practical will comprise of Sixteen students.
- 4- Next (second) batch will be started when the number of students exceed 19 (i.e. when the number of students exceed 20% of the approved batch of 16 Students.)
- 5- The minimum passing marks of theory paper will be 20 (i.e. 40%).
- 6- The minimum passing marks for practical will be 12 (i.e. 40%).
- 7- The minimum passing marks for internal assessment will be 8 (i.e. 40%).
- 8- Separate passing in theory, practical and internal assessment is necessary.
- 9- Marks will not be allotted to students if she is found absent for Practical and sessional.

Private Candidate :

- 1- With regard to the practical work the private candidate should be instructed to complete the practical prescribed in the college where she desires to appear for annual practical. The record book should be duly signed by the concerned head of the department.
- 2- Private candidate should write to the Principal concerned at the beginning of the session for permission to appear for the practical examination from the college.

Syllabi for B.A.Final

HOME ECONOMICS
Semester-V
HUMAN DEVELOPMENT
(Implemented from the 2019-2020 Session)

Periods of Instruction Per Week-5	Total Marks :100
Practical: 2 Periods Per Batch	Theory: 5 Periods Theory : 50 Practical:30 Int.Ass. :20

Objectives :

- 1.To Introduce the Concept of Human Development
2. To know the Factors affecting on Human Development
3. To study the definitions and Meaning Concerning the Concepts

UNIT-I

- 1.1 Meaning, Definitions and Importance of Human Development
- 1.2 Stages of Development & Developmental Tasks.
- 1.3 Principles & Factors affecting on Growth & Development
- 1.4 Stages of Prenatal Development.

Unit-II

- 2.1 Male and Female Reproduction System.
- 2.2 Sex determination & Twins & Premature Baby-Care & Causes
- 2.3 Advantages of Breast Feeding & Artificial Feeding.
- 2.4 Child Diseases -Diarrhea, Jaundice, Diphtheria, Whooping Cough & Immunization

Unit-III

- 3.1 Motor Development : Meaning, Skills.
- 3.2 Causes of Delayed Motor Development.
- 3.3 Physical development : Changes and Factors affecting Physical Development.
- 3.4 Play- Importance, Types & Social Adjustment.

Unit-IV

- 4.1 Intellectual Development : Classification of Intelligence. Intelligence Quotient (IQ)
- 4.2 Factor Affecting on Intellectual Development
- 4.3 Speech Development : Stages of Speech Development & Factors affecting on Speech Development
- 4.4 Speech Defects

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 265	
Unit-V	
5.1 Social Development ; Companion & Playmates.	
5.2 Emotional Development – Characteristics, Types.	
5.3 Moral Development ; Method& Factors for Moral Development	
5.4 Discipline–Types & Merits & Demerits.	
INTERNAL (Total 20 Marks)	
1. Seminar on Related Topics	05
2. Case Study / Project (Group)	10
3. Educational tour/ visit (Report With Soft Copy)	05
CLASS WORK	
1) Celebration of Breast Feeding Week	04
2) Preparation of Supplementary Food for Babyhood-Cerelac/Nachnisatwa/ Sajina – Ghehuna / as per Nutrients. (Any One) (Group)	05
3) Poster Competition -Immunization Charts/ Female Foeticide / Personality / Intellectual.	05
PRACTICALS(30 Marks)	
A) Cooking – Diet Planning and Preparations of Following Recipes	
*For Pregnant Women – Mix Veg Paratha, Veg Upma , Dalia & Veg Paneer	
*For Lactating Women – Gum Laddoo, VegDhirdi& Veg Cutlet & Halwa.	
*Baby During Weaning Period – Khir, Tomato Soup, Sooji, Soft Khichdi	
B) Preparation of Children's Play Materials Best Out of Waste	
Distribution of Marks (30 Marks)	
Preparation of Dish (Any One) With Presentation	- 08 Marks
1) Diet Plan (Any One)	- 05 Marks
2) Class Work/ RB	- 14 Marks
3) Viva	- 03 Marks
References :	
1. Herlock Elizabeth	- Child Development
2. Swaminathan M.B. and Bharghave, R.K.	- Our Food.
3. Herlock Elizabeths	- Chilgrowth and Development
4. Fontana Davind	- Personality and Education
5. Gardner, D. Bruce	- Development of early childhood
६. जुननकरकुसुम	- मातृकला
७. चंद्रावसकरनलिनी	- मातृकला आणि बालसंगोपन पिंपळापुरे प्र.कं.नागपूर.
८. पुरम प्रभावती	- शिवणकला, मॅजेस्टिक बुक स्टॉल, मुंबई-४
९. काळे प्रेमला	- बाल मानसशास्त्र
१०. आपटे, सारंगधर आणि पाठक	- आ
११. काळे प्रभावती	- लोकरीचे अमिनवविणकाम, नितीन प्रकाशन, पुणे-३०
१२. मिसे, पद्मावती	- सोपे शवणकाम मॅजेस्टिक बुक स्टॉल, मुंबई-४
१३. योगेन्द्रजीत भाई	- विकासात्मक मनोविज्ञान
१४. जुननकरकुसुम	- बालकावाविकास व खेळणे
१५. जुननकरकुसुम	- मातृत्व आणि बालसंगोपन, पिंपळापुरे&अॅन्ड कं.पब्लीशर्स, महाल,नागपूर-२
१६. व-हाडपांडे नलिनी	- बालविकास
१७. कांडलकर,लिना	- मानवविकास, विद्या प्रकाशन, रुईकर रोड, नागपूर-०२
१८. गणोरकर, मीना	- बालविकास आणि संबंधितक्षेत्र, म.वि.ग्रं.नि.पुणे-३०
१९. विग, कलाईव्ह, चौधरी शंकरनाडकर्णी सुरेश,	- एच आय व्ही आणिएडस, कुटुंब मार्गदर्शिका पॉप्युलर प्रकाशन मुंबई – ३४

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2019 - PART TWO - 266	
HOME ECONOMICS Semester-VI HUMAN DEVELOPMENT (Implemented from the 2019-2020 Session)	
Periods of Instruction Per Week-5 Theory: 5 Periods Practical: 2 Periods Per Batch	Total Marks : 100 Theory : 50 Practical : 30 Int.Ass. :20
Objectives: This Course Will Enable The Students 1. To aware the Role of Heredity & Environment in Development 2. To State the Role of Parent & Teacher in Child Development. 3. To Introduce the Problems of Child. 4. To Inspire the Students for Skill Based Activity.	
Unit-I 1.1 Heredity- Meaning & Laws 1.2 Role of Heredity- in Development of Child 1.3 Role of Environment- in Development of Child 1.4 Role of Family in Development of Child (Nuclear & Joint)	
Unit-II 2.1 Personality: Types& Factors Affecting on Personality Development. 2.2 Defense Mechanism 2.3 Self Concept- Types (Positive & Negative) . 2.4 Role of Self concept in Personality Development.	
Unit-III 3.1 Leadership- Types & Qualities. 3.2 Childhood Behavioral Problems: Lying, Stealing, Nail Biting, Thumb Sucking. (Causes and Remedies) 3.3 Need& Importance of Sex Education 3.4 Handicapped Child- Types & Education & Learning Difficulties.	
Unit-IV 4.1 Adolescence- Developmental Task 4.2 Physical & Emotional Changes in Adolescence . 4.3 Adolescence Habits & its effect on their life (Jvenile Delinquency. Drugs. & Alcoholic) 4.4 Role of Parents & Teacher in Developing Positive Attitudes Towards Life.	
Unit-V 5.1 Parenting- Importance & Types 5.2 Parent – Child Relationship & Importance, 5.3 Methods of Child Rearing Practices. 5.4 Parental Challenge – (Junk Food, Television Watching, Social Media)	
INTERNAL (Total 20 Marks) 1) Seminar on related Topics - 10 Marks 2) Manage any Event Using Management Process - (Birthday / Tea Party/Any Program)(Report Writing with ICT- Soft Copy) - 10 Marks	
CLASS WORK 1. Guest Lecture on women Awareness. 2. Workshop on personality development.	
PRACTICALS (30 Marks) A) Cooking – Diet Planning and Preparation of following Recipies • Pre-school Children – Sandwiches, Groundnut Chikki, Mix Ladoo, Veg Puri. • School Going – Cake, Appa and Chutney, Chirvante, Mix Dal Wada • Adolescence – Dhokla, Pannertikki, Pav-Bhaji, & Halwa B) Drafting and Stiching Any One of the following a) Kurti b) Nighty c) Gown d) Salwar	

Criterion I : Curricular Aspects

-6-	
M.A. Part-I (HOME ECONOMICS) EXAMINATION (Revised)	
PAPER-I	
FAMILY RESOURCE MANAGEMENT	
(Semester-I)	
Time : 3 Hrs. (Theory Paper)	Total Marks : 100 Theory : 80 Sessional : 20
Objectives :	
1. To know the fundamentals of Family Resource Management 2. To understand the various concept and Principles of Management and its functions 3. To gain knowledge regarding skills, methods and tools for managing resources 4. To become aware about the importance of time and energy management 5. To learn the concepts, principles, techniques of management of family and personal finance	
Course Content	
Unit-I : Introduction to Family Resource Management	
i. Nature, scope, significance and functions of Human resource management ii. Concepts and activities of family resource management iii. Development of managerial activities	
Unit-II : Concept of Management	
i. Roles of values, goals and standard in management process ii. Management applied to the use of resources within and outside home. iii. Concept and evaluation of residential course, managerial abilities in residential course, Evaluation of rotation of duties.	
Unit-III : Decision Making	
i. Role of decision making in family resource management ii. Steps in decision making iii. Financial decision making and analysis	
Unit-IV : Time and Energy Management	
i. Process of time and energy management ii. Role of time and energy management in different stages of life cycle. iii. Tools in time management iv. Fatigue and energy management	
Unit-V : Management of Family Finance	
i. Methods and Techniques in Money Management ii. Managing Family Income Budgets iii. Investment Options and Risk iv. Managing Debit, Credit and Borrowing	
Sessional :	
1. Residential Course / Event Management 2. Seminar on Related Topics.	
<u>Distribution of 20 Internal Assessment Marks</u>	
1. Residential Course / Event Management	10
2. Seminar on related Topics	10
Total Marks	20
Books Recommended :	
1. Management for Modern Families	- Gross & Crandall.
2. Management in Family Living	- Nickel & Dorsey.
3. Motion and Time Study	- Alph. M. Barnes
4. Work Simplification	- Gerald Nadler
5. Time and Motion Study	- Mundel
6. Home Management Context & Concepts	- R.E. Dewan & F.M. Firebaugh (Houghton Muffin Co. Boston, 1975)
7. Family Resource Management and Applications	- R.E. Dewan & F.M. Firebaugh (Allyn and Bacon Inc. Boston, 1981)
8. Modern Management Issues and Ideas	- David R. Hampton
9. Introduction to Management	- Chatterjee.
10. A Guide to Efficient Household Management	- Feber and J. Feber, 24, Russell Square, London)
11. Management a Decision Making Approach	- Young Stanley, (Disconson Publishing Co

Criterion I : Curricular Aspects

-7-

12. Ergonomics of Home 13. Journal and Ergonomics 14. Journal and Ergonomics 15. प्राप्त गृह व्यवस्थापन	- Francis and Taylon Co. - Francis and Taylon Co. - Francis and Taylon Co. (V.K.) - डॉ. आशा निमकर
--	--

M.A. Part-I (HOME ECONOMICS) EXAMINATION
Semester-II
PAPER-I
FAMILY RESOURCE MANAGEMENT

Time : 3 Hrs. (Theory Paper)	Total Marks : 100
	Theory : 80
	Sessional : 20

Objectives :

- I. To know the Fundamentals of Family Resource Management

Unit-I : Kitchen Planning, Interior Decoration and Solid Waste Management

- i. Concept and Importance of Housing, Factors Affecting Planning of Home.
- ii. Kitchen Planning according to important operations, Modern Kitchens.
- iii. Planning and Furnishing a Home
- iv. Techniques of Solid Waste Management

Unit-II : House hold equipment's and care

- i. Selection of Equipment's
- ii. Safe Operation of Appliances
- iii. Care and Cleaning of Electric Appliances- Refrigerators, Mixers, Electric Kettles, Irons, Washing Machine, Geysers, Hot Plates,
- iv. Care and Precautions in the use of Non-electric appliances

Unit-III : Work Simplification

- i. Definition and Importance of Work Simplification
- ii. Modes of work Simplification
- iii. Techniques of work Simplification- Pathway chart, Process Chart, Operation Chart, Micro Motion Film Analysis, Cyclograph and Chronocyclograph
- iv. Mundel's Class of Change

Unit-IV : Ergonomics

- i. Definition, Aims and Scope of Ergonomics
- ii. Introduction to Anthropometry and Application of Anthropometry in Product Design
- iii. Man, Machine Environment Interphase
- iv. Behavioral Ergonomics – Work Related Stress, Stress Management

Unit-V : Applied Work Physiology

- i. Factors Affecting Physical Work Performance
- ii. Energy Expenditure of work, Rest and Leisure
- iii. Physiological Fatigue
- iv. Energy Balance Study

Sessional :

Distribution of 20 Sessional Marks		
1. Path Analysis (Bed Making / Tea Making)	..	10
2. Seminar on related Topics	..	10
Total Marks	..	20

Criterion I : Curricular Aspects

- 9 -		
M. A. Part I HOME ECONOMICS		
Semester-I		
PAPER-II		
HUMAN DEVELOPMENT		
Time : 3 Hrs. (Theory Paper)	Total Marks	: 100
	Theory	: 80
	Sessional	: 20
OBJECTIVES :		
1. To Introduce the students to the major concept of human development.		
2. To provide the information to the students about the characteristics of children with special needs.		
3. To acquire the knowledge of personality development.		
4. To make the students aware of entrepreneurship.		
5.		
COURSE CONTENTS:		
Unit-I Introduction		
1.1 Meaning and definition of Human development.		
1.2 Scope and significance of Human development.		
1.3 Stages of Human development.		
1.4 Human Development and Family Relationship.		
1.5 Methods of child study.		
a. Running Record		
b. Interview Method		
c. Observation Method		
d. Biographical		
e. Case Study Method		
f. Experimental Method.		
Unit-II –Early Childhood		
2.1 Meaning, definition and Significance		
2.2 Characteristic and care of early childhood.		
2.3 Moral attitude and behaviours		
2.4 Social development and activities		
2.5 Emotions and Emotional expression		
2.6 Physical development tasks in early childhood.		
2.7 Play Interest and speech development.		
Unit-III Puberty		
3.1 Meaning and definition of puberty		
3.2 Characteristic of puberty		
3.3 Development tasks and social development		
3.4 Problems during puberty		
3.5 Physical changes and growth during puberty		
3.6 Emotions and Emotional behavior		
Unit-IV Personality Development		
5.1 Meaning, Concept and significance of personality development.		
5.2 Factors affecting personality development.		
5.3 Determination of personality development		
5.4 Importance of personality development and stages.		
5.5 Communication skill and personality development		
Unit-V Entrepreneurship		
5.1 Definition and characteristics of an entrepreneur.		
5.2 Human development and entrepreneur.		

Criterion I : Curricular Aspects

-10-

- 5.3 Entrepreneurship development and employment promotion
 5.4. Factors affecting the entrepreneur's role.
 5.5 Essential quality for self employment.
 5.6 Preparation of self employment.

Distribution of 20 Sessional Marks (Practical)

1) Seminar on Related Topic	..	10 Marks
2) Visit to Entrepreneur Centre	..	10 Marks
Total	..	20 Marks

(Survey, Seminar, Record book to be maintained)

Reference Books:

1. Barookh, Premila	- Nursery Schools in India.
2. Desojh N.E.	- Advanced Education Psychology
3. Fontana Davind	- Personality and Education
4. Graves, F. P.	- Great Education's of Three Centuries.
5. Gardner, D. Bruce	- Development of Early Childhood
6. Hurlock Elizabeth	- Child Development Psychology
7. Jill, K. R.	- Nursery Schools for All, Neil 1972
8. Logan, Lillian	- Teaching the Young Child
9. Moonc, S.B. and Richard, P.	- Teaching in Nursery Education.
10. चंदावसकर नलिनी	- किशोरावस्था, म.वि.ग्र.नि. मंडळ, नागपूर
11. देव, प्रफुल्ल, एन व रायजादा विपिन सिंह	- बाल मनोविज्ञान
12. काळे, प्रेमला,	- बाल मानसशास्त्र
13. योगेंद्रजीत भाई	- बाल मनोविज्ञान

M. A. Part I HOME ECONOMICS Semester-II PAPER-II HUMAN DEVELOPMENT

Time : 3 Hrs. (Theory Paper)

Total Marks :
 Theory :
 Sessional :

OBJECTIVES:

- To acquire the knowledge of early childhood education
- To give the students a broad comprehensive view of the child at each stage of his development
- To acquire the knowledge of Government Agency.

Unit I: Late Childhood

- 1.1 Meaning and definition of Late childhood.
- 1.2 Moral development and behavior of late childhood.
- 1.3 Social development in late childhood
- 1.4 Importance of discipline in moral development
- 1.5 Characteristic of early childhood
- 1.6 Speech development in late childhood.

Unit II: Adolescence

- 2.1 Definition and characteristic of Adolescence.
- 2.2 Problems of adolescence and stages
- 2.3 Social behavior during adolescence
- 2.4 Physical growth in adolescence
- 2.5 Vocational interest and Hobbies in Adolescence.
- 2.6 Social changes during Adolescence
- 2.7 Gang and Leadership

Criterion I : Curricular Aspects

-11-

Unit III: Government Agency

- 3.1 Fundamental Responsibility of entrepreneur.
- 3.2 Self Employment potentials in Home-economics
- 3.3 Guiding principles of self employment
- 3.4 Government Agency and scheme for women development.
 - 3.4.1 Mahila Arthik Vikas Mahamandal Maryadid
 - 3.4.2 Swarna Jayanti Gram Swa-Rojgar yojana.
- 3.5 Importance and function of self help group and needs of self help group.

Unit IV: Early Childhood Education

- 4.1 Balwadi and Kg Education. Its objectives, functions and curriculum.
- 4.2 Staff and other personnel, Academic qualification and personal characteristics.
- 4.3 Concept and definition of parent education and importance of early childhood education.
- 4.4 Parents teacher meeting.
- 4.5 Parents, teacher and child relationship.

Unit V: Old Age

- 5.1 Concept and definition of old age.
- 5.2 Physical changes and care of old age.
- 5.3 Problems of old age
 - 5.3.1 Familial problems
 - 5.3.2 Social Problems
 - 5.3.3 Psychological problems
- 5.4 Concept and types of old age homes, advantage and Disadvantage of old age homes.
- 5.5 Need of old age care

Distribution of 20 Sessional Marks (Practical)

1. Seminar on Related Topic	..	10 Marks
2. Visit to Entrepreneur Centre or Self Help Group	..	10 Marks
Total	..	20 Marks

(Seminar, Record Book to be maintained) Total .. 20 Marks

Reference Books :

1. Barookh, Premila – Nursery schools in India.
2. Desojh N.E.- Advanced Education Psychology
3. Fontana Davind – Personality and Education
4. Graves, F. P. – Great Education's of three centuries.
5. Gardner, D. Bruce – Development of early childhood
6. Hurlock Elizabeth – Child Development Psychology
7. Jill, K.R. – Nursery Schools for All, Neil 1972
8. Logan, Lillian – Teaching the young child
9. Moonc, S.B. and Richard, P. – Teaching in nursery education.
10. चंदावसकर नलिनी – किशोरावस्था, म.वि.ग्रं.नि. मंडळ, नागपूर
11. देव, प्रफुल्ल, एन व रायजादा विपिन सिंह - बाल मनोविज्ञान
12. काळे, प्रेमला, -बाल मानसशास्त्र
13. योगेंद्रजीत भाई - बाल मनोविज्ञान

Criterion I : Curricular Aspects

-12-

M.A.Part-I SEMESTER-I PAPER-III

Textile, Clothing and Fashion Designing

Time : 3 Hrs. (Theory Paper)
4 Hrs. (Practical)

Total Marks : 100
Theory : 80
Sessional : 20

Objectives :

- 1 To understand the importance of Textile and Clothing
- 2 To Develop an understanding of Different Types of Fibers, Yarns and Fabric Construction
- 3 To Gain the Knowledge of different Textile Finishes.
- 4 To Gain the Knowledge of Dyeing and Printing
- 5 To get knowledge of different Types of Design Placement and Regional Embroidery

Unit-I Introduction to Textile.

- 1.1 Introduction to textile and clothing.
- 1.2 Revolution in clothing and its causes.
- 1.3 Classification of Textile Fibers. Manufacturing Process, Properties and uses of
 - i) Natural Fibers - Cotton, Silk, Wool, Linen, Jute,
 - ii) Man Made - Artificial Fibers, Viscose, Rayon, Polyester, Nylon Fiber, Mineral Fibers (Fiber Glass and Metallic fibers) Metallic fibers

Unit-II Fabric Construction.

- 2.1 Yarn Formation - Mechanical and Chemical Spinning.
- 2.2 Types of yarns - Simple, Novelty, Textured Yarn.
- 2.3 Fabric construction- Methods of Fabric Construction. Felting, Knitting, Braiding, Weaving

Unit-III Finishes

- 3.1 Finishes- Definition, Classification and Purpose of Finishes.
- 3.2 General Finishes- Scouring, Bleaching, Tentering, Singeing and Sizing.
- 3.3 Special Finishes- Mercerizing, Special Calendering, Water proof and water repellent, Fire proof, Wrinkle resistant, Shrinkage control (Sanforizing) and Embossing.

Unit-IV Dyeing and Printing.

- 4.1 Classification of Dyes-

Natural Dyes :

i- Vegetable Dyes

Synthetic Dyes:

i. Acid Dyes

v. Reactive Dyes

ix. Disperse dyes

ii- Animal Dyes

iii- Mineral Dyes.

ii. Direct Dyes

vi. Vat Colour

x. Pigment Dyes.

iii. Basic Colour

vii. Sulphur Dyes

iv. Mordant Dyes

viii. Azoic Napthal Col
- 4.2 Selection of Dye,

Methods of Dyeing :

i. Stock Dyeing

iv. Piece Dyeing

vi. Garment Dyeing

Identifying Dyeing defects.

ii. Top Dyeing

v. Dope Or Solution Pigmenting

iii. Yarn Dyeing
- 4.3 Methods of Fabric Printing-

i. Tie and Dye

iv. Stencil

ii. Batik

v. Roller

iii. Screen

vi. Block Printing

Unit-V Embroideries

- 5.1 History of Indian Embroidery.
- 5.2 Selection of design for Embroidery, Types of Printing Design and care during the Printing Design
- 5.3 Importance and Types of Regional Embroideries of India.

i. Manipuri Embroidery

iii. Phulkari of Punjab

v) Kathiwadi Embroidery of Gujrat

ii. Kasuti of Karnataka

iv. Chamba Rumal of Himachal Pradesh

Criterion I : Curricular Aspects

-13- T.E.X.

PRACTICAL

Time- 3 Hrs, **Marks :** 20

Class Work :

1. Record Book and preparing an album of samples (Handkerchiefs) of following Regional Embroideries of India. **Marks :** 05
 - i. Manipuri Embroidery
 - ii. Kasuti of Karnataka
 - iii. Phulkari of Punjab
 - iv. Chamba Rumal of Himachal Pradesh
 - v. Kathiwadi Embroidery of Gujrat
2. Making **any one** of the following Article using Regional Embroidery Stitches.
Kamiz Yoke / Sleeves / Boarder / Wall Frame / Cushion Cover / Pillow Cover / Children ware / Sari / Scarf / Wall hanging. **Marks :** 05

Practical Examination : **Total Marks : 20**

1	Embroidery Sample (Any Two)		08
2	Viva.		02
3	<u>Class Work</u>		
	i. Record Book and Album		05
	ii. Making Article (any one)		05
			Marks : 20

Reference Books :

1. Allyn Bans : Creative Clothing Construction.
2. Baxamusa Ramdas M and K Gupte Girija : Assistance for Women's Development from National Agencies : Popular Prakashan, Bombay.
3. Deulkar Durga: Household Textiles and Laundry work.
4. Katherine Hess : Textile Fibers and their use.
5. Nicholas Drake : Fashion Illusion Today.
6. Sloane G.: Illustration Fashions
7. Savitri Pandit : Regional Embroidery
8. Womgate Osabe : Fiber to Fabric.
9. अढाळ विमल : वस्त्रशास्त्र : म.वि.ग्रंथ निर्माती मंडळ, नागपूर
10. अढाळ विमल : वस्त्रविज्ञान : श्रीकांत प्रकाशन, अमरावती
11. हेगडे, कृ.म.: शास्त्रोक्त शिवणकला : परशुराम प्रोसेस, पुणे
12. वैरागडे उज्वला, अग्रवाल अन्विता : वस्त्रशास्त्राची संकल्पना व फॅशन डिझायनिंग
13. नाडकर्णी रामचन्द्र : स्वयंरोजगार - मंत्र आणि तंत्र, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई
14. वाघ सुरेश : उद्योग ज्ञानदिप, महाराष्ट्र उद्योग विकास केंद्र, औरंगाबाद
15. Yalda Vijaya Laxmi, Jasnai Sucheta : Home Science-Kalyani Publishers, New Delhi.

M.A.Part- I
SEMESTER - II
PAPER -III

Textile, Clothing and Fashion Designing

Time : Theory : 3 Yrs **Total Marks : 100**
 Practical : 3 Hrs, **Theory:** 80
Practical : 20

Objectives :

- 1 To gain knowledge about history and basic elements of Garment Construction.
- 2 To develop the skill of making paper pattern for different types of garments.
- 3 To get knowledge of different types of regional costumes.
- 4 To acquaint the students with latest fashion in clothing construction.
- 5 To promote entrepreneurship skill among the students

Unit-I History and Measurements of Clothing.

- 1.1 History of clothing, Psychological Effects of clothing and factors affecting selection of clothing.

Criterion I : Curricular Aspects

-74-

- 1.2 Body measurements and its importance, Preparing Measurement Chart
 1.3 Method of Pattern Making-
 i- Drafting ii- Draping iii- Flat Patterns

Unit-II Clothing Construction-

- 2.1 Basic elements in garment construction.
 Types of Seam.
 2.2 Types of Fullness
 i- Tucks ii- Frills iii- Darts and Pleats
 2.3 Types of Sleeves
 i- Plain ii- Puff iii- Bell
 iv- Leg-o-Mutton v- Petal vi- Circle Sleeves
 Types of Neck lines
 i- Plain ii- High iii- Boat Neck
 Types of Collars
 i- Flat ii- Peter Pan iii- Stand and
 iv- Turtle Neck Collar.

Unit-III Traditional Textile and Clothing of India.

- 3.1 Traditional Textile of India -
 Kalamkari, Patola, Himru-Amru, Pitambar, Dacca Muslin, Baluchar Buttedar, Kanjiwaram, Paithani, Chanderi and Maheshwari.
 3.2 Traditional Costume of Northern India (Male & Female)
 i- Kashmir ii- Himachal Pradesh iii- Punjab iv- Hariyana
 v- Rajasthan vi- Gujrat
 3.3 Traditional Costume of Central and Southern India (Male & Female)
 i- Madhya Pradesh ii- Maharashtra iii- Bangal and Orisa
 iv- Manipur v- Karnataka vi- Tamilnadu.

Unit-IV Fashion Designing

- 4.1 History of Fashion Designing, Concept of Fashion,
 Fashion Cycle : Factor's affecting on Fashion Cycle.
 4.2 Factors influencing Fashion / Fashion Cycle-
 i. Economical ii. Technical iii. Geographical iv. Social
 v. Cultural vi. Educational vii. Political Factors
 viii. Religious Factor ix. Other Factors
 4.3 Importance and Types of Regional Embroideries of India :
 1. Kashmiri Embroidery, 2. Applique Work of Bihar, 3. Kucch Embroidery
 4. Chicken Kari of Uttar Pradesh 5. Kantha Embroidery of Bengal.

Unit-V New Challenges and Self Employment

- 5.1 Fashion adoption theories-
 i. Trickle- Down Theory ii. Trickle- Across Theory
 iii. Bottom-Up Theory.
 Combination of Old and New Fashion in day-to-day life.
 5.2 Scope of Fashion Designing-
 i. Textile designing ii. Fashion Designing
 iii. Fashion Marketing.
 Fashion - a Big Business, Fashion Concept.
 5.3 Importance and advantages of Computer Designing in Self Employment.

Practical

Class Work :

05 Marks

1. Preparing an album of Samples (Handkerchiefs) of following :
 i) Kashmiri Embroidery, ii) Applique Work of Bihar, iii. Kucch Embroidery
 iv) Chicken Kari of Uttar Pradesh v) Kantha Embroidery of Bengal.

Criterion I : Curricular Aspects

-15-

2. **Record Book :**

Marks : 05

Drafting- Draft details, Layout, Cutting, Stitching and finishing of **Any One** garment from the following for the girls above 5 years of age.

i. Salwar

ii. Kurta

Practical Examination :

Total Marks : 20

1.	Embroidery Sample (Any One)	...	04
2.	Paper Drafting, Cutting Finishing (Any One)	...	04
3.	Viva	...	02

3 **Class Work :**

1.	Record Book and Stitching and Finishing Garments (Any One)	05	
2.	Preparing Album of Embroidery	...	05

Marks : 20

Reference Books :

1. Allyn Bans : Creative Clothing Construction.
2. Baxamusa Ramdas M and K Gupte Girija : Assistance for Women's Development from National Agencies : Popular Prakashan, Bombay.
3. Nicholas Drake : Fashion Illusion Today.
4. Sloane G.: Illustration Fashions
5. Savitri Pandit : Regional Embroidery
6. Womgate Osabe : Fiber to Fabric.
7. अडाऊ विमल : वस्त्रशास्त्र : म.वि.ग्रंथ निर्माती मंडळ, नागपूर
8. अडाऊ विमल : वस्त्रविज्ञान : श्रीकांत प्रकाशन, अमरावती
9. हेगडे, कृ.म. : शास्त्रोक्त शिवणकला : परशुराम प्रोसेस, पुणे
10. वैरागडे उज्वला, अग्रवाल अन्विता : वस्त्रशास्त्राची संकल्पना व फॅशन डिझायनिंग
11. नाडकर्णी रामचन्द्र : स्वयंरोजगार - मंत्र आणि तंत्र, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई
12. वाघ सुरेश : उद्योग ज्ञानदिप, महाराष्ट्र उद्योग विकास केंद्र, औरंगाबाद
13. Yalda Vijaya Laxmi, Jasnai Sucheta : Home Science-Kalyani Publishers, New Delhi.

Criterion I : Curricular Aspects

- 16 -	
M. A. Part I HOME ECONOMICS Semester-I Paper-IV Research Methodology and Statistics	
Time : Theory – 3 Hrs. Periods : 06 Per week	Total Marks - 100 Theory - 80 Sessional - 20
OBJECTIVES :	
1. Understand meaning process and importance of research in Home-Economics 2. Select problem, tools and methods for conducting research. 3. Interpret data manually as well as on computer 4. Develop inclination and skill in preparing report. 5. Understand the use of computer in Statistics.	
COURSE CONTENTS:	
Unit-I Home Economics and Research	
1.1 History, Definition and Objectives of Home-Economics. 1.2 Significance of Research in Home-Economics. 1.3 Research application in different branches of Home-Economics – Food & Nutrition, Human Development, Consumer economics, Textile & Clothing. 1.4 Role of Home Economics to Solve Social Problem of Community.	
Unit-II Introduction of Social Research	
2.1 Meaning and definition of Social Research 2.2 Characteristics and concept of Social Research. 2.3 Types of Research Methods in Social Sciences – Survey, Case Studies and Experimental Method. 2.4 Qualities of Good Researcher.	
Unit-III Research Methods – Hypothesis	
3.1 Meaning and Definitions of Hypothesis. 3.2 Types of Hypothesis 3.3 Importance of Hypothesis Formulation 3.4 Concept of Null Hypothesis and Testing	
Unit-IV Research Methods – Data Collection	
4.1 Definitions and Importance of Data 4.2 Types of data : Primary and Secondary 4.3 Source of data: Primary sources and Secondary Sources 4.4 Distinction between Primary and Secondary Data	
Unit-V The Sampling Technique	
5.1 Meaning and Definition of Sampling 5.2 Basic Principal of Sampling 5.3 Probability Sampling 5.4 Non-Probability Sampling	
Distribution of 20 Sessional Marks	
a. (Submission of Report-)	... 10 Marks
b. Presentation & submission of Seminar Based on Syllabus	... 10 Marks
Total Marks	... 20 Marks
References:	
1. Chanda, A and Saxena, T.P., 1979 Style Manual for writing? Thesis, Dissertations and Papers in Social Science-Metropolitan Book Co. Pvt. Ltd. New Delhi. Chanda, P- 1992 – Project Preparation, Appraisal, Budgeting and Implementation. Tata Mc Graw Hill, New Delhi. 2. Gresswell, J- 1994 – Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches – SAGE Publications 3. Gavett E- 1977- Statistics in Psychology and Education. 4. Gupta, S.C.: Kappor, V.K. 1994 – Sultan Chand and Sons, Educational Publisher 23, Daryaganj, New Delhi – 110002. 5. Ingale, P.O.- 1999- Scientific Report Writing – Published by Sarala P. Ingale, 65, Bhagwan Nagar, Nagpur. 6. Kamath, R and Udipi S – Guide to Thesis Writing. 7. Kanji, G.K.- 100 Statistical Test – SAGE Publication	

Criterion I : Curricular Aspects

- 17 -

8. Kothari, C.R. – 1995 Research Methodology Methods and Techniques – Vishwa Prakashan.
9. Kamath, R and Udupi, S.A. – 1989 – Guide to Thesis Writing S.N.D.T. Women University, Santacruz, Bombay – 400 049.
10. Patton, M.Q. 1980 – Qualitative Evaluation Methods – SAGE Publication.
11. Yadla Vijaya Lakshmi, Jasna Sucheta: Home Science, Kalyani Publishers, New Delhi 2002.
12. भांडारकर, पी.एल. – सामाजिक संशोधन पद्धती
13. कायदे, पाटील डॉ. गंगाधर वि. – संशोधन पद्धती, संशोधन सिद्धान्त आणि व्यवहार – सामाजिकशास्त्र संशोधन पद्धती – शैक्षणिक संशोधनाची मूल तत्वे, – समाजशास्त्रीय संशोधन तत्वे व पद्धती, प्रकाशक – श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर-१०.
14. घाटोळे रा.ना. – संगणकाची मूलतत्वे व चलन प्रणाली – साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
15. बोधनकर डॉ. सुधीर अलीणी विवेक – संशोधन पद्धती शास्त्र व तंत्रे
16. आगलावे प्रदिप – संशोधन पद्धती शास्त्र व तंत्रे, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर (आवृत्ती – २००८)
17. आगलावे प्रदिप

M. A. Part I HOME ECONOMICS Semester-II Paper-IV Research Methodology and Statistics

Time : Theory – 3 Hrs.
Periods : 06 Per week

Total Marks - 100
Theory - 80
Sessional - 20

Objectives :

1. Understand the significance of research method in research.
2. Apply statistical techniques to research data for analyzing and interpreting.
3. To develop ability to present and interpret data in a research report.

Course Content

Unit-I Tools of Research.

- 1.1 Observation :
 - a. Definition and Characteristics of Observation.
 - b. Types of Observation
 - c. Merits and Importance of observation Method
- 1.2 Interview:
 - a. Meaning and Definition of Interview.
 - b. Characteristics and Main Objects of Interview.
 - c. Types of Interview.
- 1.3 Questionnaire:
 - a. Meaning and Definition of Questionnaire.
 - b. Demerits or Limitations of Questionnaire.
 - c. Types of Questionnaire
- 1.4 Schedule.
 - a. Definitions and Objective of Schedule.
 - b. Process of Preparing schedule.
 - c. Steps, Utility Or Importance of Schedule.

Unit-II : Research Design.

- 2.1 Meaning and Definitions of Research Design.
- 2.2 Characteristics and objects of Research Design.
- 2.3 Exploratory Research Design
- 2.4 Descriptive Research Design

Unit-III Scaling Techniques

- 3.1 Meaning, Difficulties and Utility of Scales.
- 3.2 Thurstone Technique of Scale.
- 3.3 Likert Technique of Scale.
- 3.4 Bogardus's Social Distance Scale.

Unit-IV Scientific Report Writing.

- 4.1 Basic Preliminary – Introduction and Statement of Problems.
- 4.2 Objectives, Hypothesis and Review of Literature.
- 4.3 Methodology, Result and Discussion.
- 4.4 Summary, Conclusion and Bibliography

Criterion I : Curricular Aspects

- 18 -

Unit-V Statistics

- 5.1 Definition, Concept, Scope and Functions of Statistics.
- 5.2 Classification and Tabulation of Statistical Data.
- 5.3 Central Tendency and their Measures.
 - 5.3.1 Arithmetic average or Mean, Median, Mode.
 - 5.3.2 Standard Deviation –
 - a) Individual Series b) Discrete Series, c) Continuous Series.
- 5.4 Co-relation Analysis
 - 5.4.1 Meaning, Definition and Concept of Co-relation.
 - 5.4.2 Type and Importance of Co-relations Analysis.
 - 5.4.3 Karl Pearson's Co-efficient of Co-relation –
 - a) Direct Method, b) Shortcut method

Distribution of 20 Sessional Marks

a. Synopsis of Writing	... 10 Marks
b. Presentation & submission of Seminar Based on Syllabus	... 10 Marks
Total Marks	... 20 Marks

References:

- References:**
1. Chanda, A and Saxena, T.P., 1979 Style Manual for writing? Thesis, Dissertations and Paper. Social Science-Metropolitan Book Co. Pvt. Ltd. New Delhi.
 2. Chanda, P- 1992 – Project Preparation, Appraisal, Budgeting and Implementation. Tata Mc Graw Hill, New Delhi.
 3. Gresswell, J- 1994 – Research Design: Qualitative and Quantitative Approaches – SAGE Publications.
 4. Gavett E- 1977- Statistics in Psychology and Education.
 5. Gupta, S.C.: Kappor, V.K. 1994 – Sultan Chand and Sons, Educational Publisher 23, Dary New Delhi – 110002.
 6. Ingale, P.O.- 1999- Scientific Report Writing – Published by Sarala P. Ingale, 65, Bhagwan Nagpur.
 7. Kamath, R and Udipi S – Guide to Thesis Writing.
 8. Kanji, G.K.- 100 Statistical Test – SACE Publication
 9. Kothari, C.R. – 1995 Research Methodology Methods and Techniques – Vishwa Prakashan.
 10. Kamath, R and Udipi, S.A. – 1989 – Guide to Thesis Writing S.N.D.T. Women University Santacruz, Bombay – 400 049.
 11. Patton, M.Q. 1980 – Qualitative Evaluation Methods – SAGE Publication.
 12. Yadla Vijaya Lakshmi, Jasnai Sucheta: Home Science, Kalyani Publishers, New Delhi 2002.
 13. मांडारकर, मी.एल. - सामाजिक संशोधन पद्धती
 14. कायदे, पाटील डॉ.गंगाधर वि. - संशोधन पद्धती, संशोधन सिद्धान्त आणि व्यवहार - सामाजिकशास्त्र संशोधन पद्धती, शैक्षणिक संशोधनाची मूल तत्वे.
 15. घाटोळे रा.ना. - समाजशास्त्रीय संशोधन तत्वे व पद्धती, प्रकाशक - श्री मंगेश प्रकाशन नागपूर
 16. बोधनकर डॉ.सुधीर अलीणी विवेक- संगणकाची मूलतत्वे व चलन प्रणाली - साईनाथ प्रकाशन, नागपूर.
 17. आगलावे प्रदिप - संशोधन पद्धती शास्त्र व तंत्रे
 18. आगलावे प्रदिप - संशोधन पद्धती शास्त्र व तंत्रे, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर (आवृत्ती – २००८)

~~~~~

Criterion I : Curricular Aspects

-19-

**Draft Syllabi of M.A.Part-II (Home Eco.)
Semester-III
Paper-I
Consumer Economics & Marketing
(Implemented From 2018-2019 Session)**

Periods of Instruction Per week.	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :-

1. To understand the Basic Concept of Consumer Economics.
2. To understand the Basic Concept of Marketing.
3. To make Students alert about their Consumer Right.
4. To aware the Students about Purchase Decisions.

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Meaning, Definition and Scope of Economics.
- 1.2 Nature of Economics Problems.
- 1.3 Law of Consumption.
- 1.4 Marginal and Total Utility.

Unit-II

- 2.1 Nature and Characteristics of Human Want.
- 2.2 Classification of Human Wants and Standard of Living of Consumer.
- 2.3 Indifference Curve Analysis, Scale of Preference
- 2.4 Characteristics of Indifference Curve.

Unit-III

- 3.1 Process, Types, Motivating Factors of Purchase Decisions
- 3.2 Social Effects of Consumer's Decisions.
- 3.3 Types of Purchasing Practices of Consumer and Their Merits and Demerits
- 3.4 Consumer's Demand: Law of Demand, Elasticity of Demand, Family Budget, Limitations of Demand

Unit-IV

- 4.1 Consumer Protection: Need for Protection of a Consumer Warranty regarding Weight Measure and Quality of Goods.
- 4.2 Measures of Protection : Standardization: Agmark, ISI, fssai, Hallmark
- 4.3 Types and Functions of Labels, Brands, Trademarks, Quality Control.
- 4.4 Consumer Education and Knowledge regarding Consumer Laws, Need for Consumer's Education, Consumer Education and Consumer Forums.

Unit-V

- 5.1 Consumer organization, their objectives and functions.
- 5.2 Progress and Scope of Consumer Movement in India and Abroad- England, America and Europe
- 5.3 Role of women in Consumer Movement.
- 5.4 Consumer Co-operatives in India. Advantage and Disadvantages of Consumer Co-operatives

Internal Assessment/Sessional (Total Marks 20)

1. Survey and Report Writing on any related Topic (Sample Size 20) - 10 Marks
2. Seminar on Related Topics - 10 Marks

Reference Books :

1. Datt, Raddar and Sundharam K.P. - Indian Economy
2. Morgan J.N. - Consumer Economics
3. Oppenheim - The Family as Consumer
4. Philips E.B. - Consumer Economics Problems.
5. Trolstrup A.W. - Consumer Problems and Personal Finance.
6. Williams & Heamer - Consumer Economics : Principles and Problems.
7. ग्राहक पंचायतीचे त्रैमासिक - ग्राहक नवनीत
8. जोशी आणि पळणीकर - विपणन, जाहिरात व विक्रयकला
9. पेंढारकर विनायक - व्यवसाय नियामक कायदे

Criterion I : Curricular Aspects

-20-

10. सोनारीकर सुनंदा
11. झामरे जी.एन्.
12. झामरे जी.एन्.
13. लायडे पुष्पा सुभाष

- उपमोक्त ग्राहक अर्थशास्त्र
- स्थूल अर्थशास्त्र
- सूक्ष्म अर्थशास्त्र
- सूक्ष्म अर्थशास्त्र

*****

**Semester-III
Paper-II
Food Science and Food Service Management
(Implemented From 2018-2019 Session)**

Periods of Instruction Per week.	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :

1. To understand the Role of Nutritionist and Dietitian.
2. To Acquaint the Relation between Food and Health .
3. To Acquire the Practical Knowledge in the area of Nutritional Counseling and Diet Therapy.
4. To capable the Student for Managing Food Services and for Entrepreneurial Skill.
5. To Make the students as a responsible Citizen for Disseminating the Nutrition Knowledge.

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Concept and Meaning of Food
- 1.2 Relation in Food and Health
- 1.3 Causes of Mal-Nutrition.
- 1.4 Assessment of Health Status of the Community
- 1.5 Assessment of Nutritional Status of Community

Unit-II

- 2.1 Socio-Economic Demographic Dietary Survey.
- 2.2 Anthropometry, Clinical and Biochemical Evaluation.
- 2.3 Meaning Concept, Definition of Therapeutic Diets.
- 2.4 Type of Feeding (Oral, Tube, Parental and Intravenous)
- 2.5 Pre-operative and Post Operative Diet.

Unit-III

- 3.1 Role of Nutritionist /Dietitian in Nutrition
- 3.2 Process of Nutrition Counseling
- 3.3 Functions of Liver
- 3.4 Functions of Kidney
- 3.5 Functions of Heart

Unit-IV

- 4.1 Symptoms and Dietary Treatment of Hepatitis-B
- 4.2 Symptoms and Dietary Treatment of Nephritis
- 4.3 Symptoms and Dietary Treatment of Atherosclerosis
- 4.4 Symptoms Dietary Treatment of Osteoporosis
- 4.5 Education of Patient

Unit-V

- 5.1 Stages (Sugar Cookery)
- 5.2 Factors Affecting Crystallization
- 5.3 Fondants and Fudge
- 5.4 Uses of Starch in Cookery.
- 5.5 Food Marketing- Labeling, Packaging and Advertising

Criterion I : Curricular Aspects

F.S.N.

- 21 -

PRACTICAL

- 1.1 Sugar, cereal, cookery - Preparation, labeling and cost computation, marketing and presentation.
- 1.2 Planning and prepare one dish for a patient Hepatitis B (Juices / Soups) and Osteoporosis(Groundnut Chikki/Ragi Khir) and calculate its nutritive value.
- 1.3 Diet survey of adolescent girl or adult woman./ study on any one disease of the following and maintain record (Diabetes/Anemia/Hypertension)

CLASS WORK

1) Seminar – Related to Subject's Content (ICT Based) - 05 Marks

Record Book - 03 Marks

Distribution of 20 Marks of Practical

1.1 (As above)	-	06 Marks
1.2 (As above)	-	03 Marks
1.3 (As above)	-	03 Marks
Class Work	-	05 Marks
Record Book	-	03 Marks
TOTAL	-	20 Marks

Books Recommended :

1. Akhauri, M.M.P. (1990) Entrepreneurship for women in India NDESUD, New Delhi
2. Anita F. P. (1991) Clinical Nutrition and Dietetics, Oxford University Press Bombay
3. Bamji M. Et al (1996) Text Book of Human Nutrition IB Publishing Co, New Delhi.
4. Deoskan A and Lele S (1 982) Dietary Guidelines for Indians A Mamal of NIN Hyderabad
5. Gangadharrao, M (1992) Entrepreneurship and Entrepreneur Development, Publishing House, Kaniskha, New Delhi
6. Gopalan C et at (1 990) Nutritive Value of Indian Foods : NIN Hyderabad
7. John U (1985) Indian Woman in Business, Indian and Foreign Review 18 (4) Dec. 1985
8. Joshi, S (1 992) Nutrition and Dietetics. Tata MacGrow Hill Publishing Co. Ltd.
9. Koteschevar, I.M. Standard (1974) Principles and Techniques in Quality Food Production. Cohran Book International.
10. Monay, S and Sharaswamy M. S. (1 987) Foods and Facts and Principles, Wiley Eastern Limited.
11. Philip, T. E. (1 983) Modern Cookery for Teaching and Trade Vol I and II Orient Longman Ltd.
12. Raheena Begum (1 996) Food, Nutrition and Dietetics, Sterling Publishers Bangalore
13. Rajalaxmi R. (1974) Applied Nutrition Oxford and IBH Publishing Co. Ltd.
14. Robinson C. H. Weighey E.S. (1996) Basic Nutrition and Diet Therapy, MacMillan Publishing Co. New York
15. Sharma R (1 999) Diet Management BI Churchil living stone Pvt. Ltd. New Delhi.
16. Sarawate, D (1 982) A Practical Guide Bool to Market Research
17. Text and Cases Kirloskar Press
18. Swaminathan M. S. Advanced Text Book on Food and Nutrition.
19. West B. Betal (1977) Food Service in Institution, John Wiley and Sons
20. डॉ. प्रकाश परांजपे (१९९४) - बहुगुणी वनसती, दामोदर कुळकर्णी, श्री विद्या प्रकाशन, २५०, शनिवार पेठ, पुणे ३०
२१. डॉ. प्रकाश परांजपे, स्मिता परांजपे - सौंदर्यासाठी आयुर्वेद, उपेन्द्रा दामोदर कुळकर्णी, श्री विद्या प्रकाशन, २५०, शनिवार पेठ, पुणे ३०
२२. श्रीमती शांताबाई पाथरकर - वृक्षवल्लीच्या साम्राज्यात फेरफटका अर्थात वैद्यराजाच्या सहवासात, डॉ.सुशीला पाटील, "ज्ञानदीप", राठीनगर, अमरावती.
२३. डॉ.एस.डी. कोपरकर आयुर्वेदाचार्य - विविध आजार आणि आयुर्वेदीक औषधोपचार, प्रकाशन - अभिरुची बुक्स एजन्सी, दक्षिण कसबा, सोलापूर (महाराष्ट्र)
२४. माधव चौधरी - आहार हेच औषध धनलाल ब्रयर्स डिस्ट्रीब्युटर्स, ६०, प्रिन्सेस स्ट्रीट, मुंबई- ४०० ००२.
25. Alen Berg (1989) ; Mai nutrition what can be done ? International World Banks Publication. The Johns Hopkins University Press, Baltimore & London.
26. Shrilakshmi (2000); Dietetics, New Age International (G) Limited, Publishers Amari Road, Daryaganj, New Delhi.
27. Family Doctor (2005); Edited by Balaji Tambe, Sakal Publication.
28. Women and Nutrition (1989); in India Edited by C. Gopalan / and Survinder Kaur; NFI. Publication N. Delhi ;
29. Proud Fit Robinson's (1990); Normal and Therapeutic
30. Pasricha Swaraj, Dietary tips for elderly, NIN ICMR Publication Hyderabad.
31. सोहनी, कमला - आहार गाथा, आहार व आरोग्य विचार, रोहन प्रकाशन.
32. धुरु, वसुमती - मध्यम वय सावध आहार मॅजस्ट्रीक प्रकाशन.

Criterion I : Curricular Aspects

-22-

33. Kaushik V.K. Reading in Food Nutrition & Dietetics, Book Enclave Publishers, Jaipur.
34. Thapar R.S. - Our food - Atmaram R. Sons Publication. N. Delhi.
35. Godbole Ramesh (2003) Laddha Sakhareshri, Rajhans Publications, Pune

****

Semester-III Paper-III Extension Education & Communication (Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per week.	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :

1. To Make Students Aware of the Problems in the Rural Community
2. To understand the Principles and Techniques of Extension.
3. To understand the Changing Concept of Extension.
4. To understand the Role of Communication in Extension.

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Definition need & Scope of Extension Education.
- 1.2 Concept & Philosophy of Extension Education.
- 1.3 Objectives of Extension Education.
- 1.4 Principles & Characteristic of Extension Education.

Unit-II

- 2.1 Different methods of extension education.
- 2.2 Classification of method.
- 2.3 Role of Home Economics in community development.
- 2.4 Role of voluntary agencies in rural development.

Unit-III

- 3.1 Meaning & definition of communication.
- 3.2 Principles of communication.
- 3.3 Concepts & elements of communications
- 3.4. Methods of communication

Unit-IV

- 4.1 Goals, Objectives of Communication.
- 4.2 Characteristics of Communication.
- 4.3 Function of Communication.
- 4.4 Characteristics of Good Communication.

Unit-V

- 5.1 Significance of appropriate technology.
- 5.2 Need of appropriate technology for women.
- 5.3 Appropriate Technology used in rural Area such as Vermi Compost & Post Harvest Technology
- 5.4 Appropriate Technology used in Rural Area such as Solar Water Heater & Solar Cooker, Water Filter.

Internal / Sessional Marks (Total 20 Marks)

A) Seminar on Related Topic	...	05 Marks
B) Visit to Self Help Group	...	10 Marks
C) Report Writing on Visit	...	05 Marks

Books Recommended :

1. बंसल, डॉ. शैल	- प्रसार शिक्षा, शिवा प्रकाशन, श्री गणेश मार्केट, खजूरी बाजार, इंदौर.
2. Crow and Crow	- 'Educational Psychology'
3. Chandra Arvind	- 'Introduction to Home-Science'
4. Chandra Arvind	- Fundamentals of Home-Science'
5. Devdas, R.P.	- Methods of Teaching Home-Science'

Criterion I : Curricular Aspects

- 23 -	
6. Dharma, O. P. Bhatnagar, O.P.	- Education and Communication for Development
7. दुबे, विरेन्द्रकुमार आणि सुखविंदर सिंह	- भारत में प्रसार शिक्षा, हरियाणा साहित्य अकादमी, चंदीगढ़.
8. फरकाडे, त्रिवेणी, गोमे, सुलभा	- गृहविज्ञान विस्तार
9. Govt of India	- 'Community Development'
10. Govt of India	- 'Science and Technology of India'
11. जाधव, रं.रा.	- कृषी विस्तार शिक्षण पद्धती.
12. पाटनी आणि ठाकूर यु.एस.	- गृहविज्ञान प्रसार शिक्षा, शिवा प्रकाशन, इंदौर.
13. तिजारे, बा.बा.	- सामुदायिक विकास आणि विस्तार शिक्षण.
14. सिंह, जयपाल	- प्रसार शिक्षा एवं ग्रामिण विकास, एस.एन.एफ.पब्लिकेशन, लोहमंडी, आग्रा.
15. Waghmare ,S.K., Vallabh Vidyana 'Teaching Extension Education' Anand Gujrathi, 1980	
*****	
Semester-III	
Paper-IV	
Marriage and Family Relationship	
(Implemented From 2018-2019 Session)	
Periods of Instruction Per week.	Full Marks : 100
Theory : 4 Periods	Theory : 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional : 20
To enable the students to :	
1. To know the Stages of Family Life Cycle with its Developmental Task. 2. To Explain the Role of Family as a Primary Institution. 3. To Aware the Values and Goals for Satisfying the Personal and Family Life 4. To Introduce to Hindu Marriage Act and Dowry Act	
Syllabus	
Unit-I	
1.1 Role of Home Economics in Marriage & Family Relationship. 1.2 Concept and Definition of Marriage. 1.3 Factors for Selecting Life Partner 1.4 Changing Concepts of Choice of Life Partners among Young Generations.	
Unit-II	
2.1 Success in Marital Relationship 2.2 Husband and Wife Relationship 2.3 In Laws Relationship 2.4 Factors affecting on Marital Relationship.	
Unit-III	
3.1 Meaning and Concept of Counseling 3.2 Need of Marriage Counseling. 3.3 Marriage Counseling Process 3.4 Pre and Post Marriage Counseling	
Unit-IV	
4.1 Hindu Marriage Acts 4.2 Divorce and Divorce Act 4.3 Dowry System and Act. 4.4 PNDT Act	
Unit-V	
5.1 Types and Functions of Family 5.2 The Family life Cycle Tasks -The beginning Family and Child bearing family 5.3 Family with Pre School Children 5.4 Family with Teenage	
Internal / Sessional Marks (Total Marks 20)	
a) Seminar Related to Course Contents (ICT Based) ..	10 Marks
b) Research Project as Given Syllabus Content (Group) ..	10 Marks

Criterion I : Curricular Aspects

-24-

Books Recommended :

1. Bogradus	- Sociology
2. Elizabeth Hurlock	- Development Psychology
3. Landis and Landis	- Personal Adjustment, Marriage and family living
4. Lastar D. Crow	- Psychology of Human Adjustment
5. Stinnett and Walters	- Relationship in Marriage and Family
6. फरकाडे, त्रिवेणी आणि गोरे, सुलभा	- विवाह आणि कौटुंबिक संबंध, विद्या प्रकाशन, रुईकर रोड, नागपूर.
७. शेंडे, सुनिता	- विवाह आणि कौटुंबिक संबंध, श्री गजानन प्रकाशन, अमरावती

*****

Draft Syllabi of M.A.Part-II (Home Eco.) Semester-IV Paper-I Consumer Economics & Marketing (Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per Week,	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical/Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :-

- To understand Consumer Protection Tools.
- To understand Consumer Protection Act.
- To understand Role and Responsibilities of Consumer in the Market.
- To aware the Students About Various Payment Methods.
- To understand the Role of Advertisement in the Market.
- To Understand and Awareness about the Price Structure.
- To Understand the Various Taxes Levied on the Consumer.

Syllabus

Unit-I

- Meaning and Classification of the Market.
- Market structure: Perfect (fair) Competition, Imperfect (unfair) Competition.
- Channels of Distribution : Retail Shops, Wholesale marketing, Chain Shops, Online Marketing or E-marketing.
- Departmental Stores, Super Market, Co-operative Markets.

Unit-II

- Packaging and delivery, Return facility.
- Facility for inspection and selection of warranty.
- Use of mobile phone and internet in purchasing, Hire purchase and installment payments.
- Methods of payment: Cash, Credit, Credit card and Debit card.

Unit-III

- Meaning and objectives of advertisement.
- Modes of advertisement.
- Economics of advertising forms of publicity.
- Responsibility of women as consumer. Deteriorating image of women in advertisement.

Unit-IV

- Role of price, Factors affecting price.
- Price fluctuations.
- Facility for inspection and selection.
- Warranty of trading in use of mobile phone and internet.

Unit-V

- Meaning and importance of taxes.
- Kinds of taxes- Income tax, Property Tax and Goods and service Tax (GST).
- Meaning and scope of share market.
- Effects of Share Market on Economic Status of the Consumer.

Criterion I : Curricular Aspects

- 25 -

Internal Assessment/Sessional (Total Marks 20)

1. Survey and Report Writing on any related Topic (Sample Size 20) - 10 Marks
2. Seminar on Related Topics - 10 Marks

Reference Books :

1. Datt, Raddar and Sundharam K.P.	- Indian Economy
2. Morgan J.N.	- Consumer Economics
3. Oppenheim	- The Family as Consumer
4. Philips E.B.	- Consumer Economics Problems.
5. Trolstrup A.W.	- Consumer Problems and Personal Finance.
6. Williams & Heamer	- Consumer Economics : Principles and Problems.
7. ग्राहक पंचायतीचे त्रैमासिक	- ग्राहक नवनीत
8. जोशी आणि पळणीकर	- विपणन, जाहिरात व विक्रयकला
9. पेंढारकर विनायक	- व्यवसाय नियामक कायदे
10. सोनारीकर सुनंदा	- उपभोक्ता ग्राहक अर्थशास्त्र
11. झामरे जी.एन्.	- स्थूल अर्थशास्त्र
12. झामरे जी.एन्.	- सूक्ष्म अर्थशास्त्र
13. तायडे पुष्पा सुभाष	- सूक्ष्म अर्थशास्त्र

*****

Semester-IV
Paper-II
Food Science and Food Service Management
(Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per week.	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :

1. To Acquire Skill to Plan and Prepare Diets for Diseases...
2. To Aware the Field of Nutrition Counseling and Educating Patients.
3. To Know the Physical and Chemical Properties of Food
4. To Able the Students for Food Service Management and Develop Vision in becoming Entrepreneurs.
5. To know the Students about Medicinal Values of foods .

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Protein Cookery- Grams and Dals
- 1.2 Milk, Eggs, Meat
- 1.3 Fats and Oils
- 1.4 Vegetables and Fruits
- 1.5 Effect of Heat on and use in Cookery

Unit-II

- 2.1 Food Adjuncts
- 2.2 Emulsifiers
- 2.3 Anti - Oxidants
- 2.4 Chemical and Biochemical Leavening Agents
- 2.5 Microbiology of Food, Fruits, Vegetables, Milk and Water.

Unit-III

- 3.1 Medicinal role of Various Food to Maintain Sound Health.
- 3.2 ,Garlic, Coriander.
- 3.3 Turmeric, Jaggery
- 3.4 Fenugreek, Dates.
- 3.5 Bottle Gourd, Shalala.

Unit-IV

- 4.1 Food Service in School and Hospital
- 4.2 Commercial View in Food Service.
- 4.3 Formal and Informal Food Service.

Criterion I : Curricular Aspects

- 26 -

- 4.4 Indian Techniques of Food Serving.
4.5 Western Techniques of Food Serving

Unit-V

- 5.1 Table Service
5.2 Different Systems in Food Service and Management.
5.3 Preservative Products- Tomato Sauce, Jam, Jelly, Squeeces.
5. Calculation of Cost Value above Given Preservative Products
5.5 Role of Household Enterprises in Presents Era.

PRACTICAL

- 1.1 Pulses Cookery – Preparation, Labeling and Cost Computation, Marketing and Presentation.
1.2 Planning and Prepare one Dish for a Patient for Nephritis (Any Type of Khir/Soybean Dish) and Atherosclerosis (Idali / Dhokala) and Calculate its Nutritive Value.
1.3 Diet Survey of Pregnant Woman or Lactating Mother.

CLASS WORK (Marks-5)

Make Sample of Advertisement/Labeling/Packaging for Food Product Marketing.

Practical – (Total Marks 20)	(Distribution of Marks)
	1.1 06
	1.2 03
	1.3 03
	Class work - 05
	Record Book - 03
	Total - 20

Books Recommended :

1. Akhauri, M.M.P. (1990) Entrepreneurship for women in India NDESBUD, New Delhi
2. Anita F. P. (1991) Clinical Nutrition and Dietetics, Oxford University Press Bombay
3. Bamji M. Et al (1996) Text Book of Human Nutrition IB Publishing Co, New Delhi.
4. Deoskan A and Lele S (1 982) Dietary Guidelines for Indians A Mamal of NIN Hyderabad
5. Gangadharrao, M (1992) Entrepreneurship and Entrepreneur Development, Publishing House, Kaniskha, New Delhi
6. Gopalan C et al (1 990) Nutritive Value of Indian Foods : NIN Hyderabad
7. John U (1985) Indian Woman in Business, Indian and Foreign Review 18 (4) Dec. 1985
8. Joshi, S (1 992) Nutrition and Dietetics. Tata MacGrow Hill Publishing Co. Ltd.
9. Koteschevar, I.M. Standard (1974) Principles and Techniques in Quality Food Production. Cohan Book International.
10. Monay, S and Sharaswamy M. S. (1 987) Foods and Facts and Principles, Wiley Eastern Limited.
11. Philip, T. E. (1 983) Modern Cookery for Teaching and Trade Vol I and II Orient Longman Ltd.
12. Raheena Begum (1 996) Food, Nutrition and Dietetics, Sterling Publishers Bangalore
13. Rajalaxmi R. (1974) Applied Nutrition Oxford and IBH Publishing Co. Ltd.
14. Robinson C. H. Weighey E.S. (1996) Basic Nutrition and Diet Therapy, MacMillan Publishing, Co. New York
15. Sharma R (1 999) Diet Management BI Churchil living stone Pvt. Ltd. New Delhi.
16. Sarawate, D (1 982) A Practical Guide Bool to Market Research
17. Text and Cases Kiroloskar Press
18. Swaminathan M. S. Advanced Text Book on Food and Nutrition.
19. West B. Betal (1977) Food Service in Institution, John Wiley and Sons
20. डॉ. प्रकाश परांजपे (१९९४) - बहुगुणी वनसती, दामोदर कुळकर्णी, श्री विद्या प्रकाशन, २५०, शनिवार पेठ, पुणे ३०
२१. डॉ. प्रकाश परांजपे, स्मिता परांजपे - सौंदर्यासाठी आयुर्वेद, उपेन्द्रा दामोदर कुळकर्णी, श्री विद्या प्रकाशन, २५०, शनिवार पेठ, पुणे ३०
२२. श्रीमती शांताबाई पाथरकर - वृक्षवल्लीच्या साम्राज्यात फेरफटका अर्थात वैद्यराजाच्या सहवासात, डॉ.सुशीला पाटील, “ज्ञानदीप”, राठीनगर, अमरावती.
२३. डॉ.एस.डी. कोपरकर आयुर्वेदाचार्य – विविध आजार आणि आयुर्वेदीक औषधोपचार, प्रकाशन - अभिरुची बुक्स एजन्सी, दक्षिण कसबा, सोलापूर (महाराष्ट्र)
२४. माधव चौधरी - आहार हेच औषध घनलाल ब्रदर्स डिस्ट्रीब्युटर्स, ६०, प्रिन्सेस स्ट्रीट, मुंबई - ४०० ००२.
25. Alen Berg (1989) ; Mal nutrition what can be done ? International World Banks Publication. The Johns Hopkins University Press, Baltimore & London.
26. Shrilakshmi (2000); Dietetics, New Age International (G) Limited, Publishers Amari Road, Daryaganj, New Delhi.

Criterion I : Curricular Aspects

- 27 -

27. Family Doctor (2005); Edited by Balaji Tambe, Sakal Publication.
28. Women and Nutrition (1989); in India Edited by C. Gopalan / and Surinder Kaur; NFI, Publication N. Delhi. ;
29. Proud Fit Robinson's (1990); Normal and Therapeutic
30. Pasricha Swaraj, Dietary tips for elderly, NIN ICMR Publication Hyderabad.
31. सोहनी, कमला - आहार गाथा, आहार व आरोग्य विचार, रोहन प्रकाशन.
32. धुरु, वसुमती - मध्यम वय सावध आहार मॅजेस्ट्रीक प्रकाशन.
33. Kaushik V.K. Reading in Food Nutrition & Dietetics, Book Enclave Publishers, Jaipur.
34. Thapar R.S. - Our food - Atmaram R. Sons Publication. N. Delhi.
35. Godbole Ramesh (2003) Laddha Sakhareshri, Rajhans Publications, Pune

*****

Semester-IV Paper-III Extension Education & Communication (Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per week.		Full Marks	: 100
Theory	: 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional	: 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

Objectives :

1. To understand the Concept & Need of Leadership.
2. To know National Programme for Welfare of Women & Child.
3. To Develop awareness regarding Population Problems.
4. To know the National Policies for Empowerment of Women.
5. To understand the Modern Media of Communication.

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Definition & Concept of Leadership
- 1.2 Need, Importance & Characteristics of Leadership.
- 1.3 Role of Leadership in Community Development.
- 1.4 Qualities of Leadership.

Unit-II

- 2.1 Role, Functions & Contribution of Gram Sevika in Community Development.
- 2.2 Role, Functions & Contribution of Mahila Mandal & Youth Club towards the Extension Education
- 2.3 Meaning & Nature of NGO's
- 2.4 Role & Functions of NGO's

Unit-III

- 3.1 Meaning, concept & Causes of population growth
- 3.2 Need of population education
- 3.3 Consequences of population growth
- 3.4 Remedies for solving population problems.

Unit-IV

- 4.1 Women Empowerment - Objectives, Advantages.
- 4.2 Economic & Social Empowerment.
- 4.3 Legal & Political Empowerment.
- 4.4 National policy for Empowerment of Women.

Unit-V

- 5.1 Print Media- Newspapers, Magazines, & Pamphlets
- 5.2 Electronic Media-T.V., Computer based Technology
- 5.3 Outdoor Media-Exhibitions, Fairs
- 5.4 Barriers of Communication

Internal / Sessional Marks (Total Marks 20)

1. Seminar on Related Topic	05 Marks
2. Visit Related to Extension Work	10 Marks
3. Report Writing with Soft Copy	05 Marks

Criterion I : Curricular Aspects

-28-

Books Recommended :

1. बंसल, डॉ. रौल	- प्रसार शिक्षा, शिवा प्रकाशन, श्री गणेश मार्केट, खजूरी बाजार, इंदौर.
2. Crow and Crow	- 'Educational Psychology'
3. Chandra Arvind	- 'Introduction to Home-Science'
4. Chandra Arvind	- 'Fundamentals of Home-Science'
5. Devdas, R.P.	- 'Methods of Teaching Home-Science'
6. Dharma, O. P. Bhatnagar, O.P.	- Education and Communication for Development
7. दुबै, विरेन्द्रकुमार आणि सुखविंदर सिंह	- भारत में प्रसार शिक्षा, हरियाणा साहित्य अकादमी, चंदीगढ़.
8. फरकाडे, विवेणी, गोमे, सुलभा	- गृहविज्ञान विस्तार
9. Govt of India	- 'Community Development'
10. Govt of India	- 'Science and Technology of India'
11. जाधव, रं.रा.	- कृषी विस्तार शिक्षण पद्धती.
12. पाटनी आणि ठाकुर यु.एस.	- गृहविज्ञान प्रसार शिक्षा, शिवा प्रकाशन, इंदौर.
13. विजारे, बा.बा.	- सामुदायिक विकास आणि विस्तार शिक्षण.
14. सिंह, जयपाल	- प्रसार शिक्षा एवं ग्रामिण विकास, एस.एन.एफ.पब्लिकेशन, लोहमंडी, आग्रा.
15. Waghmare, S.K., Vallabh Vidyana	'Teaching Extension Education' Anand Gujrathi, 1980

*****

Semester-IV Paper-IV Marriage and Family Relation (Implemented From 2018-2019 Session)

Periods of Instruction Per week.	Full Marks	: 100
Theory : 4 Periods	Theory	: 80
Practical / Sessional : 2 Periods Per Batch	Sessional	: 20

To enable the students to :

1. To Introduce the Family life Cycle with its Task.
2. To Acquaint the Concept of Mental Hygiene
3. To Identify the Problems in Women Categories
4. To Study and Explore the Measures for Problem's Remedies

Syllabus

Unit-I

- 1.1 Early Adulthood- Characteristics, Developmental Task.
- 1.2 Physical Changes in Adulthood.
- 1.3 Hazards in Early Adulthood
- 1.4 Vocational and Marital Adjustment During Early Adulthood.

Unit-II

- 2.1 The Family in the Middle Age - Characteristics, Developmental Task.
- 2.2 Personal and Social Hazards the Middle Age .
- 2.3 Vocational and Family Adjustment.
- 2.4 Old Age - Concept & Characteristics and Developmental Tasks .

Unit-III

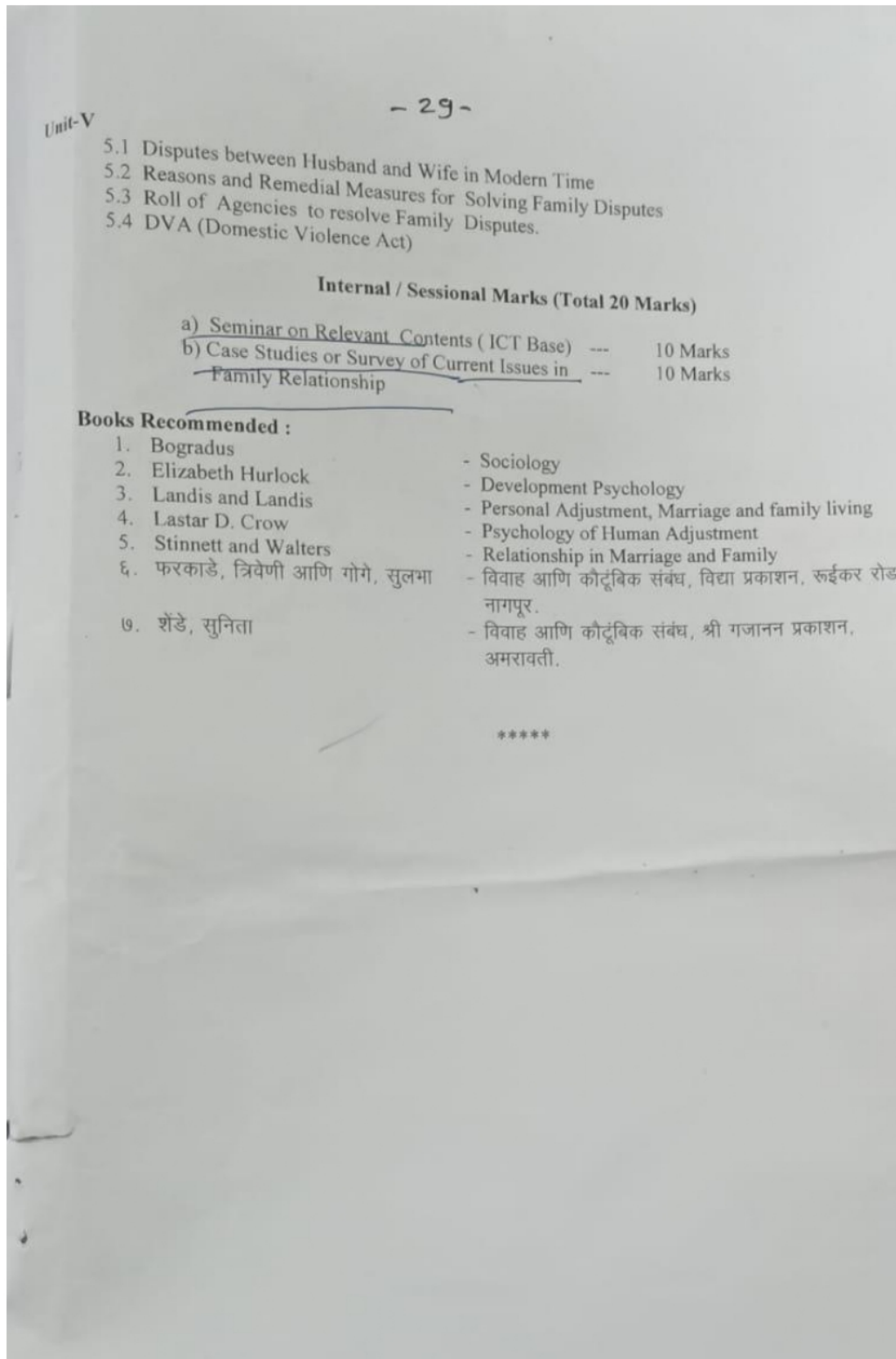
- 3.1 Concept and Objectives of Mental Hygiene
- 3.2 Significance of Mental Hygiene
- 3.3 The Problem and Causes of Mental Ill Health,
- 3.4 Prevention of Mental Ill Health during the Childhood Stage.

Unit-IV

- 4.1 Problems of Working Women .
- 4.2 Problems of Unmarried Women.
- 4.3 Problems of Remarriage Women.
- 4.4 Problems of old Age Women.

Criterion I : Curricular Aspects

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Sociology)

Syllabi of B.A. Part-I Semester-I Introduction of Sociology (Implemented from 2017-18)	
Unit-I	A) Sociology : Its meaning, Nature & Scope of Sociology B) Subject Matter of Sociology, Relationship of Sociology with other Social Science Anthropology History, Political Science & Economic
Unit-II	A) Sociological Perspective : 1) Structural Functional 2) Dialectic B) Sociology as a Applied Science : 1) Sociology & Social Problems 2) Sociology & Social Policy 3) Sociology & Development 4) Sociology & Professions.
Unit-III	Basic Concept : A) Society Meaning & Characteristics B) Community : Meaning & Characteristics C) Social Groups: Meaning of Types of Groups D) Social Structure : Meaning & Elements
Unit-IV	A) Status & Role B) Social Institution : Meaning & Characteristics C) Social Norms Meaning & Characteristics Importance of Norms D) Value : Meaning & Importance

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -263

- Unit-V **Social Control :**
 A) Meaning of Social Control
 B) Type of Social Control
- Social Conformity & Deviation**
 A) Meaning & Causes of Conformity
 B) Meaning & Causes of Deviation

Reference Books :

- 1) Harlamos M. - Sociology : Themes & Perspective, New Delhi, Oxford University Press, 1998
- 2) Johnson Harry M. - 1995 Sociology : a Systematic Introduction, New Dehli Ailed Publisher.
- 3) Vidyabhushan & D.R. Sachdeo - Introduction to Sociology
- 4) Kingsley Davis : Human Society
- ५) समाजशास्त्र परिचय : रा.ज. लोटे, ए.डी. चौहान, विपलापुरे जेम्स पब्लिशर्स, नागपूर
- ६) समाजशास्त्राची मूलतत्वे : प्रा.बाळ दासदार, अंशुन प्रकाशन, नागपूर
- ७) समाजशास्त्र : डॉ.प्रदिप आगलारे, साईनस प्रकाशन, नागपूर
- ८) समाजशास्त्र परिचय : डॉ.डि.एस. मनवर, अरुण प्रकाशन, नागपूर
- ९) भारतीय सामाजिक संस्था : डॉ.पिताम्ह
- १०) समाजशास्त्र : विलास संगळे

*****

Semester-II

Introduction of Sociology

- Unit-I Individual & Society :**
 (A) Culture : Meaning and Characteristics, Elements of Culture, Ethnocentrism
 (B) Socialization: Meaning and Stages, Agencies of Socialization.
- Unit-II Social Institutions:**
 A) Family : Meaning, Characteristics & Functions of Family
 B) Marriage : Meaning and Characteristics, Origin of Marriage, Changing Nature of Marriage.
- Unit-III** A) Religion: Meaning & Functions of Religion, Origin of Religion
 B) Political System : Meaning of Political System, Concept of Domination and Type of Authority.
- Unit-IV Social Movement :**
 (A) Meaning & Characteristics of Social Movement
 (B) Type of Social Movement.
 (C) Origin & Causes of Social Movement
- Unit-V Social Stratification & Social Change :**
 (A) Meaning of Social Stratification, Function & Significance
 (B) Meaning of Social Change, Factors of Social Change
 (C) Type of Social Change.

Reference Books :

- 1) Harlamos M. : Sociology : Themes & Perspective, New Delhi, Oxford University Press, 1998
- 2) Johnson Harry M. : 1995 Sociology : a Systematic Introduction, New Dehli Ailed Publisher.
- 3) Vidyabhushan & D.R. Sachdeo : Introduction to Sociology
- 4) Kingsley Davis : Human Society
- ५) समाजशास्त्र परिचय : रा.ज. लोटे, ए.डी. चौहान, विपलापुरे जेम्स पब्लिशर्स, नागपूर
- ६) समाजशास्त्राची मूलतत्वे : प्रा.बाळ दासदार, अंशुन प्रकाशन, नागपूर
- ७) समाजशास्त्र : डॉ.प्रदिप आगलारे, साईनस प्रकाशन, नागपूर
- ८) समाजशास्त्र परिचय : डॉ.डि.एस. मनवर, अरुण प्रकाशन, नागपूर
- ९) भारतीय सामाजिक संस्था : डॉ.पिताम्ह
- १०) समाजशास्त्र : विलास संगळे

*****

Criterion I : Curricular Aspects

Syllabi of B.A. Part-II Semester-III Social Problems in India (Implemented from 2018-19)		Appendix – 'F'
		Theory : 80 Int.Ass. : 20
Unit-I	(A) Meaning of Social Problems, Nature of Social Problems, (A) Perspectives on Social Problems : (1) Disorganization(2) Anomie & Valuation Perspective.	
Unit-II	Familiar Problems: (A) Dowry : Meaning of Dowry, Causes of Dowry, Effect of Dowry (B) Domestic Violence against Women (C) Divorce : Causes of Divorce, Social Implications Related Legal Provision Effect of Divorce on Women	

SANT GADGE BARA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 334

Unit-III	Population Problems in India : (A) Characteristics of Indian Population, Population Explosion in India, Characteristics of Population Explosion. (B) Causes of Population, Effect of Population Explosion (C) Population Policy in India
Unit-IV	Rural Contemporary in India : (A) Migration : Its Causes & Consequences (B) Unemployment : Causes & Consequences (C) Farmers Suicide & its Impact on Family.
Unit-V	Problems of Alcoholism: (A) Meaning of Alcoholism, Causes of Alcoholism, Effect of Alcoholism on Family (B) Drug Addiction : Nature & Impact of Drugs Abuse (C) Causes and Effects of Drug Addiction.

Reference Books :

- 1) Bose N.K. 1967 - Culture & Society in India, Bombay, Asia Publishing House.
- 2) Duby S.D. 1990 - Society in India, New Delhi, National Book Trust.
- 3) Lewis Oscar 1986 - Culture of Poverty, Scientific American Vol. II & IV, Nov. 4PP 10.
- 4) Shama Ursula 1983- Women Work & Doherty in North - West India, London Tavistock
- 5) Girish Dittmer - Social Problems Times of India Press.
- 6) Madan G.R. - India Social Problems
- 7) Memoria C.B. - Social Problems & Disorganization in India.
- 8) खडसे प्रा. मा. बी. : भारतीय सामाजिक समस्या, मंगेश प्रकाशन,
- 9) जोड़े प्रा. रा. ज. चौहान, ए.डी. : भारतीय सामाजिक संरचना आणि सामाजिक समस्या, पिंपळपुरे ज्येष्ठ कंपनी पब्लिशर्स, नागपूर
- 10) विवेकानंदी श्री एच. : भारत में सामाजिक समस्या, दृष्टिका पब्लिशिंग हाउस, जयपुर, गु. देहली
- 11) आगलसवेडी प्रदीप : भारतीय सामाजिक संरचना आणि समस्या, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर
- 12) प्रा. रमेश शर्मा : पास्तक, सामाजिक समस्या, संगम प्रकाशन, नागपूर,
- 13) डॉ. सुधाकाशवाले : भारतीय सामाजिक समस्या,
- 14) अहुजा राम : भारतीय सामाजिक समस्याएँ, रावत पब्लिकेशन, नई दिल्ली
- 15) खैरनारदी. दिलीप : आधुनिक भारतीय सामाजिक समस्या, चिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद

***** B.A. Part-II Semester-IV Social Problems in India

Theory : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I	Current Social Problems in India : (A) Meaning, Definition & Types of Corruption (B) Factors Inducing Corruption (C) Measures to Check Corruption
Unit-II	Problem of Terrorism & White Collar Crime : (A) Meaning of Terrorism, Historical background of Terrorism, Characteristics of Terrorism. (B) Causes of Terrorism in India
Unit-III	Problems of Weaker Section in India : (A) Problems of Scheduled Caste in India, Causes & Solution (B) Problems of Scheduled Tribe in India, Causes, Solution
Unit-IV	Problems Relating to Urbanization : (A) Slum: Meaning, Causes of Slum, Remedy of Slum (B) Crime: Meaning, Causes measures for Reforming Criminals. (C) Juvenile Diligence : Meaning Causes, Reformation of Delinquents
Unit-V	Intolerance, Riot Crime : (A) Caste, Religious & Cultural Intolerance (B) Communal Riots, Caste & Ethnic Conflict (C) Violence and Crime against Women & the Marginalized

*****

Criterion I : Curricular Aspects

Syllabi of B.A. Part-I Semester-I Introduction of Sociology (Implemented from 2017-18)	
Unit-I	A) Sociology : Its meaning, Nature & Scope of Sociology B) Subject Matter of Sociology, Relationship of Sociology with other Social Science Anthropology History, Political Science & Economic
Unit-II	A) Sociological Perspective : 1) Structural Functional 2) Dialectic B) Sociology as a Applied Science : 1) Sociology & Social Problems 2) Sociology & Social Policy 3) Sociology & Development 4) Sociology & Professions.
Unit-III	Basic Concept : A) Society Meaning & Characteristics B) Community : Meaning & Characteristics C) Social Groups: Meaning of Types of Groups D) Social Structure : Meaning & Elements
Unit-IV	A) Status & Role B) Social Institution : Meaning & Characteristics C) Social Norms Meaning & Characteristics Importance of Norms D) Value : Meaning & Importance

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -263	
Unit-V	Social Control : A) Meaning of Social Control B) Type of Social Control Social Conformity & Deviation A) Meaning & Causes of Conformity B) Meaning & Causes of Deviation
Reference Books :	
1) Harlampos M. - Sociology : Themes & Perspective, New Delhi, Oxford University Press. 1998	
2) Johnson Harry M. - 1995 Sociology : a Systematic Introduction, New Delhi Aailed Publisher.	
3) Vidyabhushan & D.R. Sachdeo - Introduction to Sociology	
4) Kingsley Davis : Human Society	
५) समाजशास्त्र परिचय : रा.ज. लोटे, ए.डी. चौहान, पिंपळापुरे अँड पब्लिशर्स, नागपूर	
६) समाजशास्त्राची मुलतत्वे : प्रा.भाऊ दायदार, अंशुल प्रकाशन, नागपूर	
७) समाजशास्त्र : डॉ.प्रदिप आगलावे, साईनाथ प्रकाशन, नागपूर	
८) समाजशास्त्र परिचय : डॉ.डि.एस. मनवर, अरुणा प्रकाशन, लातूर	
९) भारतीय सामाजिक संस्था : डॉ.जिलागड	
१०) समाजशास्त्र : विलास संगवे	
*****	
Semester-II Introduction of Sociology	
Unit-I	Individual & Society : (A) Culture : Meaning and Characteristics, Elements of Culture, Ethnocentrism (B) Socialization: Meaning and Stages, Agencies of Socialization.
Unit-II	Social Institutions: A) Family : Meaning, Characteristics & Functions of Family B) Marriage : Meaning and Characteristics, Origin of Marriage, Changing Nature of Marriage.
Unit-III	A) Religion: Meaning & Functions of Religion, Origin of Religion B) Political System : Meaning of Political System, Concept of Domination and Type of Authority.
Unit-IV	Social Movement : (A) Meaning & Characteristics of Social Movement (B) Type of Social Movement. (C) Origin & Causes of Social Movement
Unit-V	Social Stratification & Social Change : (A) Meaning of Social Stratification, Function & Significance (B) Meaning of Social Change, Factors of Social Change (C) Type of Social Change.

Criterion I : Curricular Aspects

*****

Semester-IV Core Elective Paper

Paper-III (A) - Indian Sociological Tradition

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory : 80
Int.Ass. : 20)

Unit-I Theoretical Roots of Caste in India :

- a) Dr. B.R. Ambedkar : Origin of Caste and its Criticism
- b) G.S. Ghurye : Characteristics of Caste and Emergence of Sub Caste

Unit-II : Social Change from Indian Perspective :

- a) M.N. Shrinivas : Dominant Caste : Meaning and implication Sanskritization, as a Factor Change, Mobility and Development
- b) D.P. Mukherjee : Historical Dialecticism, Indian Tradition and Social Change.

Unit-III Indian Society and Contemporary Change :

- a) R.K. Mukherjee : Values, Symbols, Personality and Change
- b) S.C. Dubey : Values in Modernity, Modernity, Indian Society and Social Change.

Unit-IV Gender and Society in India :

- a) Tarabai Shinde : Women and Patriarchy in Indian Society
- b) J.G. Phule and Savitribai Phule : Women Education and Women Rights

Unit-V a) A.R. Desai : Study of Village Structure in India, Study of Indian Nationalism Analysis of Indian Society through Marxian Perspective.

b) Iravati Karve : concept of Kinship relation, Hindu culture : An Interpretation.

Essential Readings :

1. Ambedkar B.R. Annihilation of Caste.
2. Desouza, P.R. ed. 2000 Contemporary India-Transitions (New Delhi: Sage)
3. Dhanagare D.N. 1993. Themes and Perspectives in Indian Sociology (Jaipur, Rawat)
4. Dube S.C. 1967 The Indian Village (London: Routledge, 1955)
5. Dube, S.C. 1973 Social Sciences in Changing Society. (Lucknow University Press)
6. Dumont, Louis 1970: Homo Hierarchicus: The Caste System and its Implications. (New Delhi: Vikas)
7. Karve, Iravati 1961: Hindu Society: An Interpretation (Poona: Deccan College)
8. Momin, A.R. 1996. The Legacy of G.S. Ghurye: A Centennial Festschrift. Popular Prakashan,

---

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 476

---

9. Mukharjee D.P. 1958. Diversities, People's Publishing House Delhi.
10. Oommen, T.K. and P.N. Mukharjee, eds 1986: Indian Sociology Reflections and Introspections, Popular
11. Prakashan, Bombay.
12. Shrinivas M.N. 1960: India's Villages, Asia Publishing House : Bombay.
13. Singh K.S. 1992: The People of India An Introduction, Seagull Books, Calcutta.
14. Singh Y. 1973 Modernisation of Indian Tradition, Delhi Thomas Press.
15. Singh Y. 1986 Indian Sociology : Social Conditioning and Emerging Concerns, Delhi: Vistaar
16. Tylor, Stephen: Indian - an Anthropological Perspective.

General References:

1. Hardiman, David 1987: The coming of the Devi-Adivasi Assertion in Western India, Oxford University Press.
2. Hardiman, David, 1996, Feeding the Bania: Peasants and Usurers in Western India Oxford University Press.
3. Lanny, Richard 1971. The Speaking Tree. A Study of Indian Culture and Society London, Oxford Univ. Press.
4. Marriott, McKim 1990: India Through Hindu categories, Sage, Delhi.
5. Mohan, R.P. and A.S. Wilke, eds. 1994 International Handbook of Contemporary Development in Sociology, London, Mansell.
6. Singer and Milton 1972: When A Great Tradition Modernizes, Delhi, Vikas.
7. Singer, Milton and Bernard Cohn (eds.) 1968. Structure and Change in Indian Society, Chicago: Aldine Publishing Company.
८. आगलावे, प्रदिप : मुलमूल समाजशास्त्रीय विचार, श्री साईनाथ प्रकाशन, नागपूर
९. आगलावे, सरोज, : जोतीराव फुले यांचे सामाजिक विचार, सुगावा प्रकाशन, पुणे

Criterion I : Curricular Aspects

*****

Semester-III
Core Elective Paper
Paper-IV (A) Crime and Society in India

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory – 80
Int.Ass. - 20)

Unit-I : Concept of Crime :

- a) Crime : Nature & Definition
- b) Characteristics of Crime in Modern Society
- c) Causes of Crime (Social, Economic, Political, Cultural)

Unit-II : Approaches to Crime :

- a) A functionalist Perspective, Emile Durkheim, Crime as Inevitable R. Merton (Social Structure and Anomie)
- b) An interactionist Perspectives. Howard Becker (Labeling Theory)
- c) Marxist Perspective : William Chambliss (Capitalism and Crime)
Lauren Sinder (Corporate Crime)

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 472

Unit-III : Major forms of Crime in India :

- a) Crime Against SCs, STs, & DNTs, Meaning & forms
- b) Crime against women : meaning, forms & causes
(Sex selective abortions, domestic violence, dowry deaths, sexual abuse, Sexual Harassment at work place rape)
- c) Juvenile Delinquency & Crime Against Children
- d) White collar Crime

Unit-IV : Changing Profile of Crime :

- a) Organized Crime : Meaning & Features
- b) Terrorism Concept Features & Causes.
- c) Custodial Crime : Meaning & Features

Unit-V : Issues Affecting the Quality of life of Women Health, Education & Rights, Major Social Issues of Development, Ecology Communalism & Violence.

Essential Readings:

- 1) Gill, S.S. 1998 The Pathology of Corruption New Delhi : Harper Collins Publishers (India)
- 2) Lilly, J Robert, Francis T. Wallen and Richard J Ball A 1995 Criminological Theory. Context and Consequences New Delhi: Sage Publications.
- 3) Makkar, S.P.Singh and Paul C. Friday-1993 Global Perspectives in Criminology. Jalandhar, ABC Publications.
- 4) Reid, Suetitus, 1976 Crime and Criminology, Illinois: Deydan Press.
- 5) Shankardas, Rani Dhavan 2000 Punishment and the Prison: India and International Prospective, New Delhi: Sage Publications.
- 6) Sutherland, Edwin H and Donald R. Cressey, 1968 Principles of Criminology. Bombay: The Times of India Press.
- 7) Drapkin, Ismail and Viano, Emilio, 1975 Vicumology: A New Focus A London, Lesington Press.
- 8) Inctarti James A and Potttiegier Anee E. 1978 Violent Crime: Historical and Contemporary Issues. London: Sage Publications.
- 9) Revid, Jorathan, 1995 Economic Crime London, Kejan Paul
- 10) Weisburd, Dand and Kip Schlegel 1990. White Collar Crime Reconsidered Boston: Northeastern University Press.
- ११) काळदाते सुधा व गोटे - गव्हाणे शुभांगी : गुन्हेगारीचे समाजशास्त्र, श्री विद्या प्रकाशन, पुणे-३०
- 12) Encyclopedia of Social Sciences.

Criterion I : Curricular Aspects

**Semester-IV
Core Paper
Paper-III
Paper-I Theoretical Perspectives in Sociology**

Time : 3 Hrs.)

Marks : Theory : 80
Int. Ass. : 20

- Unit-I : Critical Theory :**
a) Georg Lukacs, Antonio Gramsci, Louis Althusser
b) Max Horkheimer, Theodor Adorno, Herbert Marcuse
- Unit-II : Post Structuralism and Post Modernism :**
a) Jacques Derrida
b) Michel Foucault
c) Levi - Strauss
- Unit-III : Recent Trends in Sociological Theorizing :**
a) Structuration : Anthony Giddens
b) Culture and Agency : Margaret Archer
- Unit-IV : Recent Trends in Sociological Theorizing :**
a) Habits and Field : Pierre Bourdieu
b) Colonization on the Life World : Jurgen Habermas
c) Post Modernism : Jean Francois Lyotard

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 474

- Unit-V : Structural Functional Approach :**
a) Radcliffe Brown
b) Talcott Parsons
c) R. K. Merton
d) B. Malinowski

Books Recommended :

1. Alexander, Jeffrey C., 1987, Twenty Lectures: Sociological Theory since World War II, New York, Columbia University Press.
2. Craib, Ian, 1992, Modern Social Theory: From Parsons to Habermas (2nd edition), London, Harvester Press.
3. Collins Randall, 1997 (Indian edition), Sociological Theory, Jaipur and New Delhi, Rawat Publications.
4. Giddens Anthony, 1983, Central Problems in Social Theory: Action, Structure and Contradiction in Social Analysis, London, Macmillan.
5. Kuper Adam, 1975, Anthropologists and Anthropology: The British School, 1922-72, Harnondsworth, Middlesex, Penguin Books.
6. Kuper Adam and Jessica Kuper (ed.), The Social Science Encyclopedia, London and New York, Routledge.
7. Ritzer George, 1992, Sociological Theory, New York, McGraw-Hill.
8. Sturrock John, (ed.), 1979, Structuralism. From Levi-Strauss to Derrida, Oxford, OUP.
9. John Rex, Key Problems of Sociological Theory, Routledge, London.
10. Turner, Jonathan H., 1995, The Structure of Sociological Theory, Jaipur and New Delhi, Rawat Publications.
11. Zeitlin, Irving M., 1998, Rethinking Sociology: A Critique of Contemporary Theory, Jaipur and New Delhi, Rawat Publications.
12. Francis Abraham, Modern Sociological Theory, Delhi, OUP.
13. Skidmore William, Theoretical Thinking in Sociology, Cambridge University Press.
14. Wallace Walter, 1969, Sociological Theory: An Introduction, Chicago Aldine.
15. Narendra Kumar Sindhi, 1998, Samajashtriya Sidhanta: Vivechanabam Bakhya, Rawat Publications (in Hindi).
16. S.L. Doshi, and M.S. Trivedi, 1996, Uttar Samajashtriya Sidhanta, Rawat Publications.
17. Pradeep Aglwe, Samajashatril Saidhantik Drustikon, Sainath Prakashan, Nagpur.
18. Anthony Elliott, Contemporary Social Theory, London: Routledge and Kegan Paul, 2009, Indian Reprint, 2010.
19. James Williams, Understanding Poststructuralism, Rawat Publications, Jaipur, 2005.
20. Michael Grenfell. (ed.), Pierre Bourdieu: Key Concepts, Rawat Publications, Jaipur, 2008.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 469

Semester-III

Core Paper-II

Paper-II Sociology of Change and Development

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory : 80

Int.Ass. : 20

Unit-I : Understanding Social Change :

- a) Related Concepts of Social Change : Evaluation, Progress, Development and Transformation
- b) Theories of social Change :Evolutionary, Socio – Psychological and Conflict Theories
- c) Factors of Social Change : Demographic, Economic, Religious, Bio tech, Info – tech and Media.

Unit-II : Process of Social Change in Contemporary India. :

- a) Sanskritization and Westernization
- b) Modernization and Secularization
- c) Industrialization, Migration and Urbanization

Unit-III : Approaches to the Study of Development :

- a) Modernization Approach, Marxist and Ecological
- b) Economic Growth Approach.
- c) Neo-Liberal approach (MNCs, TNCs, WTO)

Unit-IV : Social Structure and Development :

- a) Structure as Facilitator / Inhibitor of Development
- b) Culture as an Aid or Impediment to Development
- c) Development and displacement, Sustainable Development

Unit-V : Agencies of development and Modernization :

- a) Education, Polity (Government & Bureaucracy) NGO
- b) Elite, Leadership
- c) Structural Barriers to Development of Modernization.

Essential Readings :

- 1) W. Moore : Sociology of change E.E.E. Series.
- 2) Abraham, M.F. : 1990 Modern Sociological Theory : An Introduction, New Delhi, OUP
- 3) Agarwal, B. 1994 A Field of One's Own: Gender and Land Rights in South Asia Cambridge, Cambridge University Press.
- 4) Appadurai, Arjun, 1997 Modernity At Large: Cultural Dimensions of Globalization. New Delhi: OUP
- 5) Drezze, Jean and Amartya Sen, 1996 India: Economic Development and Social Opportunity New Delhi : OUP
- 6) Desai A.R. 1985 India's Path of Development : A Marxist Approach, Bombay. Popular Prakashan(Chapter 2)
- 7) Giddens Anthony, 1996 "Global Problems and Ecological Crisis in Introduction to Sociology"(11nd Edition) New York W.W.Norton&Co.
- 8) Harrison D. 1989 The Sociology of Modernization and Development, New Delhi Sage.
- 9) Haq, Mahbubul. 1991 Reflections on Human Development, New Delhi OUP.
- 10) Moor, Wilbert and Robert Cook. 1967 Social Change, New Delhi Prentice-Hall (India)
- 11) Sharma S.L. 1980 "Criteria of Social Development " Journal of Social Action Jan. Mar.
- 12) Sharma S.L. 1986 Development Socio-Cultural Dimensions, Jaipur: Rawat(Chapter I)
- 13) Sharma S.L. 1994, "Salience of Ethnicity in modernization : Evidence from India. Sociological Bulletin .Vol 39 Nos. 1 & 2 PP 33-51,
- 14) Srinivas M.N. 1966 Social Change in Modern India. Berkeley: University of Berkeley symposium on Implications of Globalization, 1995 Sociological Bulletin Vol.44(Articles by Mathew, Panini & Pathy)
- 15) UNDP. Sustainable Development, New York : OUP
- 16) World Bank 1995 World Development Report, New York
- 17) Amin Samir, 1979 Unequal Development New Delhi: OUP
- 18) Kiely, Ray and Phil Marfleet(eds) 1998. Globalization and the Third World London Routledge.
- 19) Sharma S.L. 1992 Social Action Groups as Harbingers of Silent Revolution" Economic and Political Weekly Vol 27. No.47.
- 20) Sharma S.L. 1994 "Perspectives on Sustainable Development in South Asia: The Case of India " In Samad (Ed.) Perspectives on Sustainable Development In Asia, Kuala Lumpur: ADIPA.
- 21) Sharma S.L. 2000 "Empowerment Without Antagonism: A Case for Reformulation of women's Empowerment Approach" Sociological Bulletin Vol. 49 No. 1.

Criterion I : Curricular Aspects

Semester-IV
Core Paper
Paper-II Sociology of Economic Development

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory - 80
Int.Ass. - 20)

Unit-I : The Relation between Economic and Non-economic Aspect of Economic Development.

Unit-II : Economy & Other sub system

- a) Economy & Family
- b) Economy & Religion
- c) Economy & Social stratification
- d) Economy & Cultural System
- e) Sociological Implications of Economy Process

Unit-III : Sociology of Economy development .

- a) Earlier Theories & Interrelations 19th & 20th Century
- b) Modern Trends : The Purely Economic Interpretations and their Shortcomings
- c) The Need for Basic Sociological Perspective – Sociological Determinates of Economic Development
  - i) Values & Norms
  - ii) Groups & Subgroups
  - iii) Institutions and Role Patterns

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 475

Unit-IV : a) Problems of Non – Economic Growth
b) Problems of Economic Development
c) Problems of Poverty & Culture of Poverty

Unit-V : Strategies of Economic Development : Various Approaches to Development

- a) Economic Growth Approach
- b) The Diffusionist Approach
- c) Marxist Approach
- d) Socio - Psychological Approach
- e) Gandhian Approach.

Essential Readings:

1. Smelser Neils, J. : The Sociology of Economic Life, 1960.
2. Hoselitz Mert, F.-Sociological Aspects of Economic Growth, 1960.
3. Myrdal Gunnar: The Challenge of World Poverty, 1970.
4. Parsons, T. : Economy and Society, 1957.
5. Higgins, B. : Economy Development, 1966.
6. Apter, E.B. : Politics of Modernization, 1965.
7. BreseGerlad :urbanizatio in Newly Devveloping Societies. Prentics Hall of India, 1969.
8. Aron Raymond : The Industrial Society, 1967,
9. Burnner, S. - Theories of Economics Development and Growth, 1966.
१०. विद्याधर पुंडलीक : आर्थिकविकासाच्या सामाजिक बाजू, म.वि.ग्र.नि.म., नागपूर

General References :

1. Moore Willbert, E. : Impact of Industry, 1969.
2. Smelser Neils, J. : Readings on Economic Sociology, 1965.
3. Myrdal, Gunnar : The Asian Drama, 1963.
4. Feinstein, C.H. (Ed.) - Socialism, Capitalism and Economic. Groth Cambridge University Press, 1967.
5. Berger Brigitte : Societies in Change, Basis Book, 1976.
6. Simon Kuznets, W.E., Moore and J.J. Spengler (Eds.) : Economic Growth, Brazil, India, Japan, 1965.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 470

Semester-III

Core Elective Paper

Paper-III (A) Industry and Society in India

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory : 80

Int.Ass. : 20

Unit-I : Understanding of Industrial Society :

- a) Meaning of Industrial Sociology
- b) Nature of Industrial Sociology
- c) Characteristics of Industrial Sociology
- d) Importance of Industrial Sociology

Unit-II : The Concept of Industry as an Organization :

- a) Formal & Informal organization of Industry
- b) Structure & functions of Formal & Informal organization.
- c) Industry & Society

Unit-III : Industry as a Social System

- a) Industrial Relation
- b) Industrial Conflict
- c) Resolution of Conflict : Conciliation, Arbitration, adjudication and collective bargaining

Unit-IV : Work in Industry :

- a) Work and Technology : Impact of Automation on Labour
- b) Work Culture and Work Ethics
- c) Human Relation at Work

Unit-V : Industry and Society :

- a) Impact of Industry on Family, Religion and Caste
- b) Impact of Industry on occupational Structure of Society
- c) Industrialization, Migration, Urbanization

Essential Readings :

- 1) ZetlinIrwing, 1969 Ideology and the development of Sociological theory VOL-I and VOL-II. Basic Books, New York.
- 2) Watson. K. Tony, 1995 : Sociology, Work and Industry, Rouledge Kegan, Paul.
- 3) Ramaswamy E.A. 1988: Industry and Labour OUP
- 4) Ramaswamy E.A. 1978 : Industry relations in India, New Delhi.
- 5) Karnik V.B. 1 970: India Trade union, a Survey. Popular Prakashan, Mumbai.
- 6) Mamoria C.B. and Mamoria 1 992: Dynamics of Industrial Relation in India. Himalay Publishing House, Mumbai.
- 7) RamaswamyE.A. 1977:Theworkerandhisunio.i,Allied,New Delhi.
- 8) Ramaswamy E.A. 1977 : The Worker and Trade Union Allied, New Delhi.
- 9) Agarwal R.D. 1972 : Dynamics of Labour Relations in India. A Book readings, Tata Mc.Graw Hill.
- 10) Laxmanna, Cet all 1990: Workers Participation and industrial democracy Global Perspective Ajantha Publications.
- 11) Philip Hancock, Melissa Taylor 2001 : Work Post Modernism and Organisation Sage India.
- 12) Aziz Abdul 1984: Labour problems or developing Economy Ashish publishing IMMHC.
- 13) Miller and Form 1964 : Industrial Sociology, Harper and Row,New York.
- 14) Parker S.R. Brown KChield, Laud Smith, M.A.1964: The Sociology of Industry, George Alien and UrwinLtd. London.
- 15) Gibert P.S. 1985 : Fundamentals of Industrial Sociology. Tata Me. Graw Hill Publishing Co.Ltd. New Delhi.
- 16) Swain B.K. "Changing occupational structure in Vidarbha (India)' Himalaya, Publishing Hourse, Bombay.
- 17) Swain B.K. " Childlabour in India" Dattson, Nagpur.
- १८) गुरुनाथनाडगोंडे : औद्योगिक समाजशास्त्र, म.वि.ग्र.नि.मं., नागपूर
- 19) Encyclopedia of Social Sciences.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

*****

Semester-IV Core Elective Paper Paper-IV (A) Crime and Society in India

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory : 80
Int.Ass. : 20

Unit-I : New Forms of Crime :

- a) Corporate Crime
- b) Human Rights Violation
- c) Cyber Crime

Unit-II : Recent Trends in Crime (Meaning & Features):

- a) Criminalization of Politics
- b) Environmental Crimes

Unit-III : Theory of Punishment :

- a) Deterrent Theory
- b) Preventive Theory
- c) Reformatory Theory

Unit-IV : Prevention of Crime : Measure & Changing Perspectives :

- a) Punishment, Prison, & Alternative Imprisonment (Open Probation Parole)
- b) Rehabilitation of Prisoners
- c) Human right Perspective
- d) Crime & the Role of Media

Unit-V Problems of Correctional Administration : Antiquated Jail manual & Prison Act, overcrowding, Custodial Mindset, Lack of Interagency Co-ordination among Police .

Essential Readings :

- 1) Gill, S.S. 1998 The Pathology of Corruption New Delhi : Harper Collins Publishers (India)
- 2) Lilly, J Robert, Francis T. Wallen and Richard J Ball A 1995 Criminological Theory. Context and Consequences New Delhi: Sage Publications.
- 3) Makkar, S.P.Singh and Paul C. Friday-1993 Global Perspectives in Criminology. Jalandhar, ABC Publications.
- 4) Reid, Suetitus, 1976 Crime and Criminology, Illinayse: Deydan Press.
- 5) Shankardas, Rani Dhavan 2000 Punishment and the Prison: India and International Prospective, New Delhi: Sage Publications.
- 6) Sutherland, Edwin H and Donald R. Cressey, 1968 Principles of Criminology. Bombay: The Times of India Press.
- 7) Drapkin, Ismail and Viano, Emilio, 1975 Vicinology: A New Focus A London, Lesington Press.
- 8) Incarti James A and Pottierger Anee E. 1978 Violent Crime: Historical and Contemporary Issues. London; Sage Publications.
- 9) Revid, Jorathan, 1995 Economic Crime London, Kejan Paul
- 10) Weisburd, Dand and Kip Schlegal 1990. White Collar Crime Reconsidered Boston: Northeastern University Press.
- ११) काळदाते सुधा व गोटे - शुभांगी : गुन्हेगारीचे समाजशास्त्र, श्री विद्या प्रकाशन, पुणे-३०
- 12) Encyclopedia of Social Sciences.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

*****

Appendix-J

Syllabi of M.A. Part-II

Semester-III

Core Paper

Paper-I Theoretical Perspectives in Sociology
(Implemented from 2018-2019 Session)

Time : 3 Hrs.)

(Marks :Theory : 80
Int.Ass. :20

Unit-I Introduction of Sociological Theory, Key Problems of Sociological Theory and verification on Sociological Theory.

Unit-II Talcott Parsons :

- a) Theory of Social Action
- b) Pattern Variables
- c) Theory of Problems of Social Changes

Unit-III Robert Merton :

- a) Critique of Functionalism
- b) Theory of Atomic, Functional and Dysfunctional
- c) Aspects of reference group behaviour
- d) Middle Range Theory

Unit-IV Theory of Conflict :

- a) Dahrendorf : Class and Class Conflict
- b) C.W. Mills : Social Conflict
- c) Coser : Conflict Theory

Unit-V Symbolic Interactionism :

- a) G.H. Mead : Symbolic Interactionist Approach
- b) E. Goffman: Symbolic Interactionist Approach
- c) C.H. Cooley :Blumer.

Essential Readings :

- 1) Alexander Jeffrey C. 1987 . Twenty lectures: Sociological Theory since world War II. New York: Columbia University Press.
- 2) Bottomore Tom 1984. The Frankfurt school, Chester, Sussex Ellis Horwood and London: Tavistock Publications
- 3) Craib, Iain, 1992 Modern Social Theory: From Parsons to Habermas (2nd edition) London: Harvester Press.
- 4) Collins, Randall, 1997 (Indian edition) Sociological Theory, Jaipur and New Delhi. Rawat
- 5) Giddens, Anthony, 1983 Central problems in social theory: Action structure and contradiction in social analysis London: Macmillan.
- 6) Kuper, Adam 1975 Anthropologists and anthropology: The British school, 1922-72 Harmondsworth, Middlesex: Penguin Books.
- 7) Kuper Adam and Jessica Kuper(eds) 1996 (2nd edition) The Social science encyclopedia. London and New York: Routledge.
- 8) Ritzer George, 1992 (3rd edition) Sociological theory. New York: McGraw – Hill.
- 9) Sturrock. John (ed.) 1979 Structuralism: From Levi Strauss to Derrida. Oxford: Oxford University Press.
- 10) Turner Jonathan H 1995 (4th edition) The Structure of Sociological Theory. Jaipur and New Delhi, Rawat Publ.
- 11) Zeitlin, Irving M. 1998 (Indian edition) Rethinking sociology: A critique of contemporary theory, Jaipur and New Delhi, Rawat.
- 12) Encyclopedia of Social Sciences.
- 13) Abraham John. 1999 – Modern Sociological Theory, Oxford University Press, Oxford.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Marathi)

संपादित ग्रंथ - 'मृदंग' भाग १

बी. ए. भाग १ - मराठी (आवश्यक)
सत्र - १

विभाग अ) वैचारिक

१) जीवन आणि शिक्षण	विनोबा भावे
२) ध्येयांची पराकाष्ठा	साने गुरुजी
३) घालाल तर वाघाल	अभय बंग

विभाग ब) ललित

१) आंगण	मधुकर फेचे
२) अन्वरशा फकीर	डॉ. मधुकर वाकोडे
३) इजिक	अरुण जाखडे

विभाग क) कविता

१) संतवाणी	अ) ज्ञानेश्वर
२) स्फूर्ति	ब) सायता माळी
३) या झोपडीत माझ्या	केशवसुत
४) आत्ता	राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज
५) शेतकरी राजा	नामदेव डसाळ
६) भंगार	शंकर बडे
	अजीम नवाज राही

विभाग ड) व्यावहारिक मराठी

१) लेखनविषयक नियम	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण १५ ये	संपा. केतकी मोडक व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे
२) मुद्रितशोधन	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण १६ ये	

बी. ए. भाग १ मराठी (आवश्यक)
सत्र २

विभाग अ) वैचारिक

१) तरुणांनी ! निर्भय बना, शूर बना	स्वामी विवेकानंद
२) वैज्ञानिक दृष्टिकोन	नरेंद्र दामोळकर
३) स्त्री शुद्धाचा राजा छत्रपती शिवाय	चंद्रशेखर शिखरे

विभाग ब) ललित

१) हत्तीचा दृष्टांत	केशिराज बास
२) अल्पमूधारक	बाबाराव मुसळे
३) वसंतवेणा	मीनल येवले

विभाग क) कविता

१) संतवाणी	अ) नामदेव
२) तयास मानव म्हणावे का?	ब) जनाबाई
३) चाफा	सावित्रीबाई फुले
४) गेले तुटून पंख	बी
५) योद्धा	शिवा राजूत
६) माय	मलिका अमर शेख
	स.ग.पाचपोळ

विभाग ड) व्यावहारिक मराठी

१) कार्यालयीन पत्रव्यवहार	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण ३ ये	संपा. केतकी मोडक व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे
२) स्व-परिचयपत्र व नोकरीसाठी अर्जलेखन	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण ४ ये	

संपर्क : प्राचार्य डॉ. गजानन जाधव (अध्यक्ष) व सर्व सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ, सं. गा. बा. अ. वि., अमरावती

Criterion I : Curricular Aspects

संपादित ग्रंथ - 'मृदंग' भाग २

बी. ए. भाग २ मराठी (आवश्यक)

सत्र ३

विभाग अ) वैचारिक

१)	शुद्ध चारित्र्याचा प्रभावत राजकारणी	तर्कतीर्थ लक्ष्मणशास्त्री जोशी
२)	मीपण स्वत्वाच्या सीमेत दरबळत, तोपर्यंतच ते सुगंधी असत !	आ.ह.सालुंखे
३)	भाषाभिवृद्धीची सामाजिक दृष्टी	श्री.म.माटे

विभाग ब) ललित

१)	आज्ञापत्र	रामचंद्रपंत अमात्य
२)	माझे दत्तक वडील	चिं. वि. जोशी
३)	दिवस असे होते	दया पवार

विभाग क) कविता

१)	संतवाणी	अ) चोखामेळा ब) सोयराबाई
२)	अखेर कमाई	कुसुमाग्रज
३)	पाखरे	केशव मेश्राम
४)	जात	श्रीकांत देशमुख
५)	सात बाराची नोंद	लक्ष्मण महाडिक
६)	शांतता	सिध्दार्थ भगत

विभाग ड) व्यावहारिक मराठी

१)	वक्तृत्व कला	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण २२ वे	संपा. केतकी मोडक व इतर, संप्रकाशन, पुणे
२)	सूत्रसंचालन	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण २३ वे	

बी. ए. भाग २ - मराठी (आवश्यक)

सत्र - ४

विभाग अ) वैचारिक

१)	स्त्री-पुरुष तुलना	ताराबाई शिंदे
२)	आरसा	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
३)	विज्ञानयुगात भारत	जयंत नारळीकर

विभाग ब) ललित

१)	गाडगेबाबांच्या कीर्तनातले तत्त्वज्ञान	प्रबोधनकार के.सी. ठाकरे
२)	स्मशानातील सोनं	अण्णा भाऊ साठे
३)	स्त्रीवादी चळवळीने आम्हाला आमच्या अस्तित्वाची जाणीव दिली	विद्युत भागवत

विभाग क) कविता

१)	संतवाणी	अ) एकनाथ ब) कान्होपात्रा
२)	सारेच दीप कसे मंदावले आता	अनिल
३)	जिवलग	शांता शेळके
४)	जागजागी	भ.मा. परसायळे
५)	पेटवू नका देश	मिर्झा रफी अहमद बेग
६)	माती	राजेश महल्ले

विभाग ड) व्यावहारिक मराठी

१)	माहितीपत्रक	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण ९ वे	संपा. केतकी मोडक व इतर, संप्रकाशन, पुणे
२)	निर्माणपत्रिका व कार्यक्रमपत्रिका	संदर्भ ग्रंथ : 'उपयोजित मराठी' मधील प्रकरण १० वे	

संपर्क : प्राचार्य डॉ. गजानन जाधव (अध्यक्ष) व सर्व सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ, सं. गा. वा. अ. वि., अनारखी

संपर्क : प्राचार्य डॉ. गजानन जाधव (अध्यक्ष) व सर्व सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ, सं. गा. बा. अ. वि., अमरावती

Criterion I : Curricular Aspects

बी. ए. भाग - १ मराठी वाङ्मय
सत्र -१

- १) कादंबरी - तहान - सदानंद देशमुख, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे
२) अर्वाचीन मराठी कविता - (संपादित)

अ.क्र.	कवी/कवयित्री	कविता
१	केशवसुत	अ) तुतारी ब) नवा शिपाई क) आम्ही कोण?
२	बा.सी. मर्ढेकर	अ) भंगू दे काठीण्य माझे ब) गणपत वाणी क) ह्या गंगेमध्ये
३	बा.म. बोरकर	अ) जीवन त्यांना कळले हो ब) मज लोमस हा इहलोक हवा क) जिने गंगीघाचे पाणी
४	कुसुमाग्रज	अ) अहिनकुल ब) हिमलाट क) आगगाडी आणि जमीन
५	ईंदिरा संत	अ) मृण्मयी ब) हाकेवर आहे गाव क) झंझावात
६	विंदा करंदीकर	अ) माझ्या मना वन दगड ब) ती जनता अमर आहे क) सब धोडे बारा टक्के
७	नारायण सुर्वे	अ) चार शब्द ब) दोन दिवस क) कठीण होत आहे

बी. ए. भाग १ मराठी वाङ्मय
सत्र- २

- १) नाटक - आई रिटायर होतेय - अशोक पाटीळे, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई
२) अर्वाचीन मराठी कविता - (संपादित)

अ.क्र.	कवी/कवयित्री	कविता
८	सुरेश भट	अ) उषःकाल होता होता ब) एवढे दे पांडुरंगा क) साय
९	दिलीप चित्रे	अ) शतके ब) देवा ह्याही देशात पाऊस पाड क) हरवले जेथे ज्ञानदेव तुकाराम
१०	यशवंत मनोहर	अ) मी येतो तेव्हा ब) तडफड क) मोडलो मी नाही
११	ना.घो. महानोर	अ) या नमाने या भूईला ब) मीच माझा एककल्ली क) मोडलेल्या माणसाचे दुःख ओले झेलताना
१२	विठ्ठल वाघ	अ) मेंढरं ब) साहेबराव पाटील क) मानूस
१३	प्रभू राजगडकर	अ) मल्टी-ऑटिट्युड टॉवर्डस् आदिवासी ब) गोंगलू क) निकाल
१४	कल्पना दुघाल	अ) चूल ब) बाय व गाय

Criterion I : Curricular Aspects

वी.ए.भाग २ मराठी वाङ्मय
सत्र ३

१) निवडक मराठी कथा (संपादित)

अ.क्र.	कथाकार	कथा
१	द.मा. मिरासदार	माझ्या बापाची पेंड
२	शंकर पाटील	देशी उपाय
३	व्यंकटेश माडगुळकर	रामा मेलकुली
४	उद्धव शेळके	माय
५	वामन होवाळ	मजल्याचं घर
६	गंगाधर गाडगीळ	किडलेली माणसे
७	जयंत नारळीकर	ट्रॉयचा घोडा
८	कमल देसाई	माणसाची गोष्ट
९	वा.कृ. चोरघडे	संस्कार
१०	राजन गवस	हुंदका

२) संत तुकारामांचे निवडक अर्ग - संपादक - आ. ह. सारुखे, लोकायत प्रकाशन, सातारा,

वी.ए.भाग २ मराठी वाङ्मय
सत्र ४

१) आत्मकथन - आठवणीचे पक्षी - प्र.ई. सोनकांबळे, चेतना प्रकाशन

२) लीळा चरित्रातील निवडक कथा - संपादक राजेंद्र राऊत, मेधा पब्लिशिंग हाऊस, अमरावती - ६

वी.ए.भाग ३ मराठी वाङ्मय
सत्र ५

१) मिरासदारी - द.मा. मिरासदार, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे

२) साहित्य विचार - संपादक, दत्तात्रय पुंडे, स्नेहल तावरे, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.

१) प्रकरण १ - साहित्याचे स्वरूप

२) प्रकरण २ - साहित्याचे प्रयोजन

३) प्रकरण ३ - साहित्याची निर्मितीप्रक्रिया

वी. ए. भाग ३ मराठी वाङ्मय
सत्र -६

१) एक होता कार्हर - वीणा गवाणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे

२) भाषाविज्ञान परिचय - संपादक, डॉ. मालशे, डॉ. पुंडे, डॉ. अंजली सोमण, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे

१) प्रकरण १ - भाषेचे स्वरूप आणि उपयोग

२) प्रकरण २ - स्वनविज्ञान

३) प्रकरण ३ - स्वनिम विचार

संपर्क : प्राचार्य डॉ.गजानन जाधव (अध्यक्ष) व सर्व सदस्य, मराठी अभ्यास मंडळ, सं.गा.बा.अ.वि., अमरावती

Criterion I : Curricular Aspects

अनुक्रमणिका

सत्र-३

■ विभाग-अ (वैचारिक)

१. अद्भुतरम्य आणि स्फूर्तिदायक जीवन - डॉ. वि. भि. कोलते
२. या अंधारातून वाट सापडत नाही - रा. ग. जाधव
३. राष्ट्रसंत तुकडोजी : एक विचार - डॉ. अरविंद देशमुख

■ विभाग-ब (ललित)

१. स्टीव्ह जॉब्स : एक झपाटलेला तंत्रज्ञ! - अच्युत गोडबोले
अतुल कहाते
२. डेबूचा गाडगेबाबा होताना... - विठ्ठल वाघ
३. पारख - नरेंद्र इंगळे

विभाग-क (कविता)

१. सोहळा - मधुकर केचे
२. मोडलेल्या माणसांचे... - ना. धों. महानोर
३. जगणे कठीण झाले - अशोक थोरात
४. वाटा - शशिकांत हिंगोणेकर
५. हमीभाव वाहून गेला - विठ्ठल कुलट

Criterion I : Curricular Aspects

वाणिज्य विद्याशाखा

मराठी (आवश्यक) बी. कॉम. भाग-१

पुस्तकाचे नाव : अनुबंध भाग - १

संपादक : डॉ. अशोक नामदेव पळवेकर, डॉ. पंडित गोबरा राठोड, डॉ. अनंत सिरसाट

प्रकाशकाचे नाव : राघव पब्लिशर्स अँड डिस्ट्रिब्यूटर्स , नागपूर

सत्र - १

अनुक्रमणिका

घटक : अ - वैचारिक

१) नवीन ग्रंथांची आवश्यकता	:	लोकहितवादी
२) शेती सुधारण्याचे उपाय	:	जोतीराव फुले
३) भारतीय लोकशाहीचे भवितव्य काय?	:	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर
४) भाषा आणि लोकजीवन	:	डॉ. कुसुमावती देशपांडे

घटक : ब - ललित

५) वेणु	:	बाबा पद्मनजी
६) इहलोकचा स्वर्ग	:	हरी नारायण आपटे
७) सांजवात	:	आनंदीबाई शिर्के
८) युवा कोण?	:	बाबा आमटे
९) कवितेचा जन्म	:	बाबुराव बागूल
१०) लाट	:	हमीद दलवाई

घटक : क - कविता

१) संतवाणी	:	ज्ञानेश्वर / जनाबाई / तुकाराम
१०) स्वर्ग, पृथ्वी आणि मनुष्य	:	केशवसुत
११) धर्मांतर म्हणजे देशांतर नव्हे	:	लक्ष्मीबाई टिळक
१२) हिरीताचं देणं घेनं	:	बहिणाबाई चौधरी
१३) शीगवाला	:	नारायण सुर्वे
१४) निरभ्र	:	तुळशीराम काजे
१५) मनातल्या मनात मी	:	सुरेश भट
१६) वटहुकूम	:	श्रीपाद भालचंद्र जोशी.

घटक : ड - उपयोजित लेखन

१) प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन	:	संतोष शेणई
२) अपठित उत्तरा - प्रश्नोत्तरे	:	
३) सारांश लेखन - १/३ शब्दांत सारांश	:	

Criterion I : Curricular Aspects

अनुक्रमणिका

सत्र-५

■ विभाग-अ (वैचारिक)

१. राजर्षी शाहू महाराज यांचे शिक्षणविषयक कार्य	- गोविंद पानसरे	३
२. आगरकरांच्या राजकीय विचारांची पार्श्वभूमी	- डॉ. अशोक चौसाळकर	७
३. पाणी आणि पर्यावरणनिष्ठ जागतिकीकरण	- दिलीप पु. चित्रे	१२

■ विभाग-ब (ललित)

१. वटवृक्ष उन्मळून पडतोय	- अविनाश डोळस	१८
२. अनुभवांतून शिकलेलं शहाणपण	- धनंजय दातार	२५
३. सुखदुःखाचा ताळेबंद	- आशुतोष शेवाळकर	२९
४. अंधारयात्रा	- सतीश तराळ	३३

■ विभाग-क (कविता)

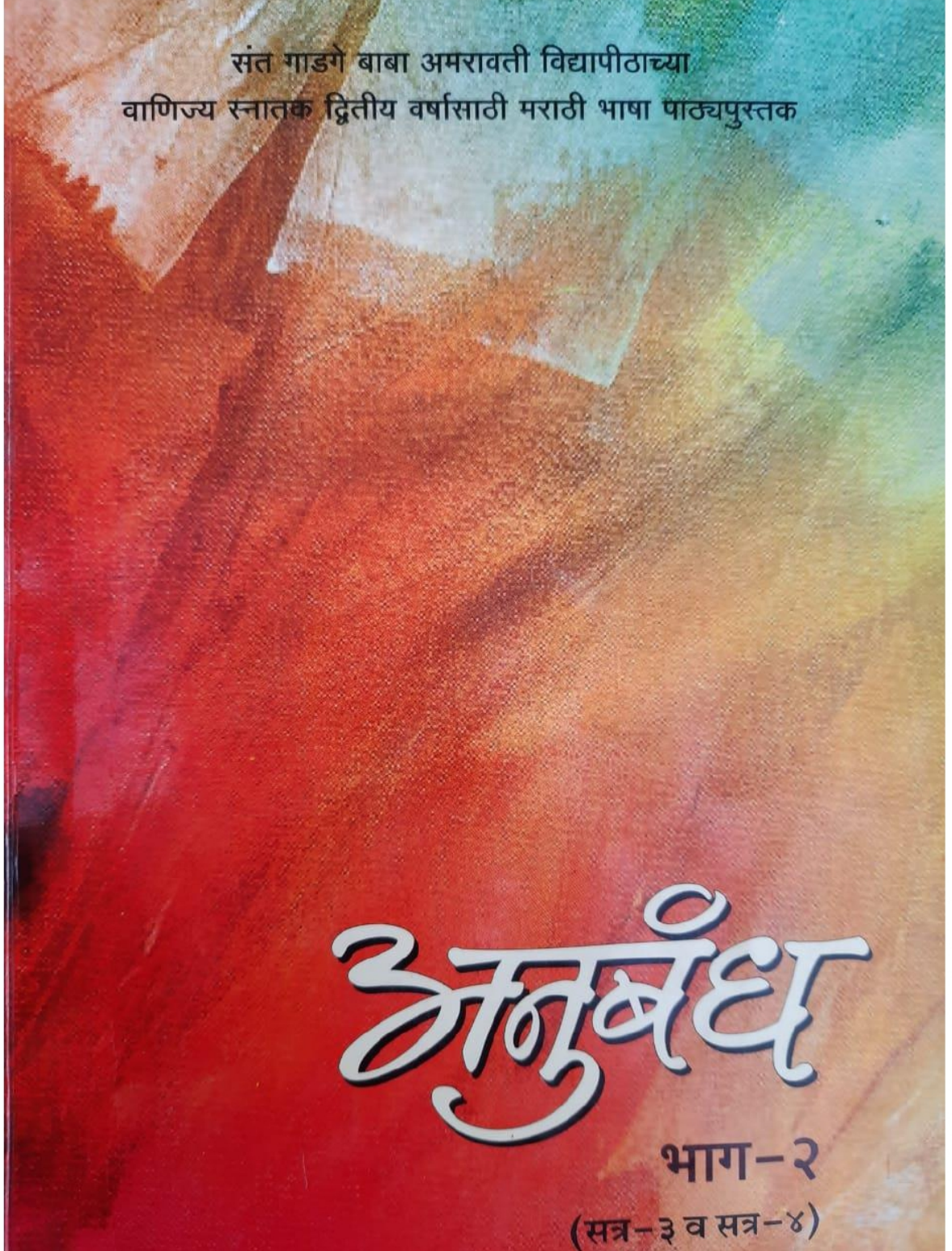
१. सत्याच्या जातीला	- शरच्चंद्र मुक्तिबोध	३९
२. माझी कविता	- नागराज मंजुळे	४०
३. माती	- शोभा रोकडे	४२
४. दोन मुक्तकं	- संजय घरडे	४४
५. पाऊस आला	- विजय सोसे	४५

■ विभाग-ड (उपयोजित मराठी)

१. निविदा सूचना लेखन	- डॉ. सतीश बडवे	४७
२. इतिवृत्त लेखन	- प्रा. वैजयंती चिपळूणकर	५६

Criterion I : Curricular Aspects

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 88

Appendix - C

बी.कॉम. भाग २ विषय - मराठी सत्र तिसरे

लेखी परीक्षा ४० गुण

अंतर्गत मूल्यमापन १० गुण

नेमलेले पाठ पुस्तक अनुबंध भाग-२ सत्र ३ रे

अनुक्रमणिका

विभाग अ : वार्ताविक

१) या ओझारातून वाट सापडत नाही	रा.ग. जाधव	संघासंबंधीच्या गुणगोष्टी
२) अक्षुभारम्ह आणि व. सदाशिव जीवनः	डी.वि.मि.कोलते	
३) सप्तसंत तुकडोजी : एक विचार	डी.जरीफ देवमुख	

विभाग ब : ललित

१) एक तपाटलेला सत्र १	रवींद्र जोष	
२) केव्हा गाढगेडाचा होतोना.....	डी.मि.ल.बाप	
३) पारस	नरेंद्र इंगळे	

विभाग क : कविता

१) सोहळा	सुशुकर केचे	सुशुकेचा खेव
२) मोडलेल्या भागसाचे...	सा.श्री. महापौर	मान इ.व.
३) जगणे कठीण आहे	अशोक बोराले	
४) वाटा	शक्तिवर्तन हिंगोनेकर	सुख सुरु आहे
५) हमी भाव वाढून गेला	वि.ल.कुलट	

5/25

विभाग ड : उपयोजित मराठी

- १) स्वपरिचय पत्र व नोकरीसाठी अर्ज लेखन डॉ. भूपल केळकर
(संदर्भ ग्रंथ उपयोजित मराठी - संसाधक केतकी मोडक व इतर)

बी.कॉम. भाग २ मराठी सत्र तिसरे

एकूण गुण ५०
लेखी परीक्षा ४० गुण
अंतर्गत मूल्यमापन १० गुण
वेळ - २ तास

नेमलेले पाठ पुस्तक : अनुबंध भाग-२, सत्र ३ रे, राधव प्रकाशन, नागपुर

लेखी परीक्षा गुण विभागणी :

विभाग अ : वार्ताविक	०८ गुण
विभाग ब : ललित	०८ गुण
विभाग क : कविता	०८ गुण
विभाग ड : उपयोजित मराठी	०८ गुण
वरील सर्व विभागांवर आधारित वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी प्रश्न	०८ गुण
एकूण	४० गुण

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 89

विभाग ड साठी संदर्भ ग्रंथ म्हणून उपयोजित मराठी संसाधक केतकी मोडक व इतर, पदमग्न्या प्रकाशन,पुणे हा ग्रंथ आहे. या ग्रंथातील प्रकरण ४ ये स्वपरिचय व नोकरीसाठी अर्ज लेखन, लेखक- भूपल केळकर हे प्रकरण नेमण्यात आले असून त्यावर आधारित दोन लघुतरी प्रश्न विचारण्यात येतील. चार मुलांचा एक प्रश्न प्रत्यक्ष प्रकरणावर आधारित असेल आणि चार मुलांचा दुसरा लघुतरी प्रश्न हा स्वपरिचय पत्र तयार करणे किंवा जडिहाराची संदर्भ देवून नोकरीसाठी अर्ज करणे असा स्वरूपाचा असेल.

प्रश्नविहाय गुण विभागणी

प्रश्न - १ ला (विभाग अ वार्ताविक) १ दीघातरी प्रश्न	०८ गुण
प्रश्न - २ ला (विभाग ब ललित) १ दीघातरी प्रश्न	०८ गुण
प्रश्न - ३ ला (विभाग क कविता) २ लघुतरी प्रश्न (प्रत्येकी ४ गुण)	०८ गुण
प्रश्न - ४ ला (विभाग ड उपयोजित मराठी) २ लघुतरी प्रश्न (प्रत्येकी ४ गुण)	०८ गुण
(टिप - वरील सर्व प्रश्नांना अंतर्गत पर्याय राहिल.)	
प्रश्न - ५ ला (विभाग अ.ब.क.ड) ८ वस्तुनिष्ठ प्रश्न (प्रत्येकी १ गुण)	०८ गुण
(टिप - अभ्यासक्रमातील अ.ब.क.ड या विभागांवर आधारित प्रत्येकी २ प्रश्न.)	

अंतर्गत मूल्यमापन

एकूण १० मुलांची अंतर्गत मूल्यमापन परीक्षा राहिल.

गुण विभागणी

१) घटक चाचणी (Class Test)	०५ गुण
२) गृहपाठ (साथपाठ) (Home Assignment)	०५ गुण

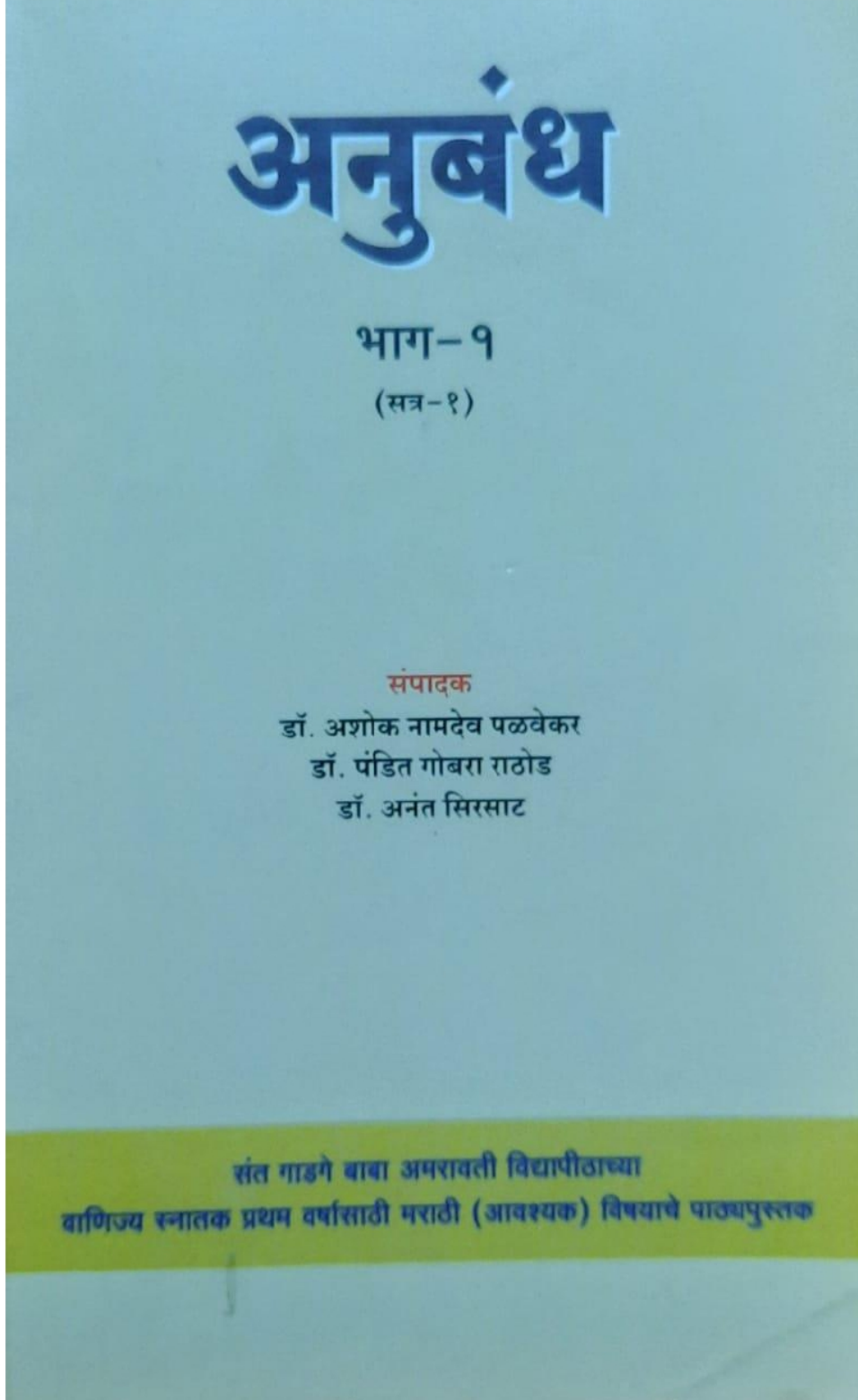
लेखी परीक्षा व अंतर्गत मूल्यमापन या दोन्ही परीक्षांमध्ये स्वतंत्रपणे उत्तीर्ण होणे आवश्यक असेल. त्यासाठी किमान गुण खालील प्रमाणे आवश्यक असेल.

लेखी परीक्षा - ४० पर्यायी १ गुण आवश्यक
अंतर्गत मूल्यमापन - १० पर्यायी ४ गुण आवश्यक

सूचना :

- घटक चाचणी ही अभ्यासक्रमावर आधारित असेल आणि सत्राच्या किमान दोन वेळा चाचणी घेऊन अधिक परीक्षेत सरासरी गुणदान हा धरण्यात येणे.
- गृहपाठ हा पाठ्यपुस्तकांवरून किंवा इतर कोणत्याही भाषिक कोसातून विकसित करण्याचा विषयवार असावा.

Criterion I : Curricular Aspects

Criterion I : Curricular Aspects

४.अंश,भाग-३ विषय :- मराठी सत्र पाचवे		लेखी परीक्षा :- ४० गुण अंतरंगत मूल्यांकन :- १० गुण
नेमलेले पुढे पुरवक "आशाब" भाग-३		
अनुक्रमिका		
विभाग अ : वैचारिक		
१) राज्य - राष्ट्र भारतात यांचे शिक्षण विषयक कार्य - रो-उद पावसाचे २) अंगकालाचा राजकीय विचारलेही व इंग्रजी - जी.आर.के चौधरीकर ३) भारती आणि चव्दरत्नविषयक आधुनिकीकरण - विनीत पु. दिवे		
विभाग ब : ललित		
१) वटवृक्ष उन्हाळ्यात पडतोय - प्रा.अविनाश खोडले २) अनुपसंगुण विक्रीला सहाय्यपण - धनंजय दातार ३) तुलुदुलुसाचा लोकेन्द - अनुपम सेलामकर ४) अंतराळात - ललित तलवडे		
विभाग क : कविता		
१) साधनाचा जगातील - कलम व पु. लखे २) का ती कविता - नागराज मेडुडे ३) भारती - लोका रोडके ४) रीत मनुके - संजय पावडे ५) या स जगात - विजय खोले		
विभाग ड : उपयोजित मराठी		
१) निविदासूचना लेखक - २) इतिवृत्त लेखन -		
बी.कॉम.भाग-३ विषय :- मराठी सत्र पाचवे		एकूण गुण - ५० गुण लेखी परीक्षा -४० गुण अंतरंगत मूल्यांकन - १० गुण
पेज - २ तारा		
नेमलेले पुढे पुरवक : "आशाब" भाग-३ (सत्र-५ व सत्र-६) लेखी परीक्षा गुण विभागाली : विभाग अ : वैचारिक विभाग ब : ललित विभाग क : कविता विभाग ड : उपयोजित मराठी वरिल सत्रे विभागावर आधारित वस्तुनिष्ठ बहुपर्यायी प्रश्न एकूण		०८ गुण ०८ गुण ०८ गुण ०८ गुण ०८ गुण ०८ गुण ४० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 226

Appendix-B

एम. ए. (मराठी) : सत्र तिसरे

आवश्यक पत्रिका
घटक :

पत्रिका १ : उपयोजित मराठी

१. कार्यालयीन पत्रव्यवहार, टिपणी लेखन
२. इतिवृत्त लेखन, आख्यालेखन
३. स्व-परिचय पत्र, नोकरीसाठी अर्जलेखन
४. माहिती पत्रक, जाहीर निवेदन
५. जाहिरात लेखन
६. निमंत्रण पत्रिका, चतुर्थक्रम पत्रिका
७. सारांश लेखन
८. लेखनविषयक नियम व मुद्रितशोधन

संदर्भग्रंथ :

- १) व्यावहारिक मराठी, डॉ. लीला गोविलकर, डॉ. जयश्री पाटणकर, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस पुणे, २००४.
- २) व्यावहारिक मराठी, ल. रा. नसिरावादकर, फडके प्रकाशन, कोल्हापूर, आठवी आवृत्ती, २००८.
- ३) उपयोजित मराठी, डॉ. ग. गा. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ, संपा. डॉ. केतकी मांडक व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१२.
- ४) उपयोजित मराठी, डॉ. संजय संभाजी लांडगे, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., पुणे, २०११.
- ५) उपयोजित मराठी व प्रसार माध्यमांची कार्यशैली, संपा. डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
- ६) मराठी भाषा : संक्षिप्त आणि नव्या दिशा, संपा. विजय कुवळेकर, डी. वाय. पार्टील अभिमत विद्यापीठ, पुणे, २०१६.

* * * * *

आवश्यक पत्रिका
घटक :

पत्रिका २ : भाषाविज्ञान

१. भाषेचे स्वरूप व कार्य : ध्वनी आणि अर्थ
२. भाषाभ्यासाच्या पद्धती : ऐतिहासिक, वर्णनात्मक, तालनिक, उपयोजित, समाजभाषाविज्ञान
३. भाषिक व भाषेवर संप्रेषण व्यवहार, उच्चार व लेखन यांतील भेद.
४. वर्णनात्मक भाषाविज्ञानाची अंगे : स्वन, स्वनिम, स्वनांतर, पद, पदनिम, पदांतर, वाक्यविचार, अर्थविचार.

संदर्भग्रंथ :

- १) भाषाविज्ञान परिचय, डॉ. स. गं. मालशे व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, द्वितीय आवृत्ती, २००५.
- २) भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक व ऐतिहासिक, डॉ. स. गं. मालशे व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, सुधारित तृतीय आवृत्ती, २००५.
- ३) आधुनिक भाषाविज्ञान (संरचनावादी आणि सामान्य), संपा. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, १९९९.
- ४) आधुनिक भाषाविज्ञान : सिद्धांत आणि उपयोजन, मिलिंद मालशे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, चौथी आवृत्ती, २००९.
- ५) मराठीचा भाषिक अभ्यास, संपा. मु. श्री. कानडे
- ६) वैखरी : भाषा आणि भाषाव्यवहार, अशोक रा. केळकर, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे.
- ७) सामाजिक भाषाविज्ञान, डॉ. रमेश धोंगडे, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., पुणे, द्वितीय आवृत्ती, २०१२.

* * * * *

ऐच्छिक पत्रिका
घटक :

पत्रिका ३ : अ) विशेष ग्रंथकार संत चोखामेळा

१. संत चोखामेळा : व्यक्ती आणि वाङ्मय, संपा. मालचंद्र नेमाडे, शब्दालय प्रकाशन, श्रीरामपूर.

संदर्भग्रंथ :

- १) महाद्वाराच्या पायरीशी, संपा. हेमंत इनामदार, ल. रा. नसिरावादकर, हेमंत प्रकाशन कोल्हापूर, १९९०.
- २) जांभळ चोखोना, संपा. सचिन परब व श्रीरंग गायकवाड, नाग-नालंदा प्रकाशन, विशालनगर, जि. सांगली.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BARA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 22H

विज्ञा

ऐच्छिक पत्रिका
घटक :

पत्रिका ४ : ग) दलित साहित्य

संदर्भग्रंथ :

- १) दलित साहित्याची संकल्पना व स्वरूप
- १.१ दलित साहित्य : प्रेरणा व स्वरूप
- १.२ दलित साहित्य आणि दलित चळवळ
२. साहित्यकृती : मरण स्वस्त होत आहे, बाबुराव बागुल, लोकवाङ्मय ग्रंथ, मुंबई.
३. साहित्यकृती : जिण आमुने, मेरी कवळे
४. साहित्यकृती : मोलभिता, बागदेव ढसाळ
५. साहित्यकृती : माकडीचा माळ, अण्णाभाऊ साठे
- १) दलित साहित्य : वेदना आणि विद्रोह, मालवंद फडके, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे
- २) दलित साहित्य : प्रवाह आणि प्रकाश, डॉ. अग्निनाथ सांगोलेकर, प्रतिभा प्रकाशन, पुणे.
- ३) दलित साहित्य : एक अग्रसार, अर्जुन अंगळे, म. रा. सा. सं. मंडळ, मुंबई.
- ४) दलित साहित्य : स्वरूप व भूमिका, रामन निवाळकर, प्रवीण प्रकाशन, नागपूर.
- ५) दलित साहित्य : चर्चा आणि चिंतन, गंगाधर पानतावणे, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.
- ६) दलित साहित्य : आजचे क्रांतिविज्ञान, बाबुराव बागुल, बुकिस्ट प्रकाशन, नागपूर.
- ७) दलित साहित्य : दिशा व दिशांतर, दत्ता चवत
- ८) दलित साहित्याच्या निमित्ताने, राधा कवळे, अग्निव प्रकाशन, मुंबई.
- ९) निळी पसट, रा. ग. जाधव, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे.
- १०) दलित साहित्य : सिद्धांत आणि स्वरूप, यशवंत मनोहर
- ११) दलित कविता, म. सु. पाटील, लोकवाङ्मय ग्रंथ, मुंबई
- १२) दलित साहित्य : एक आकलन, बाळकृष्ण कवळेकर, अजय पुरतकालय, कोल्हापूर
- १३) समग्र लेखक बाबुराव बागुल, संपा. कृष्ण निरवले
- १४) बाबुराव बागुल : व्यक्ती आणि वाङ्मय, सुखदेव ढाणेकर, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद, दुसरी आवृत्ती, २००६.
- १५) स्त्री आत्मकथन, संपा. प्रा. चंद्रकुमार नलगे, डॉ. गंगाधर पानतावणे, सुरेश एजन्सी, पुणे, १९९०.
- १६) दलित साहित्य आणि दलित, गो. म. कुलकर्णी
- १७) मराठी कवितेच्या नव्या दिशा, महेंद्र बनरे, लोकवाङ्मय ग्रंथ, मुंबई, २००७.
- १८) दलित साहित्याचे सौंदर्यशास्त्र, शरणकुमार लिंबाळे, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे.
- १९) दलित साहित्य : चर्चा-चिंतन-समीक्षा, डॉ. चिंतामण कवळे, कस्तुरी प्रकाशन, अमळनेर, जि. जळगाव.
- २०) दलित साहित्य : प्रेरणा आणि स्वरूप, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., पुणे.

विज्ञा

ऐच्छिक पत्रिका
घटक :

पत्रिका ४ : क) स्त्रीवादी साहित्य

१. स्त्रीवादी साहित्य : संकल्पना व स्वरूप
१. स्त्रीवादी साहित्य : व्याख्या
२. स्त्रीवादी साहित्य : स्वरूप व वैशिष्ट्ये
३. पार्श्ववाच्य स्त्रीवादी साहित्याचा संक्षिप्त परिचय
४. मराठी स्त्रीवादी साहित्याचा संक्षिप्त परिचय
५. साहित्यकृती : स्त्रीपुरुष तुलना, ताराबाई शिंदे, संपा. विलास खोले, प्रतिभा प्रकाशन, पुणे.
६. साहित्यकृती : काव्यफुले, सावित्रीबाई फुले, सावित्रीबाई फुले समग्र वाङ्मय, संपा. डॉ. मा. गो. माळी, म. रा. साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई.
७. साहित्यकृती : व्र. कविता महाजन राजहंस प्रकाशन, पुणे.
८. साहित्यकृती : वेणा (कवितासंग्रह), नीरजा, मेनेय प्रकाशन, मुंबई, शुभारंभ आवृत्ती, २००९.

संदर्भग्रंथ :

- १) मराठी विश्वकोश, खंड २०वा
- २) वाङ्मयीन संज्ञा-संकल्पना कोश, संपा. प्रभा गणोरकर व इतर, म. रा. मंडळ फाउण्डेशन, मुंबई, २००१.
- ३) मराठी वाङ्मयकोश खंड चौथा समीक्षा-संज्ञा, समन्वयक संपादक विजया राजाध्या, म. रा. साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, २००२.
- ४) संदर्भासहित स्त्रीवाद(स्त्रीवादाचे समकालीन बर्चाविश्व), संपा. वंदना भागवत व इतर, शब्द पब्लिकेशनस, मुंबई, २०१४.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 227

किता

- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : व) विशेष ग्रंथकार विभावरी शिळकरकर (मालतीबाई वेडेकर)
१. कथासंग्रह : कळ्याचे निःस्वास, पीप्लर प्रकाशन, मुंबई.
 २. कादंबरी : बळी, देशमुख अँड कंपनी पब्लिशिंग प्रा. लि., पुणे.
 ३. कादंबरी : खरे मास्तर, पीप्लर प्रकाशन, मुंबई.
 ४. वैचारिक/ललित : मनविनीचे वितन, पीप्लर प्रकाशन, मुंबई.
- संदर्भग्रंथ :
 १) भारतीय साहित्याचे निर्माते - विभावरी शिळकरकर, अरुणा श्री. दुभाषी, साहित्य अकादमी २०११.
 २) धार आणि काठ, नरहर कुंकुंदकर.
 ३) मराठी लेखिका : किता आणि वितन, भाववेद प्रकाशक.
 ४) विभावरीचे टिकाकार, संपा. डा. भ. कर्णीक प्र. पु. नांदकर्णी.
 ५) मराठी साहित्य समाज आणि संस्कृती, आनंद यादव, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
 ६) मराठी कादंबरी : पहिले शतक, कुसुमावती देशपांडे.

किता

- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : क) विशेष ग्रंथकार नागनाथ कोतापल्ले
१. कथासंग्रह : राजधानी, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.
 २. कादंबरी : गांधारीचे दोळे, सायन पब्लिकेशन्स प्रा. लि., पुणे.
 ३. ललित : उद्याच्या सुंदर दिवसासाठी, सायन पब्लिकेशन्स प्रा. लि., पुणे.
 ४. कविता : मृडसु आणि नंतरच्या कविता, सायन पब्लिकेशन्स प्रा. लि., पुणे.
- संदर्भग्रंथ :
 १) समकालीन साहित्य, संपा. मनोहर जाधव, श्रीकांत देशमुख, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
 २) नागनाथ कोतापल्ले : साहित्य व समीक्षा, डॉ. शंकर राऊत, स्वल्प प्रकाशन, औरंगाबाद.
 ३) नागनाथ कोतापल्ले : सार्थक साहित्यप्रवास, संभाजी मलगे, अक्षरमानव प्रकाशन, पुणे.
 ४) नागनाथ कोतापल्ले : व्यक्ती आणि वाङ्मय, संपा. रीतेश त्रिमुदन, शब्दाती प्रकाशन, पुणे.
 ५) नागनाथ कोतापल्ले यांचे साहित्य, संपा. पृथ्वीराज तोर, चांदवडकर, अथर्व प्रकाशन, जळगाव.
 ६) नागनाथ कोतापल्ले : व्यक्ती आणि वाङ्मय, संपा. संजय शिंदे, धिन्मय प्रकाशन, औरंगाबाद.

* * * * *

- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ४ : अ) ग्रामीण साहित्य
१. ग्रामीण साहित्याची संकल्पना व स्वरूप
 १.१ ग्रामीण साहित्याची व्याख्या
 १.२ ग्रामीण साहित्याचे स्वरूप
 १.३ ग्रामीण साहित्याच्या प्रेरणा
 १.४ ग्रामीण साहित्य आणि चळवळ
- ✓ २. साहित्यकृती : विप्लवाच्या मुळ्या, वासुदेव मुलाटे, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद.
 ✓ ३. साहित्यकृती : उखडलेली झाडे, आनंद यादव, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
 ✓ ४. साहित्यकृती : सुगरणचा खोपा, प्रतिमा इंगोले.
 ✓ ५. साहित्यकृती : काया मातीत मातीत, विठ्ठल बाघ, देशमुख अँड कंपनी प्रा. लि., पुणे.
- संदर्भग्रंथ :
 १) ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि समस्या, आनंद यादव, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
 २) ग्रामीणता : साहित्य आणि वास्तव, आनंद यादव, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
 ✓ ३) ग्रामीण साहित्य : स्वरूप आणि शोध, डॉ. नागनाथ कोतापल्ले, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
 ✓ ४) ग्रामीण साहित्य, वासुदेव मुलाटे
 ✓ ५) ग्रामीण साहित्य : एक वितन, डॉ. द. ता. भोसले, मनोविकास प्रकाशन, मुंबई, २००९.
 ✓ ६) ग्रामीण वाङ्मयाचा इतिहास, चंद्रकुमार नलगे, रिया पब्लिकेशन्स, कोल्हापूर.
 ७) ग्रामीण वाङ्मयाचा इतिहास, संपा. रामचंद्र काळुंखे, केलास पब्लिकेशन्स, औरंगाबाद.
 ✓ ८) साहित्यातील नवे प्रवाह : आकलन आणि अन्वयार्थ, डॉ. माधव पुटवाड, सुविद्या प्रकाशन, पुणे.
 ✓ ९) अन्वय, माधव पुटवाड, बळीवंश प्रकाशन, नांदेड.
 १०) साहित्यिक आनंद यादव, डॉ. रवींद्र ठाकूर, बळीवंत प्रकाशन, नांदेड.
 ११) साहित्याचे वर्तन आणि वर्तमान, डॉ. प्रल्हाद लुलेकर, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 229

- ६) स्त्रीवाद आणि मराठी साहित्य, डॉ. चंदना महाजन, विजय प्रकाशन, सांगपूर, २०१३.
 ७) स्त्रीवादी विचार आणि समीक्षेचा मागोवा, डॉ. शोभा पाटील, स्नेहवर्धन प्रकाशन, पुणे, २००७.
 ८) स्त्रीवादी सामाजिक विचार, विपुल भागवत, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
 ९) स्त्रीवादी समीक्षा : संकल्पना व उपयोग, संपा. डॉ. मंगला वरखेडे, क. स. चाणी मराठी प्रगत अध्ययन संस्था, धुळे.
 १०) साहित्यातील नवे प्रवाह : आकलन आणि अन्वयार्थ, डॉ. माधव फुटवाड, सुविद्या प्रकाशन, पुणे.
 ११) अर्वाचीन मराठी काव्यमीमांसा(डॉ. अक्षयकुमार काळे गौरवग्रंथ), संपा. डॉ. राजेंद्र नाईकवाडे व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१४.

* * * * *

एम. ए. (मराठी) : रात्र चवथे

आवश्यक पत्रिका घटक : ☒ पत्रिका १ : उपयोजित मराठी

१. प्रसारमाध्यमांसाठी लेखन
२. ग्रंथ परीक्षण
३. संपादन प्रक्रिया
४. भाषांतर प्रक्रिया
५. भाषण व वक्तृत्व, सूत्रसंचालन कला
६. शोधनिबंधाचे लेखन
७. कोशवाङ्मयासाठी लेखन
८. संगणकावरील मराठीचे लेखन
९. इंटरनेटचा वापर व मराठी, मराठी संकेतस्थळे, ब्लॉगलेखन
१०. सामाजिक माध्यमांवरील मराठी : ट्वीटर, फेसबुक इत्यादी

संदर्भग्रंथ :

- १) उपयोजित मराठी(डॉ. ग. ना. जोगळेकर कृतज्ञता ग्रंथ), संपा. डॉ. येतकी मोडक व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१२.
- २) उपयोजित मराठी, डॉ. संजय संभाजी लांडगे, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., पुणे, २०११.
- ३) उपयोजित मराठी व प्रसार माध्यमांची कार्यशैली, संपा. डॉ. संदीप सांगळे, डायमंड पब्लिकेशन्स, पुणे.
- ४) भाषांतर मीमांसा, संपा. डॉ. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
- ५) ☒ शोधनिबंधाची लेखनपद्धती, स. गं. मालशे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, तृतीय आवृत्ती २००७.
- ६) ☒ मराठी भाषा : संहिता आणि नव्या दिशा, संपा. विजय कुवळेकर, डॉ. वाय. पाटील अभिमत विद्यापीठ, पुणे, २०१६.

* * * * *

आवश्यक पत्रिका घटक : ☒ पत्रिका २ : भाषाविज्ञान

१. मराठीची पूर्वपीठिका व उत्पत्ती : भाषाकुलाची संकल्पना, आर्यभाषाकुल व आर्यभारतीय भाषा - मराठी भाषा उत्पत्ती व उत्पत्ती काल.
२. मराठीचा कालिक अभ्यास : यादवकाळ, यक्षमनीकाळ, शिवकालीन मराठी, पेशवेकालीन मराठी, आंग्लकालीन मराठी
३. मराठीच्या प्रमुख बोली : वऱ्हाडी, नागपुरी, अहिराणी, कोकणी, डांगी.
४. अन्य भाषांचा मराठीवरील परिणाम : फारशी, इंग्रजी, कानडी
५. व्याकरणविचार :
 अ) नाम, सर्वनाम, विशेषण आणि त्यांची विकारसरणी
 ब) विभक्तिविचार
६. आदर्श लिपीची मूलतत्त्वे व मराठीची लेखनपद्धती

संदर्भग्रंथ :

- १) मराठी भाषा : उद्गम आणि विकास, कृ. पां. कुलकर्णी
- २) यादवकालीन मराठी भाषा, डॉ. शं. गो. तुळपुळे
- ३) मराठी बखरीतील फारसीचे स्वरूप, डॉ. यु. म. पठाण
- ४) मराठीचे ऐतिहासिक भाषाशास्त्र, डॉ. र. रा. गोसावी, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, १९९९.
- ५) भाषाविज्ञान : वर्णनात्मक व ऐतिहासिक, डॉ. स. गं. मालशे व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, सुधारित तृतीय आवृत्ती, २००५.
- ६) आधुनिक भाषाविज्ञान (संरचनावादी आणि सामान्य), संपा. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे, १९९९.
- ७) मराठीचा भाषिक अभ्यास, संपा. मु. श्री. कानडे
- ८) वैखरी : भाषा आणि भाषाव्यवहार, मॅजेटिक बुक स्टॉल, मुंबई, १९८३.
- ९) ध्वनिविचार, ना. गो. कालेलकर
- १०) मराठी व्याकरण लीला गोविलकर

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 231

संदर्भग्रंथ :

- ✓ १) विज्ञान-साहित्य आणि संकल्पना, संपा. डॉ. व. दि. कुलकर्णी, निरंजन घाटे, नीहारा प्रकाशन, पुणे, १९९०.
- ✓ २) मराठी विश्वकोश, खंड १६ (टीप - विज्ञानकथा)
- ३) वाङ्मयीन संज्ञा-संकल्पना कोश, संपा. प्रभा गणोरकर व इतर, ग. रा. भटकळ फाउण्डेशन, मुंबई, २००१.
- ४) मराठी वाङ्मयकोश खंड चौथा समीक्षा-संज्ञा, समन्वयक संपादक विजया राजाध्याय, म. रा. साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, २००२.

किंवा

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ४ : व) आदिवासी साहित्य

१. आदिवासी साहित्य : संकल्पना व स्वरूप
  - १.१ आदिवासी साहित्याची व्याख्या
  - १.२ आदिवासी साहित्य निर्मितीमागील प्रेरणा व हेतू
  - १.३ आदिवासी बोली व साहित्याचा अनुबंध
  - १.४ आदिवासी साहित्य आणि दलित चळवळ
२. साहित्यकृती : वाडा (कादंबरी), माधव सरकुंडे
३. साहित्यकृती : नवसा भिलणीचा एल्गार, नजुवाई गावित
४. साहित्यकृती : रोडाली, वाहरु सोनवणे
५. साहित्यकृती : उदई, प्रकाश चव्हाण

संदर्भग्रंथ :

- १) आदिवासी साहित्य : स्वरूप आणि समीक्षा, डॉ. विनायक तुमराम, विजय प्रकाशन, नागपूर.
- २) भारतीय आदिवासी, गुरुनाथ नाडगोंडे, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, १९७९.
- ३) महाराष्ट्रातील आदिवासी मराठी साहित्य : एक शोध, डॉ. माहेश्वरी गावित, दास्ताने रामचंद्र आणि कं., पुणे.
- ४) आदिवासी साहित्य : चिंतन आणि चिकित्सा, तुकाराम रोंगटे, दिलीपराज प्रकाशन, पुणे, २०१४.
- ५) रानफुलांच्या कविता, डॉ. संजय लोहकरे, मारुती आझळ, अक्षता प्रकाशन, पुणे, २०१३.
- ६) कवी आणि कविता, डॉ. संजय लोहकरे, मेधा पब्लिशिंग हाऊस, अमरावती, २०१४.
- ७) वैदर्भीय आदिवासी : जीवन आणि संस्कृती, डॉ. शैलजा देवगावकर, मंगेश प्रकाशन, नागपूर.
- ८) महाराष्ट्रातील आदिवासी जमाती, डॉ. गोविंद गारे, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे, २०००.
- ९) आदिवासी मराठी साहित्य, संपा. प्रमोद मुनघाटे, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे.
- १०) आदिवासी कवितेचा उपःकाल आणि सद्यःस्थिती, डॉ. तुकाराम रोंगटे, संस्कृती प्रकाशन, पुणे, २००७.
- ११) नवदोत्तर आदिवासी कविता(लेख), डॉ. विनोद कुमरे : सर्वधारा, जाने.-फेब्रु.-मार्च २०१७
- १२) नवदोत्तर आदिवासी कथा(लेख), डॉ. संजय लोहकरे : सर्वधारा, एप्रिल-मे-जून २०१७
- १३) दलित कविता, म. सु. पाटील, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई
- १४) दलित साहित्य : एक आकलन, बाळकृष्ण कवठेकर, अजय पुस्तकालय, कोल्हापूर
- १५) समग्र लेखक बाबुराव बागुल, संपा. कृष्णा किरवले
- १६) दलित साहित्य आणि ललित, गो. म. कुलकर्णी
- १७) महाराष्ट्रातील दलित : शोध आणि बोध, डॉ. गोविंद गारे
- १८) मराठी कवितेच्या नव्या दिशा, महेंद्र भवरे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, जुलै २००७.

किंवा

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ४ : क) मुस्लिम मराठी साहित्य

१. इंधन, हमीद दलवाई, मौज प्रकाशन, मुंबई.
२. भोगले जे दुःख, आशा अपराद, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, २००८.
३. हिलाल, राजन खान, मॅजेस्टिक प्रकाशन, मुंबई.
४. व्यवहाराचा काळा घोडा, अजीम नवाज राही, मुक्तछंद प्रकाशन, नागपूर.

संदर्भग्रंथ :

- १) मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (खंड ७, भाग ४), संपा. रा. ग. जाधव, म. रा. परिषद, पुणे.
- २) आधुनिक मराठी साहित्य आणि सामाजिकता, संपा. डॉ. मृणालिनी शहा, डॉ. विद्यागौरी टिळक, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २००७.
- ३) साठोत्तरी मराठी वाङ्मयातील प्रवाह, संपा. डॉ. शरणकुमार लिवाळे, दिलीपराज प्रकाशन प्रा. लि., २००७.
- ४) नवे प्रवाह, जुने प्रवाह, विजय प्रकाशन, पुणे.
- ५) कथाकार राजन खान, प्रा. डॉ. शाम गायकवाड, अक्षर मानव प्रकाशन, पुणे.

* * * *

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 230

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : अ) मराठी बालसाहित्य

१. प्रथमची आई, साने गुरुजी, पुणे विद्यार्थी गृह, पुणे.
२. राणीचा बाग, विंदा करंदीकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
३. गावाकड, इंडिजिन बालेराव
४. वासु-आनंद (कुमार गुरुदास), साधुरी पुरंदरे, ज्योत्स्ना प्रकाशन, पुणे.
५. अमृतफळे, जी. ए. कुलकर्णी, कॉन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.

संदर्भग्रंथ :

- १) मराठी बालवादसय : स्वरूप आणि अपेक्षा, सुलभा शाह, २००१.
- २) मराठी बालसाहित्य : प्रवाह आणि स्वरूप, श्रीलावणी बागवत, १९९५.
- ३) बालशिक्षण-बालसाहित्य : विविध आयाम, मेधा खांदगे, श्रीला दीक्षित, २००६.
- ४) बालसाहित्याची रूपरेखा, मालतीबाई दांडेकर, १९६४.
- ५) आधुनिक मराठी बालसाहित्याचा इतिहास (भाग २), अ. ना. देशपांडे, १९७९.
- ६) बालवादसय, देवीदास बागुल, १९६७.

किंवा

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : ब) मराठी वैचारिक साहित्य

१. सार्वजनिक सत्यधर्म, महात्मा ज्योतिबा फुले, संपा. डॉ. वासुदेव मुलाटे, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद, चौथी आवृत्ती २०१४.
२. अनंत पैतृका सामाजिक योद्धा : दलिततरंगासाठी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, डॉ. प्रल्हाद खुलेकर, साधन पब्लिकेशन्स प्रा. लि., पुणे.
३. भारतीय स्त्री प्रश्न, संपा. निर्मला जाधव, वारावाडी शिंदे स्त्री अभ्यास केंद्र, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विद्यापीठ, औरंगाबाद.
४. आस्तिक शिरोमणी चार्वाक, आ. ह. साळुंखे, लोकतयत प्रकाशन, सातपरा.

संदर्भग्रंथ :

- १) एकोणिसाव्या शतकातील मराठी गद्य (खंड १), संपा. भास्कर लक्ष्मण भोळे, साहित्य अकादेमी.
- २) एकोणिसाव्या शतकातील मराठी गद्य (खंड २), संपा. भास्कर लक्ष्मण भोळे, साहित्य अकादेमी.
- ३) विसाव्या शतकातील मराठी गद्य (खंड १), संपा. भास्कर लक्ष्मण भोळे, साहित्य अकादेमी.
- ४) विसाव्या शतकातील मराठी गद्य (खंड २), संपा. भास्कर लक्ष्मण भोळे, साहित्य अकादेमी.
- ५) मराठी बालसाहित्याचा इतिहास (खंड ७, भाग ४), संपा. रा. ग. जाधव, महाराष्ट्र साहित्य परिषद, पुणे.

किंवा

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : क) भाषांतरित मराठी साहित्य

१. भाषांतर : व्याख्या, स्वरूप, प्रकार आणि महत्त्व
२. अर्थाच्या शोधात, चिक्कर फ्रॅकल, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, २०१४.
३. एकविंशती, रवींद्रनाथ टागोर (अनुवाद मामा धरेंकर), साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
४. अंधेल्ली, वि. वा. शिरवाडकर, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई.
५. नगान्यांप्रमाणे वाजणारे शब्द (नगारे की तरह बजते हैं), निर्मला पुतुल, अनुवाद कविता महाजन, मनोविकास प्रकाशन, पुणे.

संदर्भग्रंथ :

- १) भाषांतर, सदा कन्हाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, १९९८.
- २) भाषांतर आणि भाषा, विलास सारंग, मोज प्रकाशन, मुंबई, २०११.
- ३) भाषांतर मीमांसा, संपा. डॉ. कल्याण काळे, डॉ. अंजली सोमण, प्रतिमा प्रकाशन, पुणे
- ४) अनुवादमीमांसा, संपा. केशव तुपे, साक्षात प्रकाशन, औरंगाबाद, २०१२.

* * * * *

ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ४ : अ) विज्ञान साहित्य

१. विज्ञान साहित्य : संकल्पना व स्वरूप
  १. विज्ञान साहित्य : व्याख्या
  २. विज्ञान साहित्य : स्वरूप व वैशिष्ट्ये
  ३. पाश्चात्य विज्ञान साहित्याचा संक्षिप्त आढावा
  ४. मराठी विज्ञान साहित्याचा संक्षिप्त आढावा
२. साहित्यकृती : प्रेषित, जयंत नायलीकर, मोज प्रकाशन, मुंबई.
३. साहित्यकृती : पुढल्या हाक, सुधीर जावडेकर, मॅजस्टिक पब्लिशिंग हाऊस, २०११.
४. साहित्यकृती : पुनर्जन्म, माधुरी शानभाग, मेनका प्रकाशन, पुणे, १९९९.

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -129

Appendix-B

वाङ्मय पारंगत (मराठी) / एम. ए. (मराठी)
अभ्यासक्रम २०१७-२०१८
एम. ए. (मराठी) : सत्र पहिले

आंतरगत पत्रिका	पत्रिका १ : मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी (आरंभ ते १८१८)
आंतरगत पत्रिका	पत्रिका २ : साहित्यविचार
ऐतिहासिक पत्रिका	पत्रिका ३ : अ) साहित्यकृतींचा अभ्यास <i>किया</i> ब) संतसाहित्य <i>किया</i> क) लोकसाहित्य
ऐतिहासिक पत्रिका	पत्रिका ४ : अ) विशेष वाङ्मयप्रकार कविता <i>किया</i> ब) विशेष वाङ्मयप्रकार कथा <i>किया</i> क) विशेष वाङ्मयप्रकार ललित गद्य

* * * * *

एम. ए. (मराठी) : सत्र दुसरे

आंतरगत पत्रिका	पत्रिका १ : मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी (१८१८ ते १९६०)
आंतरगत पत्रिका	पत्रिका २ : समीक्षाविचार
ऐतिहासिक पत्रिका	पत्रिका ३ : अ) साहित्यकृतींचा अभ्यास <i>किया</i> ब) महानुभाव साहित्य <i>किया</i> क) लोकसाहित्य
ऐतिहासिक पत्रिका	पत्रिका ४ : अ) विशेष वाङ्मयप्रकार कादंबरी <i>किया</i> ब) विशेष वाङ्मयप्रकार नाटक <i>किया</i> क) विशेष वाङ्मयप्रकार चरित्र-आत्मचरित्र-आत्मकथन

* * * * *

एम. ए. (मराठी) भाग १ : सत्र पहिले

आंतरगत पत्रिका	पत्रिका १ : मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी (आरंभ ते १८१८)

घटक :

१. साहित्य आणि समाज : अन्योन्यसंबंध
२. वादव्यवहारीन सामाजिक, सांस्कृतिक, धार्मिक व राजकीय स्थितीच्या पार्श्वभूमीवर महानुभाव संप्रदायाचे उद्गम, विकास व तत्त्वज्ञान, महानुभाव संप्रदाय बंदिस्त होण्याची कारणे.
३. वारकरी संप्रदायाच्या उदयकालाची महाराष्ट्रातील सामाजिक, धार्मिक आणि सांस्कृतिक स्थिती, वारकरी संप्रदायाच्या उदयाची कारणे आणि नामदेवांची मांडियाळी व झानेखरांचे सामाजिक कार्य, त्याला पुरक साहित्यनिर्मिती.
४. आत्माचा एक : नाथकांतीन समाज आणि संत एकनाथांची साहित्यनिर्मिती.
५. शिवकाल : संत तुकाराम आणि संत रामदास यांचे कार्य
६. शिवकाल व पेशवेकालीन सामाजिक व राजकीय स्थिती, शाहिरां वाङ्मयाची प्रेरणा व स्वरूप.
७. उत्तर पेशवाई : लायजी वाङ्मयाचा हासकाल

संदर्भग्रंथ :

- १) मराठी संतांचे सामाजिक कार्य, डॉ. विष्णू भिकाजी कोलते (अनुवाद सुमती रमाकांत कोलते), लोकवाङ्मय मंडळ, पुणे, २०१७.
- २) संत वाङ्मयाची सामाजिक फलश्रुती, मं. वा. सरदार.
- ३) महाराष्ट्रीय संत मंडळाचे ऐतिहासिक कार्य, वा. रं. सुठणकर, अजित एजन्सी, वेळगाव, १९४८.

Date Jafelt 2017-2018

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2018 - PART TWO - 232

सूचना (सर्ग विषयांसाठी) :

प्रकल्प/कृतीसंशोधन :

प्रत्येक विषयात लेखी परीक्षेसोबत प्रकल्प/कृतीसंशोधन कार्य समाविष्ट करण्यात आले आहे. त्यासाठी प्रत्येक विषयात अभ्यासक्रमाव्यतिरिक्त विषय (परंतु अभ्यासक्रमाशी संबंधित) प्रत्येक विद्यार्थ्याला देण्यात येईल. उदा. लघुतत्त्व कवितेला लागून दाखवा, विशिष्ट साहित्यकृतीचे आस्वादक पद्धतीने समीक्षण करा, केशववाल्मजीसाठी टिपण तयार करा, विशेष ग्रंथकार याविषयात आपल्या परिसरातील साहित्यिकांची मुलाखत घेऊन त्याचे शब्दांकन करा, मराठीतील निरामकविता यावर शोधानेक तयार करा, आपल्या परिसरातील लोककलेची माहिती व विशेष नोंदवा, आपल्या परिसरातील पंथी वाचनाचार यांचे संकलन करून विशेष नोंदवा, लोकगीतांचे संकलन, लोककथांचे संकलन, मागील रूढी कथांवर यावर टिपण तयार करा, आपल्या परिसरातील वाङ्मयीन चळवळी, सांस्कृतिक कार्यक्रमांचे तुलनात्मक टिपण तयार करा, विशिष्ट हस्तलिखिताचे मुद्रितशोधन करा, विशिष्ट प्रकरणाचे भाषांतर करा, ग्रामसंस्कृतीची माहिती नोंदवणे, एकोणिसाव्या शतकातील साहित्य व प्रबोधन यावर टिपण, महात्मा ज्ञान साठी ग्रंथ, इत्यादी स्वरूपाच्या विषयावर विद्यार्थ्याला प्रकल्पकार्य/कृतीसंशोधनकार्य करून त्याविषयीचा लिखित अहवाल (टिपण/शोधानेक) सादर करायला लागेल.

मौखिक परीक्षा :

प्रकल्प/कृतीसंशोधनासाठी निवडलेल्या विषयावर आधारित मौखिक परीक्षा घेण्यात येईल.

Criterion I : Curricular Aspects

S. G. GADGE BARA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO - 133

एम. ए. (मराठी) : सत्र दुसरे

आचार्य पत्रिका
घटक :

पत्रिका १ : मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी (१८१८ ते १९६०)

१. देशवादींचे चेतन आणि ईश्वरार्थे राज्य, सांस्कृतिक, सामाजिक व राजकीय भुराऊण, राजवटीतील धर्मालाही स्वायत्तता.
२. भित्तिपत्रांनी आरंभिलेली साहित्यिक चेतना, त्यांचा महाराष्ट्रीय चेतनेवर झालेला परिणाम.
३. मुद्रणयंत्रांनी साहित्यातील तीव्रते केलेली क्रांती.
४. महादेव गोविंद रानडे (सामवादाद), विष्णूशास्त्री चिपळूणकर (परंपरावाद), महात्मा गोविंदा फुले (सुधारणावाद), गोशाळ गोपाळ अग्रकर (सुधारणावाद) आणि लोकमान्य टिळक (सामवादाद) या राजकीय चेतनेला महाराष्ट्राची वैचारिक जडणघडण.
५. भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची स्थापना, काँग्रेसचा महाराष्ट्रावरील परिणाम.
६. वैद्यका प्रकरण व त्यातून झालेली सामाजिक भुराऊण व सुधारणा.
७. मधीमुगाचा प्रारंभ व मराठी साहित्यावर पडलेला प्रभाव.
८. मजसूरवादा मराठी साहित्यावर पडलेला प्रभाव.
९. स्वातंत्र्य आंदोलनाचा मराठी साहित्यावरील परिणाम.
१०. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांच्या चळवळीचा मराठी साहित्यावरील परिणाम, धक्कादायक वाङ्मयाचा महाराष्ट्रावरील परिणाम, काळाराम मीरेर आंदोलन, अंबादेवी मीरेर आंदोलन यांचा प्रभाव.
११. स्वातंत्र्य व स्वातंत्र्योत्तर रक्तपात, दंगली यांचा मराठी साहित्यावरील परिणाम.
- १२.

संदर्भग्रंथ :

- १) आधुनिक मराठी वाङ्मयाची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, गो. म. कुलकर्णी, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, १९६४.
- २) मराठी साहित्य : इतिहास आणि संस्कृती, वसंत आबाजी डहाणे, पोपुलर प्रकाशन, मुंबई.
- ३) अर्वाचीन मराठी साहित्याची सांस्कृतिक पार्श्वभूमी, सदा कडाडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
- ४) अर्वाचीन मराठी काव्यमीमांसा (डॉ. अश्वयुक्तार काळे गौरवग्रंथ), संपा. डॉ. राजेंद्र नाईकावाडे व इतर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे, २०१४.
- ५) आम्हारे संस्कृतिक आणि साहित्यविषयक विचार, प्रा. तानाजी खोबरे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
- ६) राजकीय शाहू महाराज : वसा आणि वारसा, डॉ. गोविंद धानसरे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
- ७) डॉ. आंबेडकरांच्या सामाजिक व राजकीय चळवळी, कृष्णा मेणसे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.

आचार्य पत्रिका
घटक :

पत्रिका २ : समीक्षाविचार *****

१. समीक्षा : व्याख्या, स्वरूप, उद्दिष्टे, कार्य, महत्त्व.
२. समीक्षा : शास्त्र की कला?
३. समीक्षकाचे कार्य व क्षमता.
४. समीक्षेचे दृष्टिकोन : आस्वादक समीक्षा, समाजशास्त्रीय समीक्षा, मानसशास्त्रीय समीक्षा, आदिदर्शात्मक समीक्षा.
५. मराठी समीक्षेची वाटचाल : गांधीवाद, मार्क्सवाद, आंबेडकरवाद आणि देशीवादाच्या संदर्भात.

संदर्भग्रंथ :

- १) साहित्यसमीक्षा : स्वरूप आणि विकास, ना. बा. गोडबोले गं. ना. जोगळेकर, वहीनस प्रकाशन, पुणे.
- २) टीकापिढेक, श्री. के. क्षीरसागर, पोपुलर प्रकाशन, मुंबई.
- ३) नवसमीक्षा : काही विचारप्रवाह, संपा. गो. म. कुलकर्णी, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे.
- ४) साहित्याचे तत्त्वज्ञान, वि. ना. टडके, कॅन्टिनेन्टल प्रकाशन, पुणे.
- ५) पाश्चात्य साहित्यविचार, व. लु. सोनार, प्रज्ञा प्रकाशन, अमळनेर.
- ६) आधुनिक समीक्षा-सिद्धांत, मिल्हिड मालशे, अशोक जोशी, मीज प्रकाशन, मुंबई, २०१३.
- ७) समीक्षापरंपरा : सिद्धांत आणि उपयोग, संपा. रवींद्र ठाकूर, नंदकुमार मोरे, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.
- ८) मराठी टीका, संपा. वसंत दावलकर, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, १९६६.
- ९) उपयोजित समीक्षा : लक्षणे आणि पद्धताळणी, डॉ. अ. बा. कुलकर्णी, मेहता पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, २००३.
- १०) साहित्यशास्त्र : स्वरूप आणि समस्या, वसंत पाटणकर, पद्मगंधा प्रकाशन, पुणे.

Criterion I : Curricular Aspects

NANE GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -132	
ऐ.वि.प. पत्रिका घटक :	पत्रिका ४ : अ) विशेष वाङ्मयप्रकार कविता
संदर्भग्रंथ :	१) कविता : संकल्पना, स्वरूप, घटक आणि प्रकार २) इस्पले श्रेय, केशवसुत, संपा. रा. श्री. जोष, कॅलिफोर्निया प्रकाशन, पुणे. ३) वीरेणवाईची गाणी, वीरेणवाई चौधरी, सुमित्रा प्रकाशन, मुंबई. ४) मंडैकरांची कविता, गीज प्रकाशन गृह, मुंबई. ५) निवडक चारामण सुते, संपा. गुरुसामय्य, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
ऐ.वि.प. पत्रिका घटक :	पत्रिका ४ : ब) विशेष वाङ्मयप्रकार कथा
संदर्भग्रंथ :	१) वाङ्मयीन संज्ञा-संकल्पना कोश, संपा. प्रभा गणोरकर व इतर, म. रा. भटकळ फाउण्डेशन, मुंबई, २००५. २) मराठी वाङ्मयकोश खंड चौथा समीक्षा-संज्ञा, समन्वयक संपादक विजया राजाध्यक्ष, म. रा. साहित्य आणि संस्कृती मंडळ, मुंबई, २००२. ३) मराठी कथा : स्वरूप आणि विवेचन, प्रा. निशिकेत ठवकर, स्वायत्त महाविद्यालय प्रकाशन, पुणे. ४) कविता आणि प्रसिद्धा, सुधीर रसाळ ५) आधुनिक मराठी कथांचे अंतःप्रवाद, वा. भा. पाठक, श्री लेखन वाचन भंडार, पुणे. ६) तीन गावरीवादी कवी, रा. डॉ. कुल्ली, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई. ७) चारामण सुते यांची कविता, मनोज तामडे, सुमित्रा प्रकाशन, पुणे. ८) मंडैकरांची कविता : आकलन, आरवाद आणि विवेचना, डॉ. अक्षयकुमार काळे, विजय प्रकाशन, नागपूर. ९) मराठी वाङ्मयाचा इतिहास (खंड ७, भाग २), संपा. प्रा. रा. ग. जाधव, महाराष्ट्र राज्य साहित्य परिषद, पुणे.
ऐ.वि.प. पत्रिका घटक :	पत्रिका ४ : क) विशेष वाङ्मयप्रकार ललित गद्य
संदर्भग्रंथ :	१. कथा : संकल्पना, स्वरूप, घटक आणि प्रकार २. रामाची आणि राधा गोष्टी, दिवाकर कृष्ण, देशमुख आणि के., पुणे. ३. कातरवेळ, अरविंद माळले, अरविंद गोखले, पॉप्युलर प्रकाशन, मुंबई. ४. गवतारविन्त, प्रिया तेंडुलकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे. ५. आलोक, आसाराम तामडे, शब्द प्रकाशन, मुंबई.
ऐ.वि.प. पत्रिका घटक :	पत्रिका ४ : द) विशेष वाङ्मयप्रकार ललित गद्य
संदर्भग्रंथ :	१. ललित गद्य : संकल्पना, स्वरूप व प्रकार २. अलकेचा प्रवासी, वी. रघुनाथ, आनंद प्रकाशन, नांदेड. ३. व्यासपर्व, दुर्गा भागवत, गीज प्रकाशन गृह, मुंबई. ४. सोन्याचा पिंपळ, श्रीनिवास कुळकर्णी, गीज प्रकाशन, मुंबई. ५. इर्जिक, अरुण जाखडे, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.

*****

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY GAZETTE - 2017 - PART TWO -134

- ११) समीक्षणीत नव्या संकल्पना, संभा, मनोहर जाधव, स्वरूप प्रकाशन, औरंगाबाद.
 १२) आदिकेवळक समीक्षा, डॉ. म. सु. पाटील, नीताश प्रकाशन, पुणे.
 १३) मानसशास्त्रीय समीक्षा, अ. मा. कुलकर्णी.
 १४) मराठी समीक्षणी वाटचाल, गो. म. कुलकर्णी, स्नेहकर्म प्रकाशन, पुणे.
 १५) साहित्यविचार, डि. के. वेडेकर, लोकवाङ्मय गृह, मुंबई.
 १६) गांधीवाद आणि मराठी साहित्य, राजा दीक्षित.
 १७) देशीवाद, अशोक खावर, साकेत प्रकाशन, औरंगाबाद.
 १८) दलित साहित्य : वेदना आणि विद्रोह, भालचंद्र कळके, श्रीविद्या प्रकाशन, पुणे.
- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : अ) साहित्यवृत्तीचा अभ्यास
१. वैशराया पातुरा, मराठी चित्तमपल्ली, साहित्यप्रसार केंद्र, नागपूर, प्र. आ. २००५.
 २. माणसी, आरगाट आणि गिल्लर, जी. ए. कुलकर्णी, परचुरे प्रकाशन मंदिर, मुंबई, पाचवी आवृत्ती २००७.
 ३. धनंजय, वासुदेव अनोलकर, मनोरमा प्रकाशन, मुंबई.
 ४. मराठी लावणी, म. वा. धोड, मौल प्रकाशन, मुंबई, दुसरी आवृत्ती १९८०.
- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : ब) महानुभाव साहित्य
१. लीळाचरित्र दर्शन, डॉ. शिवशंकर उपासरे, डॉ. जयसिंग कळके, राहूल प्रकाशन, कोल्हापूर.
 २. श्री गोविंदप्रभू चरित्र, डॉ. विष्णू भिकाजी कोलते, अरुण प्रकाशन, मलकापूर, जि. तुलजाणा, सुधारित आवृत्ती-१९८२.
 ३. दृष्टान्त पाठ, संभा. शं. गो. तुळपुळे, व्हीनस प्रकाशन, पुणे, दुसरी आवृत्ती १९९६.
 ४. महर्दवैचे घवळे, डॉ. सुहासिनी इलेकर, स्नेहवर्धन पब्लिशिंग हाऊस, पुणे, तृतीय आवृत्ती १९९९.
- संदर्भग्रंथ : १) महानुभाव पंथ आणि त्यांचे वाङ्मय, शं. गो. तुळपुळे, व्हीनस प्रकाशन, पुणे.
 २) महानुभाव तत्त्वज्ञान, वि. मि. कोलते.
 ३) श्रीवक्रधरदर्शन, संभा. डॉ. वि. मि. कोलते, शिक्षण व सेवा योजना विभाग, महाराष्ट्र शासन, १९८२.
 ४) महानुभाव चरित्रग्रंथ, य. ख. देशपांडे.
 ५) लीळाचरित्र : एक अध्ययन, प. दि. कुलकर्णी.
 ६) महानुभाव आणि वारकरी साहित्य, प्रा. सुग्राम पुल्ले, सूर्यगुद्रा प्रकाशन, नांदेड, २०१६.
 ७) सार्थ लीळाचरित्र, संभा. प्रा. पुरुषोत्तम नागपुरे, लीळाचरित्र गौरव निधी समिती, नागपूर.
 ८) महानुभावदर्शन, डॉ. भु. मा. उर्फ संतोष ठाकरे, कुंम प्रकाशन, सातुर्णा, अमरावती.
- ऐच्छिक पत्रिका घटक : पत्रिका ३ : क) लोकसाहित्य
१. लोककला : व्याख्या व स्वरूप (गोंधळ, जागरण, वासुदेव या लोककलांचा विशेष अभ्यास)
 २. मिथक व लोकतत्त्वे : संकल्पना आणि स्वरूप
 ३. लोकसाहित्याच्या अभ्यासपद्धती : ऐतिहासिक पद्धती, स्पष्टीकरणवादी पद्धती.
 ४. लोकसाहित्याच्या संकल्पनांचे महत्त्व व संकलनात येणाऱ्या अडचणी
 ५. लोकसाहित्य आणि ललितसाहित्य
 ६. लोकसाहित्य आणि संतरासाहित्य
 ७. लोकसंगभूमी आणि आधुनिक संगभूमी
- संदर्भग्रंथ : १) लोकसाहित्याची रूपरेखा, दुर्गा भागवत.
 २) लोकसाहित्याचे स्वरूप, डॉ. प्रभाकर मांडे.
 ३) लोकसाहित्याचे अंतःप्रवाह, डॉ. प्रभाकर मांडे.
 ४) लोकसंगभूमी, डॉ. प्रभाकर मांडे.
 ५) मराठी लोककथा, संभा. डॉ. मधुकर बाकोडे, साहित्य अकादेमी, नवी दिल्ली.
 ६) पुराणकथा आणि वास्तवता, दामोदर धर्मानंद कोसंबी(अनुवाद वसंत तुळपुळे), लोकवाङ्मय गृह, मुंबई, सहावी आवृत्ती २०१७.
 ७) लोकसंस्कृतीचे उपासक, डॉ. रा. चिं. डेरे.
 ८) लोकसंस्कृतीची क्षितिजे, डॉ. रा. चिं. डेरे.

Criterion I : Curricular Aspects

[illegible]

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Music)

Appendix-H

बी.ए.सेमिस्टर -१
(भारतीय संगीत पाठ्यक्रम)
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र – १ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०
अंतर्गत मूल्यांकन – २०
३० गुण

- १) रागज्ञान :-
अ) पाठ्यक्रमातील राग
i) यमन ii) भैरव iii) बिलावल किंवा अल्हाया बिलावल iv) भूपाली
ब) कल्याण, भैरव व बिलावल या थाटांपैकी कोणत्याही दोन थाटात १०-१० अलंकारांचे गायन
क) पाठ्यक्रमातील प्रत्येक रागात एक स्वरमालिका (सरगमगीत), एक लक्षणगीत, व एक छोटारख्याल
ड) कोणतेही एक देशभक्तिपर गीत
२) तालज्ञान – खालील तालांची मात्रा-बोल-खंड चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देऊन म्हणण्याची क्षमता.
i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल
३) 'हार्मोनियम' या वाद्याच्या सहाय्याने सप्तक व शुद्ध.विकृत स्वरांची ओळख.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणा प्रमाणे) -०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण
(बॅच प्रमाणे) -----
एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -१
(भारतीय संगीत पाठ्यक्रम)
(गायन / स्वरवाद्य)
प्रश्नपत्र – २ (शास्त्र)

गुण- ५०
युनिट- १ अ) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपिबद्ध करणे १० गुण
युनिट- २ अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित)
ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य
i) पं.विष्णु दिगंबर पलुस्कर १० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

	ii) पं.विष्णु नारायण भातखंडे	
	iii) तानसेन	
युनिट - ३	अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन लिपीबद्ध करणे i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल ब) 'हार्मोनियम' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय क) 'तानपूरा' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	१० गुण
युनिट - ४	व्याख्या- संगीत, श्रुती, स्वर - (शुद्ध-विकृत-चल-अचल), सप्तक- (मंद्र-मध्य-तार), वर्ण, अलंकार, स्थायी, अंतरा, राग, थाट व १० थाटांची नावे, स्वर-(वादी-संवादी-अनुवादी-विवादी), आश्रयराग, वर्ज्य स्वर, आरोह-अवरोह-पकड, रागजाती-(औडव- षाडव-संपूर्ण), लय-(विलंबित-मध्य-द्रुत), ताल, मात्रा, विभाग, सम, टाळी, खाली, टेका, आवर्तन.	१० गुण
युनिट - ५	सम्पूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१० गुण
गुण विभाजन	१) अलंकार - ०५ २) स्वरमालिका - ०४ ३) लक्षणगीत - ०४ ४) छोटारख्याल - ०५ ५) देशभक्तीपर गीत - ०२ ६) तालाभ्यास - ०५ ७) हार्मोनियम वादन - ०५	

एकूण - ३०

बी.ए.सेमिस्टर -२
भारतीय संगीत
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ३ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

- १) रागज्ञान :-
- अ) पाठ्यक्रमातील राग -
- i) काफी ii) खमाज iii) दुर्गा
- ब) ' काफी व खमाज ' या दोन्ही थाटात प्रत्येकी १० अलंकारांचे गायन
- क) पाठ्यक्रमातील प्रत्येक रागात एक स्वरमालिका (सरगमगीत), एक लक्षणगीत, व एक छोटारख्याल गाणे आवश्यक
- ड) कोणतेही एक भक्तिगीत किंवा भावगीत.
- २) तालज्ञान -खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देऊन मूळलय व दुगून म्हणण्याची क्षमता.

Criterion I : Curricular Aspects

i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल

३) 'हार्मोनियम' या वाद्याच्या सहाय्याने पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाचे आरोह अवरोह — पकड वाजविणे

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण

क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण - १० गुण

(बॅच प्रमाणे)

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -२

भारतीय संगीत

(गायन / स्वरवाद्य)

प्रश्नपत्र — ४ (शास्त्र)

गुण- ५०

युनिट— १ अ) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपिबद्ध करणे १० गुण

युनिट— २ अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित)

ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य -

i) उ.अमीर खुस्रो

ii) पं.स्वामी हरीदास १० गुण

iii) पं.भीमसेन जोशी

युनिट — ३ अ) पाठ्यक्रमातील खालील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगून लयीत लिपिबद्ध करणे

i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल १० गुण

ब) 'तबला' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय

क) 'पं.विष्णु नारायण भातखंडे' स्वरलिपी व ताललिपी पद्धतीचा संपूर्ण परिचय

युनिट - ४ अ) २२ श्रुतींवर वर्तमान ७ स्वरांची स्थाननिश्चिती (तालिका)

ब) नाद, नादाचे प्रकार व गुणधर्म

क) गायकांचे गुणदोष

ड) भक्तिगीत व भावगीत यांचा सामान्य परिचय

ई) व्याख्या- अष्टक, पूर्वांग-उत्तरांग, मीड, कण, खटका, मूर्की,

आलाप, तान

१० गुण

युनिट - ५ सम्पूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.

१० गुण

गुण विभाजन १) अलंकार -०५

२) स्वरमालिका - ०४

३) लक्षणगीत - ०४

४) छोटखायाल - ०५

५) भक्तीगीत / भावगीत - ०२

६) तालाभ्यास - ०५

Criterion I : Curricular Aspects

७) हार्मोनियम वादन — ०५

एकूण — ३०

संदर्भ ग्रंथ सूची

- १) हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-१ व २ — पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) शत्रु परिचय भाग-१ व २ - हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत संदन इलाहाबाद.
- ३) सुबोध संगीत शास्त्र — तेजसिंग टाक, बेकरा, आलमी फाऊंडेशन लखनऊ
- ४) संगीतांजली भाग-१ — पं.ओंकारनाथ ठाकुर, संगीत कार्यालय, हाथरस (उत्तरप्रदेश)
- ५) संगीत सरिता - रमा सराफ, विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- ६) अभिनव गितांजली भाग-१ भाग-४ भाग-५- पं.रामाचय झा, संगीत सदन इलाहाबाद.
- ७) भातखंडे संगीत शास्त्र—पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ८) संगीत परिभाषा- विवेचन- पं.श्रीकृष्ण नारायण रातांजनकर, आचार्य एस,एन,रातांजनकर फाऊंडेशन, मुंबई
- ९) राग विज्ञान भाग — विनायकबुवा पटवर्धन,
- १०) संगीत शास्त्र दर्पण- शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ११) संगीत शास्त्र विजयिनी — पं.नारायण मंगरुळकर, स्वरसंपदा केंद्र कोष्टीपूरा मार्ग, सीताबर्डी, नागपूर.
- १२) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) - समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १३) संगीत शास्त्र विज्ञान — डॉ.सुचिता बीडकर, संस्कार प्रकाशन ६ / ४०० अभ्युदयनगर, काळा चौक मुंबई
- १४) पं.विष्णू दिगंबर पलुस्कर- वि.रा.आठवले, नॅशनल बुक ट्रस्ट इंडिया, ए ५ ग्रीन पार्क, नवी दिल्ली.
- १५) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) — प्रा.डॉ.सौ.माणिक ना मेहरे, राघव पब्लिशर्स अॅन्ड डीस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १६) संगीत प्रवीण दर्शिका — पं.नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकूर कीटगंज, इलाहाबाद. (उत्तरप्रदेश)
- १७) कहत गुनीजन- डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- १८) गुरतुर गा ले राग- प्रो.गुणवन्त माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १९) वसंत सुधा — डॉ. धनश्री पांडे (मुळावकर) विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- २०) संगीत विशारद - वसंत, संगीत कार्यालय, हाथरस.
- २१) स्वकीया — पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासश्रुती संस्थान, रायपुर.
- २२) बंदीशाच्या बंदीशी — पं.देवीतासपंत काळे गुरुजी, प्रा.कमल भोंडे, अमरावती.
- २३) नादकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे- मुरलीधर अ. भोंडे, अमरावती.
- २४) संगीत समाधान- डॉ.मधु शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन, इलाहाबाद.

बी.ए.सेमिस्टर -३
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र — ५ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन — २०
गुण- ३०

- १) रागज्ञान
अ) पाठ्यक्रमातील राग —
i) आसावरी ii) भैरवी iii) वृंदावनी सारंग iv) बिहाग v) मालकंस vi) देस
ब) वरील पैकी तीन रागात स्वरमालिका (सरगम गीत)
क) वरील पैकी दोन रागात लक्षणगीते (लक्षणगीते व सरगम गीते यांचे राग वेगवेगळे असावे)

Criterion I : Curricular Aspects

- ड) वरील पैकी सर्व रागात- छोटेख्याल.
- इ) वरील पैकी कोणत्याही दोन रागात २ छोटेख्याल- आलाप.तानांसह.
- फ) खालील पैकी कोणत्याही एका रागात –विलंबित ख्यालाची बंदिश आवश्यक
- i) यमन, ii) भैरव, iii) भुपाली
- ह) विलंबित ख्यालाचे राग सोडून कोणत्याही एका रागात तराना
- ल) कोणतेही एक लोकगीत
- २) तालज्ञान- खालील तालांची मात्रा-बोल-खंड चिन्हासह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दूगुन लयीमध्ये म्हणण्याची क्षमता
- i) रुपक ii) तीव्रा iii) झपताल iv) सूलताल v) चौताल
- ३) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात सरगमगीत वाजविणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण	
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण	
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण	
(बॅच प्रमाणे)	एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -३ भारतीय संगीत पाठ्यक्रम गायन / स्वरवाद्य प्रश्नपत्र — ६ (शास्त्र)

गुण — ५०

- युनिट १ — पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार स्वरलिपीबद्ध करणे. १० गुण
- युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित)लिहा १० गुण
- ब) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य लिहा-
- i)सदारंग - अदारंग
- ii)बैजू - बख्खू
- iii)बाबा अल्लाउद्दीन खॉ
- iv)उस्ताद अब्दुल करीम खॉ
- युनिट ३ -- अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मुळलय व दूगुन लयीत लिपीबद्ध करणे
- i)त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल v) रुपक vi) तीव्रा vii) झपताल
- viii)सूलताल ix) चौताल १० गुण
- ब) 'पं.विष्णु दिगंबर पलुस्कर' ह्यांच्या स्वरलिपी व ताललिपी पध्दतीचे अध्ययन
- क) 'व्हायोलीन' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय.
- युनिट ४ - अ) खालील राग प्रकारांची विस्तृत माहिती लिहा
- पूर्वांगवादी-उत्तरांगवादी राग, संधीप्रकाश राग, अर्धवर्धक स्वर, परमेल प्रवेशक राग,
- ब) 'तराणा व लोकगीत' या गीतप्रकारांची विस्तृत माहिती १० गुण
- युनिट ५ - संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न १० गुण

गुण विभाजन	१) स्वरमालिका	-०४
	२) लक्षणगीत	- ०४
	३) छोटेख्याल	- ०५
	४) विलंबित ख्याल	-०५
	५) लोकगीत	- ०२
	६) तालाभ्यास	- ०५
	७) हार्मोनियम वादन	- ०५

एकूण — ३०

Criterion I : Curricular Aspects

बी.ए.सेमिस्टर -४
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र – ७ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०

बाह्य मूल्यांकन - ३०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

- १) रागज्ञान ३० गुण
- पाठ्यक्रमातील राग —
- i) बागेश्री ii) भिमपलासी iii) कामोद iv) केदार v) तिलककामोद
- अ) वरील पैकी कोणत्याही दोन रागात सरगमगीत व सर्व रागात छोटेखाल व (दोन छोटेखाल आलाप-तानांसह)
- ब) पाठ्यक्रमातील वरील पैकी कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्यालाची बंदिश
- क) बिहाग आणि मालकंस या रागापैकी कोणताही एक विलंबित ख्याल आलाप-तानांसह
- ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात धृपद दुगुन चौगुन सह (विलंबित ख्यालाचे राग सोडून)
- इ) गझल (कोणतीही एक)
- २) तालज्ञान — खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगुन, चौगुन म्हणण्याची क्षमता i) त्रिताल, ii) केहरवा, iii) दादरा, iv) एकताल, v) रुपक, vi) तीव्रा, vii) झपताल, viii) सूलताल, ix) चौताल.
- ३) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर राष्ट्रगीत वाजविणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)	-०५ गुण
ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा	- ०५ गुण
क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण (बॅच प्रमाणे)	-१० गुण
	एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -४
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र – ८ (शास्त्र)

गुण — ५०

- युनिट १ — पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे १० गुण
- युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) लिहा
- ब) राग समय सिद्धान्त — विस्तृत अध्ययन (आकृतिसह)
- क) खालील संगीतज्ञांचे जीवन व कार्य —
- i) गोपालनायक
- ii) मोगूबाई कुर्डीकर
- iii) डॉ. एन. राजम
- iv) पं. रामाश्रय झा (रामरंग) १० गुण
- युनिट ३ — अ) पाठ्यक्रमातील तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगुन, चौगुन सह लिपीबद्ध करणे १० गुण
- i) त्रिताल ii) केहरवा iii) दादरा iv) एकताल v) रुपक vi) तीव्रा
- vii) झपताल viii) सूलताल ix) चौताल.
- ब) 'सितार' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय

Criterion I : Curricular Aspects

क) 'पखवाज' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय	
युनिट ४ -- अ) भारतीय वाद्य व वर्गीकरणाचा संक्षिप्त अभ्यास	१० गुण
ब) मोगलकाळ ते आधुनिक कालखंडातील संगीताचा संक्षिप्त इतिहास	
क) आविर्भाव- तिरोभाव, नायकी- गायकी, वाग्येयकार, गमक, अतित-अनाघात व तिहाई ह्यांची परिभाषा	
ड) ध्रुपद व गझल या गीतप्रकारांची माहिती	
युनिट ५ -- संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१० गुण

गुण विभाजन	१) स्वरमालिका	-०३
	२) छोटखायाल	- ०४
	३) विलंबित ख्याल	-०५
	४) ध्रुपद	-०५
	५) गझल	-०३
	६) तालाभ्यास	- ०५
	७) हार्मोनियम वादन	- ०५

एकूण - ३०

संदर्भ ग्रंथ सूची

- १) हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-५ - पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) अनुपरागविलास भाग-२ - गंधर्व कुमार, मौज प्रकाशन, मुंबई
- ३) स्वकीया - पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासश्रुती संस्थान, रायपुर.
- ४) शास्त्रीय संगीत के प्रचलीत राग - संस्कार प्रकाशन, ६ / ४०० अभ्युदयनगर, काळा चौक मुंबई
- ५) भावगीतांचे नोटेशन- अशोक सहस्त्रबुध्दे, मनोरमा प्रकाशन, दादर, मुंबई
- ६) संगीत शास्त्र विजयिनी- पं.नारायण मंगरुळकर,
- ७) २२ श्रुति - डॉ.विद्याधर गोपाळ ओक, संस्कार प्रकाशन, मुंबई
- ८) मालनीया गुंद लावोरी - डॉ.विकास कशाळकर, संस्कार प्रकाशन, मुंबई
- ९) रागरचनांजली - अश्विनी भिडे देशपांडे - राजहंस प्रकाशन, पुणे
- १०) हिन्दुस्थानी म्युझिक - अशोक रानडे, नॅशनल बुक ट्रस्ट, नवी दिल्ली.
- ११) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा - डॉ.भोजराज चौधरी, मेघा पब्लिकेशन, अमरावती.
- १२) कहत गुनीजन - डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन, नागपूर.
- १३) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दातिक) - प्रा.सौ.मानिक मेहरे, राघव पब्लिशर्स अँड डीस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १४) बंदिशीच्या बंदिशी - पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.सौ.कमल भोंडे, अमरावती.
- १५) नादकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे- मुरलीधर अ. भोंडे, अमरावती.
- १६) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग - अदारंग, डॉ.स्मिता पतंजलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स,पुणे
- १७) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन- प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुळकर्णी, प्रा.धनंजय कुळकर्णी, यवतमाळ.
- १८) संगीतकार उस्ताद अब्दुल करीम खॉ. - डॉ.जयंत खोत, के एल.पचौरी प्रकाशन, गाझियाबाद.
- १९) अभिनव गितांजलि भाग-१,४ व ५ - पं.रामाश्रय झा, संगीत सदन इलाहाबाद
- २०)

बी.ए.सेमिस्टर -५
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र - ९ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०
अंतर्गत मूल्यांकन - २०

Criterion I : Curricular Aspects

गुण- ३०

१) रागज्ञान

पाठ्यक्रमातील राग-

i)जौनपुरी ii) हमीर iii) चंद्रकौंस iv) हंसध्वनी, v)रागेश्री vi) मारुबिहाग

अ) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्यालाची बंदिश

ब) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागांमध्ये आलाप-तानांसह छोटेखाल.

क) बागेश्री, भिमपलासी, कामोद, केदार पैकी कोणत्याही एका रागात आलाप-तानांसह विलंबित ख्याल.

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागात धमार-मूळलय व दुगून सह

इ) एक नाट्यगीत

२)तालज्ञान – खालील तालांची मात्रा व बोल चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगून म्हणण्याची क्षमता

i)तिलवाडा ii) धमार आडाचौताल iv) दीपचंदी v) झुमरा

३)अ) 'हार्मोनियम' वाद्यावर कुठलाही एक गीतप्रकार किंवा एक छोटाख्याल वाजविता येणे

ब) तानपूयाची साथ करणे.

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण

क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण

(बॅच प्रमाणे)

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -५

भारतीय संगीत पाठ्यक्रम

गायन / स्वरवाद्य

प्रश्नपत्र — १० (शास्त्र)

गुण-५०

युनिट १ — पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे

१० गुण

युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती व तुलनात्मक अध्ययन

ब) रागवर्गीकरणाच्या पद्धती सांगून थाट-राग वर्गीकरण, शुद्ध-छायालग-संकीर्ण राग वर्गीकरणाचे अध्ययन

क) भारतीय संगीतात एका सप्तकातून ३२ थाटांची निर्मिती

ड) एका थाटातून ४८४ रागांची निर्मिती-विस्तृत अध्ययन

१० गुण

युनिट ३ — अ) पाठ्यक्रमातील तालांची सविस्तर माहिती व मूळलयीसह दुगून लिहीण्याची क्षमता १० गुण

i)तिलवाडा ii) धमार iii) आडाचौताल iv) दीपचंदी v) झुमरा

ब) 'सारंगी' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय

क) 'सरोद' या वाद्याचा आकृतिसह परिचय

युनिट ४ — अ) स्वरांतर Interval (टोन, मेजर टोन, माईनर टोन, सेमीटोन) स्केल-नॅचरल स्केल, १०गुण

डायटोनिक स्केल, टेम्पर्ड स्केल, अनुनाद(Resonance), डोल (Beat), प्रतिध्वनी (Echo),

उपस्वर (स्वयंभू स्वर Over tone) या सर्व प्रमुख स्वर संवादाचा अभ्यास

ब) गांधर्व गान, मार्गी-देशी आणि ग्राम मूर्च्छना यांचा संक्षिप्त परिचय

Criterion I : Curricular Aspects

क) निबद्ध-अनिबद्ध गान
युनिट ५ – संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.

१० गुण

गुण विभाजन	१) विलंबित ख्याल	-०५
	२) छोटाख्याल	- ०५
	३) धमार	-०४
	४) नाट्यगीत	-०३
	५) तालाभ्यास	- ०५
	६) हार्मोनियम वादन	- ०४
	७) तानपूरा वादन	- ०४

एकूण – ३०

बी.ए.सेमिस्टर -६
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र – ११ (क्रियात्मक)

पूर्णांक - ५०
बाह्य मूल्यांकन - ३०
अंतर्गत मूल्यांकन – २०
गुण- ३०

१) रागज्ञान

पाठ्यक्रमातील राग –

i) तोडी ii) शंकरा iii) जयजयवंती iv) पुरिया v) पुरिया धनाश्री vi) वसंत vii) कलावती
viii) बहार

अ) वरील पैकी कोणत्याही चार रागात छोटेख्याल आलाप तानांसह

ब) पाठ्यक्रमातील वरील कोणत्याही एका रागात विलंबित ख्याल.

क) जौनपुरी, हमीर, चंद्रकौंस, हंसध्वनी, रागेश्री, मारुबिहाग, या रागापैकी कोणत्याही एक रागात विलंबित ख्याल आलाप-तानांसह

ड) कोणत्याही एका रागात चतुरंग

इ) कोणताही एक उपशास्त्रीय गीतप्रकार

२) तालज्ञान – खालील तालांची मात्रा-बोल-चिन्हांसह माहिती व हातावर टाळी देवून मूळलय व दुगून, तिगून, चौगून म्हणण्याची क्षमता i) त्रिताल, ii) एकताल, iii) दादरा, iv) केहरवा, v) झपताल vi) चौताल, vii) धमार viii) तिलवाडा ix) रुपक x) तीव्रा xi) सुलताल xii) आडाचौताल xiii) दीपचंदी xiv) झुमरा

३) अ) 'हार्मोनियम' या वाद्यावर कोणत्याही एका विलंबित ख्यालाची बंदिश
ब) तानपूराची साथ करणे

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे) -०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा - ०५ गुण

क) घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण

(बॅच प्रमाणे)

Criterion I : Curricular Aspects

एकूण २० गुण

बी.ए.सेमिस्टर -६
भारतीय संगीत पाठ्यक्रम
गायन / स्वरवाद्य
प्रश्नपत्र — १२ (शास्त्र)

गुण — ५०

- युनिट १ — पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे १० गुण
- युनिट २ - अ) पाठ्यक्रमातील रागांची शास्त्रीय माहिती (आरोह-अवरोह-पकडसहित) व तुलनात्मक अध्ययन
ब) गणितीय पद्धतीनुसार तारेची लांबी व आंदोलन संख्या काढणे
क) पं.व्यंकटमखी यांच्या गणितीय पद्धतीने ७२ थाटांच्या निर्मितीचा सिध्दांत
ड) धृपदाच्या बाणी — विस्तृत अध्ययन १० गुण
- युनिट ३ — अ) पाठ्यक्रमातील सर्व तालांचा सविस्तर परिचय देऊन मूळलय व दुगून ,
तिगून व चौगून सह लिपीबद्ध करणे १० गुण
i) त्रिताल, ii) एकताल, iii) दादरा, iv) केहरवा, v) झपताल
vi) चौताल, vii) धमार Viii) तिलवाडा ix) रुपक x) तीव्रा xi) सुलताल
xii) आडाचौताल xiii) दीपचंदी xiv) झुमरा
ब) 'बासरी' या वाद्यांचा आकृतिसह परिचय
क) 'स्वरमंडल' या वाद्यांचा आकृतिसह परिचय
- युनिट ४ — अ) रविन्द्र संगीत, नाट्यसंगीत व लोकसंगीत यांचे विस्तृत अध्ययन १० गुण
ब) उपशास्त्रीय गीत प्रकारांची माहिती लिहा
क) संगीतातील घराण्यांची परिभाषा देवून ग्वाल्हेर, आग्रा, किराना, जयपूर, दिल्ली
पतियाळा या घराण्यांची संक्षिप्त माहिती लिहा
- युनिट ५ — संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न. १० गुण
- गुण विभाजन
१) विलंबित ख्याल	-०५
२) छोटख्याल	- ०५
३) चतुरंग	०४
४) उपशास्त्रीय गीत प्रकार	-०३
५) तालाभ्यास	- ०५
६) हार्मोनियम वादन	- ०४
७) तानपूरा वादन	- ०४

एकूण — ३०

संदर्भ ग्रंथ सुची

- १) हिन्दुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग-२ ३, ४ — पं.वि.ना.भातखंडे, संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) संगीत शास्त्र विजयिनी — पं.नारायण मंगरुळकर, स्वरसंपता केंद्र कोष्टीपूरा मार्ग, सीताबर्डी, नागपूर.
- ३) संपूर्ण विशारद तबला - समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- ४) पं.विष्णू दिगंबर पलुस्कर, वि.रा.आठवले, नेशनल ट्रस्ट नवी दिल्ली
- ५) मालनीया गुंदलावोरी- विकास कशाळकर, संस्कार, प्रकाशन, मुंबई
- ६) राग रचनाजली - अश्विनी भिडे, देशपांडे, राजहंस प्रकाशन, पुणे.

Criterion I : Curricular Aspects

- ७) हिन्दुस्थानी संगीत - अशोक रानडे, नॅशनल बुक ट्रस्ट, नवी दिल्ली.
- ८) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा - डॉ.भोजराज चौधरी, मेघा प्रकाशन, अमरावती.
- ९) कहत गुनीजन- डॉ.साधना शिलेदार, विजया प्रकाशन, नागपूर.
- १०) थोर संगीतकारांची परंपरा- बी.आर.देवधर, पाप्युलर प्रकाशन, मुंबई
- ११) बंदिशीच्या बंदिशी- पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी, प्रा.सौ.कमल मु.भोंडे
- १२) नांदकमल रचनाकार- प्रा.सौ.कमल मु भोंडे, मुरलीधर अ भोंडे
- १३) संगीतार्चना - डॉ.अर्चना अंभोरे, अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- १४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजाभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुंछवाले - प्रा.राजेन्द्र देशमुख,
- १५) अभिनव गितांजलि भाग-१ , ४ व ५ - पं.रामाश्रय झा , संगीत सदन इलाहाबाद.
- १६) अनुपरागविलास भाग-२, कुमार गंधर्व, मौज प्रकाशन, मुंबई
- १७) संगीत चिंतन, डॉ.भोजराज चौधरी, नभ प्रकाशन, अमरावती.

-1-

एम.ए.सेमिस्टर-१

प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - १

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

विभाग ब

विभाग क

i) अहिरभैरव

i) शुद्धसारंग

i) देशकार

ii) बैरागी भैरव

ii) मधमाद सारंग

ii) चारुक्ेशी

iii) नटभैरव

iii) गौडसारंग

iii) झिंझोटी

iv) गुणक्री

iv) मिर्यो का सारंग

iv) खंबावती

v) बिभास (भैरव थाट)

v) सामंत सारंग

v) बसंत मुखारी

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील

छोट्याख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

१) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक धृपद (गायकी व विविध लयकारीसह) एक तराना (विस्तृत गायकीसह)

क्रियात्मक अंतर्गत अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

-०५ गुण

गुण : ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

- ०५ गुण

क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण -१० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर -१

प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance)

प्रश्नपत्र २

वेळ- ४० मिनिट

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन २०

१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करून विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुति करणे. (४० गुण)

१) अ) परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे (२० गुण)

ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार — नाट्यगीत व गजल (२० गुण)

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) हार्मोनियम साथसंगत

-१० गुण

ब) तानपुरा वाजविणे

- १० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-१

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -३

शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिध्दांत

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत.

ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे

१६ गुण

घटक-२ रागांग वर्गीकरणाचे अध्ययन आणि भैरव व सारंग रागांगाचे विश्लेषण

१६ गुण

घटक-३ अ) स्वरप्रस्तार, खंडमेरु, नष्टोद्दीष्ट चे अध्ययन

ब) तान रचना व तिहाईचा सिध्दांत

१६ गुण

घटक-४ अ) भारतीय संगीतासाठी कंठसंस्कार विधी

ब) स्वरोत्पादक यंत्र व कर्णेंद्रिय रचनेचे अध्ययन

१६ गुण

घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न

१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण

-१० गुण

ब) गटचर्चा (Group Discussion)

१० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-१

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -४

प्राचीन भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र

(वैदिक काळापासुन ११ वी शताब्दी पर्यंत)

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन २०

घटक-१ अ) संगीताच्या उत्पत्तीबाबत विविध तज्ञांच्या मतांचे अध्ययन या संदर्भात भारतीय व पाश्चात्य मतांचा परिचय

ब) वैदिक आणि शिक्षा ग्रंथ, पौराणिक ग्रंथ, रामायण, महाभारत, मौर्य व गुप्त कालीन संगीताचा परिचय १६ गुण

घटक-२ अ) दत्तिलम, नाट्यशास्त्र बृहद्देशी आणि भरतभाष्यम् या ग्रंथांचा सामान्य परिचय.

Criterion I : Curricular Aspects

ब) चित्रा, विपंची, मत्तकोकीला, त्रिपुष्कर, मृदंग, पणव, दर्दुर, जयघंटा, कास्यताल या वाद्यांचा सामान्य परिचय.	१६ गुण
घटक-३ गांधर्वगान, मार्ग-देशीसंगीत, ग्राम, मुच्छना, चतुःसारणा व ग्रामराग आदि दशविध राग वर्गीकरणाचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-४ अ) मार्गताल व देशीताल पद्धतीचे अध्ययन व तालाचे दहा प्राण	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैध्दांतिक अंतर्गत गुण :	
अ) अभ्यासक्रमावर आधारित सेमिनार	-१० गुण
ब) अभ्यास दौरा (Study Tour)	१० गुण

एकूण २० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ४) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ५) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रातंजनकर, आचार्य, एस एन.रातंजनकर फौंडेशन मुंबई
- ६) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ७) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस.
- ८) संगीत शास्त्र विजयनी - पं.नारायण मंगरुळकर, स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ९) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १०) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- ११) संगीत प्रविण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहबाद
- १२) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १३) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १४) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हाथरस
- १५) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १६) बंदिशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १७) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १८) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहबाद.
- १९) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- २०) अनुपरागविलास भाग १, २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २१) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २२) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशींची मिमांसा,डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २३) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २५) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २६) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३०) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३१) भारतीय संगीत शास्त्र तुलसीराम देवांगण, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी
- ३२) भारतीय संगीत शास्त्र परंपरा लिपीक दासगुप्ता, कला प्रकाशन, अमरावती.
- ३३) भारतीय तंत्रिवाद्य डॉ.प्रकाश महाडिक, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी
- ३४) भारतीय संगीत वाद्य, लालमणी मिश्रा.
- ३५) Voice culture, S.A.K.Durga
- ३६) आवाज साधना शास्त्र प्रो.बी.आर.देवधर.
- ३७) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फौंडेशन, लखनौ.
- ३८) संगीत विज्ञान एवं गणित,तेजसिंह पाट, बेकश आलमी फौंडेशन, लखनौ.
- ३९) संगीत विशारद, बसंत संगीत कार्यालय, हाथरस उ.प्र.
- ४०) संगीत मेनूअल डॉ.मृत्युनजय शर्मा, एच.जी.प्रकाशन, दिल्ली.
- ४१) स्वराथरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.

Criterion I : Curricular Aspects

४२) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस

एम.ए.सेमिस्टर-२ प्रायोगिक - मौखिक (Viva) प्रश्नपत्र - ५ (संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन- २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

विभाग ब

विभाग क

i) शुद्धकल्याण

i) पटदीप

i) छायानट

ii) पुरियाकल्याण

ii) मधुवंती

ii) जोग

iii) श्यामकल्याण

iii) गावती

iii) मधुकंस

iv) गोरखकल्याण

iv) मुलतानी

iv) हिंडोल

v) आनंदी कल्याण (नंद)

v) धनाश्री

v) बिहागडा

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील छोट्याख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

१) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक त्रिवट व एक तराना (विस्तृत गायकीसह)

क्रियात्मक अंतर्गत अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

- ०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

- ०५ गुण

क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण

- १० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर २

प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance)

प्रश्नपत्र ६

वेळ- ४० मिनिट

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करून विलंबित ख्याल व छोट्याख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.

४० गुण

२) अ) परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोट्याख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे

२० गुण

ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार - चैती व होरी

२० गुण

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) विभागांतर्गत घेतल्या जाणाऱ्या संगीत सभेत सादरीकरण

- १० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

ब) Power Point Presentation

- १० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर-२

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -७

शास्त्रीय संगीताचा क्रियात्मक सिध्दांत

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे.

१६ गुण

घटक-२ अ) थाट-राग वर्गीकरणाचे अध्ययन.

ब) कल्याण आणि धनाश्री रागांगांचे विश्लेषण

१६ गुण

घटक-३ अ) संगीत व काव्य आणि ताल व छंद यांचा परस्पर संबंध

ब) विभिन्न प्रकारच्या बंदीशीचे विश्लेषणात्मक अध्ययन

१६ गुण

घटक-४ अ) कर्नाटक गीतप्रकार व तालपद्धतीचे सामान्य अध्ययन.

१६ गुण

घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न

१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) स्वरलिपी मुखोद्गत करणे

-१० गुण

ब) विविध प्रकारच्या आलाप व तान तयार करणे

-१० गुण

एकूण २० गुण

--४--

एम.ए.सेमिस्टर-२

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -८

मध्यकालीन भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र
(१२ वी ते १७ वी शताब्दी पर्यंत)

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००

बाह्य मूल्यांकन — ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) श्रुती व स्वर यांचा संबंध, आणि विभिन्न ग्रंथकारांची मते. श्रुतीची विभिन्न मापे (प्रमाणश्रुती, उपमहती श्रुती, महतीश्रुती)

ब) शारंगदेव, रामामात्य, व्यंकटमखी व अहोबल यांचे शुद्ध, विकृत स्वरांचे अध्ययन.

१६ गुण

घटक-२ अ) प्रबंधाची परिभाषा व प्रकार, प्रबंधाच्या धातु आणि अंगाचा परिचय

ब) धृपद-धमार ची उत्पत्ती आणि विकास व धृपद बानीचे अध्ययन

क) मध्ययुगात भारतीय संगीतावर पाश्चात्य संगीताचा प्रभाव

१६ गुण

घटक-३ अ) संगीत रत्नाकर, संगीत समयसार, रागतरंगिणी, संगीत दर्पण व रागविबोध या ग्रंथांचा संक्षिप्त परिचय

ब) निबद्ध व अनिबद्ध गान यांचा परिचय

१६ गुण

घटक-४ अ) अष्टछाप संत-कविंचा संगीत संबंधी विषयाचा परिचय

१६ गुण

ब) मध्यकालीन ग्रंथांच्या आधारे एकतंत्री, आलापनी, किन्नरी, त्रितंत्री, किनाकी, वंश, व मधुकरी या वाद्यांचे अध्ययन

घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न

१६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) अभ्यासक्रमावर आधारित सेमिनार

-१० गुण

ब) Assignments

-१० गुण

एकूण २० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- ४३) हिंदुस्थानी क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस
- १) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहाबाद
- २) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहाबाद.
- ३) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस.
- ४) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फाँडेशन मुंबई
- ५) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ६) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस.
- ७) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरुळकर , स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ८) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- ९) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- १०) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहाबाद
- ११) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १२) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १३) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हाथरस.
- १४) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १५) बंदीशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोडे अमरावती.
- १६) नादकमल प्रा.कमल मु भोडे मुरलीधर अ भोडे, अमरावती.
- १७) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहाबाद.
- १८) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १९) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २०) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २१) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशींची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २२) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २३) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २४) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २५) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- ४४) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४५) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४६) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २६) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- २७) संगीत चिंतामणी आ.बृहस्पती प्रकाशन, दिल्ली.
- २८) प्रणव भरती. पं. ओंकारनाथ ठाकुर, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४७) संगीतांजली भाग ४ , ५ पं.ओंकारनाथ ठाकुर, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत में निबद्ध सुभद्रा चौधरी.
- ३०) भारतीय संगीत शास्त्र परंपरा लिपीक दासगुप्ता, कला प्रकाशन, वाराणसी
- ३१) भारतीय तंत्रिवाद्य डॉ.प्रकाश महाडिक, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.
- ३२) संगीत संचयन सुभद्रा चौधरी.

Criterion I : Curricular Aspects

- ३३) भारतीय संगीत शास्त्र तुलसीराम देवांगण
३४) संगीतमणी, महाराणी शर्मा.
३५) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फाँडेशन, लखनौ.
३६) संगीत बोध, शरदचंद्र परांजपे, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.

--5--

एम.ए.सेमिस्टर-३

प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - ९

(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

i) मियाँ की तोडी

ii) गुजरी तोडी

iii) भुपाल तोडी

iv) बिलासखानी तोडी

v) देसी तोडी

विभाग ब

i) दरबारी कानडा

ii) आभोगी कानडा

iii) शहाणा कानडा

iv) नायकी कानडा

v) कौशिक कानडा

विभाग क

i) कोमलरिषभ आसावरी

ii) सालगवराळी

iii) ललित

iv) देवगांधार

v) परमेश्वरी

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागाव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील

छोट्याख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

३) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक धमार व एक तराना (गायकी व विविध लयकारीसह)

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

-०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

-०५ गुण

क) श्रवण आणि सादरीकरण

-१० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर ३
प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance)
प्रश्नपत्र १०

वेळ- ४० मिनिट	पूर्णांक — १०० बाह्य मूल्यांकन — ८० अंतर्गत मूल्यांकन - २०
१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करुन विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.	४० गुण
२) अ)परीक्षकांनी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे	२० गुण
ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार — कजरी व झुला	२० गुण
क्रियात्मक अंतर्गत गुण :	
अ) तबला ठेका वाजविणे	१० गुण
ब) तानपूरा लावणे	- १० गुण

एकूण २० गुण
एम.ए.सेमिस्टर-३
गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम
प्रश्नपत्र -११
(शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिध्दांत)

वेळ ३ तास	पूर्णांक — १०० बाह्य मूल्यांकन — ८० अंतर्गत मूल्यांकन - २०
घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानासहीत	
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे.	१६ गुण
घटक-२ अ) रागरागीणी वर्गीकरणाचे उदाहरणासहित विस्तृत अध्ययन	
ब) तोडी व कानडा रागांगांचे उदाहरणासहित विश्लेषण	१६ गुण
घटक-३ दिलेल्या पद्यरचनेला योग्य राग व तालात निबद्ध करुन स्वरलिपीबद्ध करणे	१६ गुण
घटक-४ अ) अंकाच्या आधारे विभिन्न लयकारी लिपीबद्ध करणे	१६ गुण
ब) प्रचलित तालाची दीडपट, (२ मध्ये ३) पाऊणपट (चार मध्ये ३) व सव्वापट (४ मध्ये ५) या लयकारी लिपीबद्ध करण्याचा अभ्यास	
क) पाश्चात्य संगीताचे प्रमुख तत्व आणि स्टाफ नोटेशन पद्धतीचा अभ्यास.	
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण
सैध्दांतिक अंतर्गत गुण :	
अ) स्वरचित बंदिशीचे सादरीकरण	-१० गुण
ब) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण	१० गुण

एकूण २० गुण

--६--

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-३

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -१२

आधुनिक भारतीय संगीताचा इतिहास व शास्त्र
(१८ वी शताब्दी पासून वर्तमानकाळा पर्यंत)

वेळ ३ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) घराणे या शब्दाचा अर्थ आणि घराण्याचे महत्त्व. तसेच ख्याल गायनाचे दिल्ली, ग्वाल्हेर, आग्रा, जयपुर, किराणा व पतियाळा या घराण्याचा परिचय व त्या घराण्याच्या गायन शैलीचे अध्ययन	१६ गुण
घटक-२ अ) धृपद शैलीचा ख्याल व वादन शैलीवर झालेला परिणाम ब) धृपदाच्या वर्तमान काळातील परंपरांचे अध्ययन (दरभंगा, डागर, विष्णूपुर, हवेली)	१६ गुण
घटक-३ अ) पं.रातंजनकर, पं. त्यागराज, डॉ.प्रेमलता शर्मा, किशोरी आमोनकर, पं.बलवंतराय भट्ट, (भावरांग) आचार्य कैलाशचंद्र बृहस्पती, केसरबाई केरकर, पं.रामनारायण यांच्या सांगीतिक कार्याचा संक्षिप्त परिचय. ब) सदारंग- अदारंग यांच्या बंदिशीचे विश्लेषणात्मक अध्ययन.	१६ गुण
घटक-४ मंच प्रस्तुतीकरणासाठी आवश्यक असलेल्या ध्वनी उपकरणांची माहिती (माईक, ॲम्प्लीफायर, मिक्सर, स्पीकर रिहब)	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैध्दांतिक अंतर्गत गुण : अ) शोधपत्र लेखन
परिसंवादात सहभाग

-१० गुण

ब)

-१० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हातरस
- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहाबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहाबाद.
- ४८) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ४) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फाँडेशन मुंबई
- ५) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ६) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गवर्धन, संगीत कार्यालय, हातरस.
- ७) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरुळकर , स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ८) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- ९) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- १०) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहाबाद
- ११) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १२) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १३) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हातरस.
- १४) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १५) बंदीशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १६) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १७) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहाबाद.
- १८) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- १९) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २०) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २१) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २२) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २३) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २४) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २५) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २६) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३०) संगीत के घरानो की चर्चा, सुशीलकुमार चौबे.
- ३१) घारणी आणि चरित्रे डॉ.नारायण मंगरुळकर कोस्टीपुरा सीताबर्डी नागपूर.
- ३२) घरंदाज गायकी, वा.ह.देशपांडे
- ३३) धूपद वर्षीकांक के विभिन्न अंक, विद्यामंदिर न्यास, रामनगर, वाराणसी.
- ३४) हमारे संगीत रत्न लक्ष्मीनारायण गर्ग संगीत कार्यालय, हातरस
- ३५) संगीत जिज्ञासा और समाधान, तेजसिंह हाट, बेकश आलमी फाँडेशन, लखनौ.
- ३६) संगीत बोध शरदचंद्र परांजपे, मध्यप्रदेश हिंदी ग्रंथ अकादमी भोपाल.
- ३७) स्वार्थरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
- ३८) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३९) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग अदारंग, डॉ.स्मिता पंतजंलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स, पुणे.
- ४०) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन — प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुलकर्णी, प्रा.धनंजय कुलकर्णी, यवतमाळ.

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-४ प्रायोगिक - मौखिक (Viva)

प्रश्नपत्र - १३
(संगीताचे क्रियात्मक शास्त्र आणि सांगीतिक रचना)

वेळ - १ तास

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) रागज्ञान

अ) पाठ्यक्रमातील राग

विभाग अ

i) मियाँ मल्हार

ii) सूरमल्हार

iii) गौडमल्हार

iv) रामदासी मल्हार

v) जयंतमल्हार

विभाग ब

i) मारवा

ii) सोहनी

iii) श्री

iv) भटियार

v) जयंत

विभाग क

i) पूर्वी

ii) सरस्वती

iii) वसंतबहार

iv) गौरी

v) भिन्न षड्ज

ब) वरील प्रत्येक विभागातील किमान दोन राग करणे आवश्यक.

क) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये विलंबित ख्याल तसेच मध्यलयीतील बंदिश विस्तृत गायकीसह

ड) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही दोन रागांमध्ये (विस्तृत गायकीचे राग सोडून) विलंबित ख्यालातील फक्त बंदिशी

इ) विलंबित ख्यालासाठी निवडलेल्या रागांव्यतिरिक्त पाठ्यक्रमातील कोणत्याही चार रागातील

छोटाख्यालाच्या बंदिशी गायकीसह.

२) अ) वरील रागांपैकी कोणत्याही रागात एक तराना. गायकीसह.

ब) संपूर्ण एम.ए.च्या पाठ्यक्रमातील रागांपैकी कोणत्याही एका रागात चतुरंग गायकीसह

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) प्रात्यक्षिक वही तयार करणे (सादरीकरणाप्रमाणे)

-०५ गुण

ब) घटक / वार्षिक चाचणी परीक्षा

- ०५ गुण

क) वरील अभ्यासक्रमावर आधारित घेतलेला प्रकल्प व त्याचे सादरीकरण

-१० गुण

एकूण २० गुण

एम.ए.सेमिस्टर ४ प्रायोगिक - मंच प्रदर्शन (Stage Performance) प्रश्नपत्र १४

वेळ- ४० मिनिट

पूर्णांक - १००

बाह्य मूल्यांकन - ८०

अंतर्गत मूल्यांकन - २०

१) पाठ्यक्रमातील कोणत्याही एका रागाची ऐच्छिक निवड करून विलंबित ख्याल व छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे.

४० गुण

२) अ)परीक्षकानी सुचविलेल्या तीन रागांपैकी एका रागात छोटाख्याल गायकीसह प्रस्तुत करणे

२० गुण

ब) उपशास्त्रीय गीतप्रकार - ठुमरी व दादरा

२० गुण

क्रियात्मक अंतर्गत गुण : अ) श्रवण आणि सादरीकरण

-१० गुण

ब) गीतांचे सादरीकरण (With Music Track)

- १० गुण

एकूण २० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

एम.ए.सेमिस्टर-४
गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम
प्रश्नपत्र -१५
शास्त्रीय संगीताचे क्रियात्मक सिद्धांत

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००
बाह्य मूल्यांकन — ८०
अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ अ) पाठ्यक्रमातील रागांचे शास्त्रीय विवेचन आलाप तानांसहीत	
ब) पाठ्यक्रमातील गीतप्रकार लिपीबद्ध करणे	१६ गुण
घटक-२ मल्हार व मारवा रागांसाठी अध्ययन	१६ गुण
घटक-३ शिक्षक, मंचकलाकार, संगीत संयोजक, समीक्षक, रेकॉर्डिस्ट, संगीत दिग्दर्शक या कलाकारांच्या निर्मिती प्रक्रियेत संगीताची रोजगाराभिमुख दिशा	१६ गुण
घटक-४ कमीतकमी ६०० शब्दांमध्ये संगीत विषयाशी संलग्नित विषयावर निबंध	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैद्धांतिक अंतर्गत गुण : अ) संगीत अध्यापन पद्धती पाठ (किमान पाच पाठ)	-१० गुण	ब)
सांगीतिक कार्यक्रमाचे समीक्षण करणे	१० गुण	
	एकूण २० गुण	

--८--
एम.ए.सेमिस्टर-४

गायन / स्वरवाद्य पाठ्यक्रम

प्रश्नपत्र -१६

सौंदर्यशास्त्र आणि संशोधन पद्धती

वेळ ३ तास

पूर्णांक — १००
बाह्य मूल्यांकन — ८०
अंतर्गत मूल्यांकन - २०

घटक-१ सौंदर्यशास्त्राचा परिचय, विश्लेषण आणि परिक्षेत्र व सौंदर्यानुभूती प्रक्रिया व घटक	१६ गुण
घटक-२ कलेची परिभाषा, कलेचे वर्गीकरण, कलेचे माध्यम व विषयवस्तु	१६ गुण
घटक-३ 'रस'परिभाषा व त्यातील भेदांचे सामान्य अध्ययन तसेच 'संगीत' आणि रस' यांचा परस्पर संबंध	१६ गुण
घटक-४ अ) संशोधनाची परिभाषा व प्रक्रिया तसेच भारतीय संगीतामधील संशोधनाच्या दिशा	
ब) संशोधनातील विषयांची निवड, विषयाची रुपरेषा, व संदर्भ ग्रंथ सूची	१६ गुण
घटक-५ संपूर्ण पाठ्यक्रमावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

सैद्धांतिक अंतर्गत गुण :Dissertation	-२० गुण

संदर्भग्रंथ सूची

- १) हिंदुस्थानी संगीत क्रमिक पुस्तक मालिका भाग १ ते ६ पं. वि.ना.भातखंडे संगीत प्रकाशक कार्यालय, हाथरस

Criterion I : Curricular Aspects

- २) अभिनव गितांजली, भाग १ ते ५ पं. रामश्रय झा.संगीत सदन, इलाहबाद
- ३) शास्त्र परिचय, भाग १ ते ५ हरिश्चंद्र श्रीवास्तव, संगीत सदन इलाहबाद.
- ४) भातखंडे संगीत शास्त्र पं.वि.ना.भातखंडे संगीत कार्यालय, हाथरस
- ५) संगीत परिभाषा- विवेचन पं.श्रीकृष्ण रतंजनकर, आचार्य, एस एन.रतंजनकर फौंडेशन मुंबई
- ६) राग विज्ञान, विनायकबुवा पटवर्धन.
- ७) संगीत शास्त्र दर्पण, शांती गोवर्धन, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ८) संगीत शास्त्र विजयनी — पं.नारायण मंगरूळकर , स्वर संपदा केंद्र कोस्टीपुरा मार्ग सिताबर्डी नागपूर.
- ९) संपूर्ण विशारद शास्त्र (तबला) समीर जगताप, मधुराज पब्लिकेशन, पुणे.
- १०) संगीत शास्त्र विज्ञान डॉ.सुचिता बिडकर, संस्कार प्रकाशन, ६-४०० अभ्यदनगर, काळा चौक मुंबई
- ११) संगीत प्रवीण दर्शिका पं. नारायण लक्ष्मण गुणे, साधना गुणे ५८ पुरा ठाकुर किटगंज इलाहबाद
- १२) गुरतुर गा ले राग, प्रो.गुणवंत माधवलाल व्यास, वैभव प्रकाशन, नागपूर.
- १३) वसंत सुधा, डॉ.धनश्री पांडे, विद्या विकास प्रकाशन, नागपूर.
- १४) संगीत विशारद वसंत संगीत कार्यालय, हाथरस.
- १५) स्वकिया पं.गुणवंत माधवलाल व्यास, व्यासमुनी संस्थान, रायपूर.
- १६) बंदिशीच्या बंदिशी पं.देवीदासपंत काळे गुरुजी प्रा.कमल भोंडे अमरावती.
- १७) नादकमल प्रा.कमल मु भोंडे मुरलीधर अ भोंडे, अमरावती.
- १८) संगीत समाधान डॉ.मधू शुक्ला, पाठक पब्लिकेशन इलाहबाद.
- १९) भारतीय संगीत (गायन) शास्त्र (सैध्दांतिक) प्रा.डॉ.सौ.मानिक ना. मेहरे राघव डिस्ट्रीब्युटर नागपूर.
- २०) अनुपरागविलास भाग १ , २ कुमार गंधर्व मौज प्रकाशन, मुंबई.
- २१) कहत गुणिजन, डॉ.साधना शिलेदार, विजय प्रकाशन नागपूर.
- २२) पं.वि.ना.भातखंडे यांचे संगीतशास्त्र आणि बंदिशीची मिमांसा, डॉ.भोजराज बी. चौधरी, मेघ प्रकाशन, अमरावती.
- २३) संगीतार्जन, डॉ.अर्चना अंभोर अमेय पब्लिकेशन, अकोला.
- २४) ग्वाल्हेर घराण्याचे शिलेदार पं.राजभैर्या तथा पं.बाळासाहेब पुछवाले डॉ.राजेन्द्र देशमुख
- २५) संगीत चिंतन डॉ.भोजराज बी चौधरी नभ प्रकाशन, अमरावती .
- २६) संगीत सरिता,रमा सराफ विद्यानिधी प्रकाशन, दिल्ली.
- २७) भारतीय संगीत का इतिहास उमेश जोशी संगीत कार्यालय, हाथरस
- २८) भारतीय संगीत का इतिहास, ठाकुर जयदेव सिंह संगीत कार्यालय, हाथरस
- २९) भारतीय संगीत का इतिहास शरदचंद्र परांजपे, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३०) संगीत चिकित्सा डॉ.सतीश वर्मा, राधा प्रकाशन, नई दिल्ली.
- ३१) भारतीय संगीत शास्त्र और सौन्दर्यशास्त्र, अनुपम महाराज हिंदी ग्रंथ अकादमी पंचकुला, हरियाणा.
- ३२) भारतीय संगीत मे अनुसंधान प्रक्रिया मनोरमा शर्मा, हरियाणा हिंदी ग्रंथ अकादमी, पंचकुला हरियाणा.
- ३३) रविंद्र संगीत डॉ.अनिता सेन
- ३४) स्वरार्थरामणी, गानसरस्वती किशोरी आमोणकर, राजहंस प्रकाशन, पुणे.
- ३५) निबंध संगीत, लक्ष्मी नारायण गर्ग, संगीत कार्यालय, हाथरस
- ३६) भारतीय संगीतातील दोन रंग सदारंग अदारंग, डॉ.स्मिता पंतजंलि मादुस्कर, सुनिधी पब्लिशर्स, पुणे.
- ३७) सदारंगाच्या बंदिशी एक अध्ययन — प्रा.डॉ.सौ.वर्षा ध कुलकर्णी, प्रा.धनंजय कुलकर्णी, यवतमाळ.

Criterion I : Curricular Aspects

Crosscutting – Issues into the Curriculum (Sanskrit)

वाङ्मय स्नातक (B.A.) भाग १ (सत्र - २) संस्कृत साहित्य

नीतिशतकम्
तिलकयशोऽर्णवम्
संज्ञाप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी)

लेखी परीक्षा - ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन - २०
एकूण गुण - १००

टक - १ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. १ ते १५)	- १६ गुण
टक - २ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. १६ ते ३०)	- १६ गुण
टक - ३ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. ३१ ते ५०)	- १६ गुण
टक - ४ : श्रीतिलकयशोऽर्णवः (प्रथम तरंग)	- १६ गुण
टक - ५ : संज्ञाप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी)	- १६ गुण

-०-

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्मय स्नातक (B.A.) भाग १ (सत्र - २) संस्कृत साहित्य

पुस्तक : नीतिशतकम्
तिलकयशोऽर्णवम्
संज्ञाप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी)

गुण : लेखी परीक्षा - ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन - २०
एकूण गुण - १००

घटक - १ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. १ ते १५)	- १६ गुण
घटक - २ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. १६ ते ३०)	- १६ गुण
घटक - ३ : नीतिशतकम् (श्लोक क्र. ३१ ते ५०)	- १६ गुण
घटक - ४ : श्रीतिलकयशोऽर्णवः (प्रथम तरंग)	- १६ गुण
घटक - ५ : संज्ञाप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी)	- १६ गुण

-०-

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्.मय स्नातक भाग-२

सत्र - ३ संस्कृत साहित्य

पुस्तक - १) मालविकाग्नि मित्रम् (नाटक)
२) लघुसिद्धान्त कौमुदी (स्वरसंविन प्रकरणम्)

वेळ ३ तास

गुण - लेखी परीक्षा - ८०

अंतर्गत मूल्यमापन - २०

एकूण गुण - १००

घटक - १ - मालविकाग्नि मित्रम् अंक १ व २

घटक - २ - मालविकाग्नि मित्रम् अंक ३ व ४

घटक - ३ - मालविकाग्नि मित्रम् अंक ५ व ६

घटक - ४ - लघुसिद्धान्त कौमुदी स्वरसंघी प्रकरण.

घटक - ५ - कवींची माहिती - (१) भवभुती (२) भारवि (३) माघ, (४) भर्तृहरि, (५) जयदेव

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

लेखी परीक्षा ८० गुण

वेळ ३ तास

सूचना - प्रश्न १ ते ३ संपूर्ण मालविकाग्निमित्रम् नाटकावर आधारित
प्रश्न ५ वा कवीवर आधारित.

प्रश्न १ ला ८ पैकी ५ श्लोकांचा अनुवाद करा

२० गुण

प्रश्न २ रा दीर्घोत्तरी प्रश्न २ पैकी १

१२ गुण

प्रश्न ३ रा संदर्भासह स्पष्टीकरण ६ पैकी ४

२० गुण

प्रश्न ४ था ५ पैकी ३ सुत्राचे उदाहरणासह स्पष्टीकरण

१२ गुण

प्रश्न ५ वा २० पैकी १६ वस्तुनिष्ठ प्रश्न कवींच्या माहिती वर आधारित

१६ गुण

2

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्.मय स्नातक भाग-२		
सत्र - ४		
संस्कृत साहित्य		
पुस्तक - १) श्री मयुर कविकृत सूर्यशतकम्		गुण - लेखी परीक्षा - ८०
२) काव्य प्रकाश (प्रथमोल्लास)		गुण - लेखी परीक्षा - ८०
		एकूण गुण - १००
घटक - १ -	सूर्यशतकम् श्लोक १ ते २५	
घटक - २ -	सूर्यशतकम् श्लोक २६ ते ५०	
घटक - ३ -	सूर्यशतकम् श्लोक ५१ ते ७५	
घटक - ४ -	सूर्यशतकम् श्लोक ७६ ते समाप्तीपर्यंत	
घटक - ५	कविंची माहिती - (१) कालीदास (२) बाणभट्ट (३) अश्वघोष (४) शुद्रक (५) श्रीहर्ष	
प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप		
प्रश्न १ ला ८ पैकी ५ श्लोकांचा अनुवाद करा		२० गुण
प्रश्न २ रा दीर्घोत्तरी प्रश्न २ पैकी १		१२ गुण
प्रश्न ३ रा ८ पैकी ५ श्लोकांचा अनुवाद करा		२० गुण
प्रश्न ४ था टिपा लिहा ५ पैकी ३		१२ गुण
प्रश्न ५ वा वस्तुनिष्ठ प्रश्न २० पैकी १६		१६ गुण
अन्तर्गत मूल्यमापन—		
१) स्वाध्याय		१० गुण
२) मौखिक		१० गुण

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्.मय स्नातक भाग-३		
सत्र - ५		
संस्कृत साहित्य		
पुस्तक - १) अभिज्ञान शाकुन्तलम् लघुसिद्धान्त कौमुदी (व्यंजन संधी प्रकरणम्)		
वेळ ३ तास		गुण - लेखी परीक्षा - ८० अंतर्गत मूल्यमापन - २० एकूण गुण - १००
घटक- १ -	अभिज्ञान शाकुन्तलम् - अंक १ ते ३	१६ गुण
घटक- २ -	अभिज्ञान शाकुन्तलम् - अंक ४ ते ५	१६ गुण
घटक- ३ -	अभिज्ञान शाकुन्तलम् - अंक ६ ते ७	१६ गुण
घटक- ४ -	लघुसिद्धान्त कौमुदी -व्यंजन संधी	१६ गुण
घटक- ५ -	अभिज्ञान शाकुन्तलम् वर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न.	१६ गुण
प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप		
प्रश्न १ ला	८ श्लोकांपैकी ५ चा अनुवाद करा	१६ गुण
प्रश्न २ रा	दीर्घोत्तरी प्रश्न २ पैकी १	१६ गुण
प्रश्न ३ रा	टिपा ६ पैकी ४	१६ गुण
प्रश्न ४ था	सूत्राचे स्पष्टीकरण ५ पैकी ३	१६ गुण
प्रश्न ५ वा	२० पैकी १६ वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्.मय स्नातक भाग-३ सत्र - ६ संस्कृत साहित्य

पुस्तक - १) हर्षचरितसार - (प्रथम व द्वितीय उच्छवास)
काव्यप्रकाश (उल्लास १०)

वेळ ३ तास

गुण - लेखी परीक्षा - ८०

अंतर्गत मूल्यमापन - २०

एकूण गुण - १००

घटक- १ -	हर्षचरितसार पहिला उच्छवास	१६ गुण
घटक- २ -	हर्षचरितसार दुसरा उच्छवास	१६ गुण
घटक- ३ -	काव्यप्रकाश (उल्लास दहा मधील पुढील अलंकार - उपमा, उत्प्रेक्षा, रूपक, निदर्शना, श्र्लेष, विपक अलंकार, भ्रान्तीमान, उत्तर	१६ गुण
घटक- ४ -	ग्रंथाचा परिचय- १) रामायण २) महाभारत ३) रघुवंशम् ४) मृच्छकटिक ५) उत्तर रामचरित	१६ गुण
घटक- ५ -	वरील ग्रंथावर आधारित वस्तुनिष्ठ प्रश्न	१६ गुण

प्रश्नपत्रिकेचे स्वरूप

प्रश्न १ ला	तीन उता-यापैकी दोन उता-यांचा अनुवाद करा	१६ गुण
प्रश्न २ रा	अ) दीर्घोत्तरी प्रश्न दोन पैकी एक ब) टिपा लिहा तीन पैकी एक	१० गुण ०६ गुण
प्रश्न ३ रा	सहा पैकी चार अलंकारांचे व्याख्या उदाहरणासह स्पष्टीकरण	१६ गुण
प्रश्न ४ था	खालील पैकी कोणत्याही दोन ग्रंथाचा परिचय लिहा	१६ गुण
प्रश्न ५ वा	२० पैकी १६ वस्तुनिष्ठ प्रश्न (घटक ४) वर आधारित.	१६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

Appendix-E

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र १
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - I)
Paper - I
वैदिकवाङ्मयम् (Vedic Literature)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०	
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०	
एकूण गुण	- १००	
घटक १ :	ऋग्वेद -	
	अग्निसूक्त (१.१)	
	वरुणसूक्त (१.२५)	
	सरमापणिसंवाद (१०.१०८)	- १६ गुण
घटक २ :	अथर्ववेद -	
	मेधाजनन (१.१)	
	राष्ट्राभिर्वर्धनम् (१.२९)	
	शालानिर्माणम् (३.१२)	- १६ गुण
घटक ३ :	कठोपनिषद (संपूर्ण)	- १६ गुण
घटक ४ :	निरुक्त (प्रथम अध्यायाचे १ ते ३ पाद)	- १६ गुण
घटक ५ :	वैदिक वाङ्मयाचा सामान्य परिचय	- १६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र १ (Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - I) Paper - II

व्याकरणं भाषाविज्ञानम् च (Grammar & Linguistics)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०	
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०	
एकूण गुण	- १००	
घटक १ :	कारकप्रकरणम् (सिद्धान्तकौमुदी सूत्र क्र. ५३२ ते ५८५)	- १६ गुण
घटक २ :	कारकप्रकरणम् (सिद्धान्तकौमुदी सूत्र क्र. ५८६ ते ६४६)	- १६ गुण
घटक ३ :	भाषा - भाषेची व्याख्या आणि मानवी भाषेची वैशिष्ट्ये पारिवारिक वर्गीकरण आणि आकृतिमूलक वर्गीकरण	- १६ गुण
घटक ४ :	ध्वनि विचार - ध्वनि उच्चारण स्थान आणि प्रयत्न ध्वनि परिवर्तनाची कारणे, ध्वनि नियम (ग्रिम, ग्रासमान व वर्नर)	- १६ गुण
घटक ५ :	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	- १६ गुण

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र १ (Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - I) Paper - III

भारतीयदर्शनम् (Indian Philosophy)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०	
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०	
एकूण गुण	- १००	
घटक १ :	तर्कसंग्रह (पदार्थ विचार)	- १६ गुण
घटक २ :	तर्कसंग्रह (प्रमाण विचार)	- १६ गुण
घटक ३ :	सांख्यकारिका (कारिका क्र. १ ते ३६)	- १६ गुण
घटक ४ :	सांख्यकारिका (कारिका क्र. ३७ ते ७२)	- १६ गुण
घटक ५ :	भारतीय दर्शनांचा सामान्य परिचय (आस्तिक दर्शने)	- १६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र १
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - I)

Paper - IV

साहित्यं साहित्यशास्त्रम् च (Literature & Aesthetics)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०
एकूण गुण	- १००

3

घटक १ :	उरुभङ्गम्	- १६ गुण
घटक २ :	रघुवंशम् (सर्ग - २ श्लोक क्र. १ ते ३५)	- १६ गुण
घटक ३ :	रघुवंशम् (सर्ग - २ श्लोक क्र. ३६ ते ७५)	- १६ गुण
घटक ४ :	ध्वन्यालोक (प्रथम उद्योत)	- १६ गुण
घटक ५ :	काव्यशास्त्रीय सिद्धान्त (रीति, ध्वनि व औचित्य)	- १६ गुण

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र २
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - II)

Paper - VI

व्याकरणं भाषाविज्ञानम् च (Grammar & Linguistics)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०
एकूण गुण	- १००

घटक १ :	समासप्रकरणम् - लघुसिद्धान्तकौमुदी (अव्ययीभाव व तत्पुरुष समास)	- १६ गुण
घटक २ :	समासप्रकरणम् - लघुसिद्धान्तकौमुदी (द्वन्द्व आणि बहुव्रीहि समास)	- १६ गुण
घटक ३ :	वाक्य विचार - वाक्य लक्षण, वाक्याचे प्रकार, वाक्यार्थबोध प्रक्रिया (अभिहितान्वयवाद व अन्विताभिधानवाद)	- १६ गुण
घटक ४ :	अर्थ विचार - अर्थाचे स्वरूप, अर्थबोधाची प्रक्रिया व साधने अर्थपरिवर्तनाची कारणे व दिशा	- १६ गुण
घटक ५ :	वस्तुनिष्ठ प्रश्न	- १६ गुण

5

Criterion I : Curricular Aspects

SANT GADGE BABA AMRAVATI UNIVERSITY			
वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र २			
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - II)			
Paper - V			
वैदिकवाङ्मयम् (Vedic Literature)			
गुण - लेखी परीक्षा	- ८०		
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०		
एकूण गुण	- १००		
घटक १ :	ऋग्वेद -	इन्द्रसूक्त (२.१२) उषस् सूक्त (३.६१) पर्जन्य (५.८३)	- १६ गुण
घटक २ :	अथर्ववेद -	काल (१०.५३) पृथिवीसूक्त (१२.१)	- १६ गुण
	शुक्लयजुर्वेद -	शिवसंकल्पसूक्त (१.१)	- १६ गुण
घटक ३ :	पाणिनीयशिक्षा (संपूर्ण)		- १६ गुण
घटक ४ :	निरुक्त (प्रथम अध्यायाचे ४ ते ६ पाद)		- १६ गुण
घटक ५ :	वेदांगांचा सामान्य परिचय		- १६ गुण

Criterion I : Curricular Aspects

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र २
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - II)

Paper - VIII

साहित्यं साहित्यशास्त्रम् च (Literature & Aesthetics)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०
एकूण गुण	- १००

घटक १ :	शुकनासोपदेश	- १६ गुण
घटक २ :	शुकनासोपदेश	- १६ गुण
घटक ३ :	काव्यप्रकाश (प्रथम उल्लास)	- १६ गुण
घटक ४ :	नाट्यशास्त्र (प्रथम अध्याय)	- १६ गुण
घटक ५ :	काव्यशास्त्रीय सिद्धान्त (रस, अलंकार व वक्रोक्ति)	- १६ गुण

वाङ्मय पारङ्गत संस्कृत, भाग १, सत्र २
(Master of Arts in Sanskrit, Part I, Semester - II)

Paper - VII

भारतीयदर्शनम् (Indian Philosophy)

गुण - लेखी परीक्षा	- ८०
अन्तर्गत मूल्यमापन	- २०
एकूण गुण	- १००

घटक १ :	वेदान्तसार (अनुबन्धचतुष्टय, अध्यारोप-अपवाद)	- १६ गुण
घटक २ :	वेदान्तसार (महावाक्यार्थ निर्णय, जीवन्मुक्त)	- १६ गुण
घटक ३ :	अर्थसंग्रह (धर्मलक्षणम्, भावनाविचार)	- १६ गुण
घटक ४ :	अर्थसंग्रह (विधिविचार, अर्थवाद, मन्त्र)	- १६ गुण
घटक ५ :	भारतीय दर्शनांचा सामान्य परिचय (नास्तिक दर्शने)	- १६ गुण